

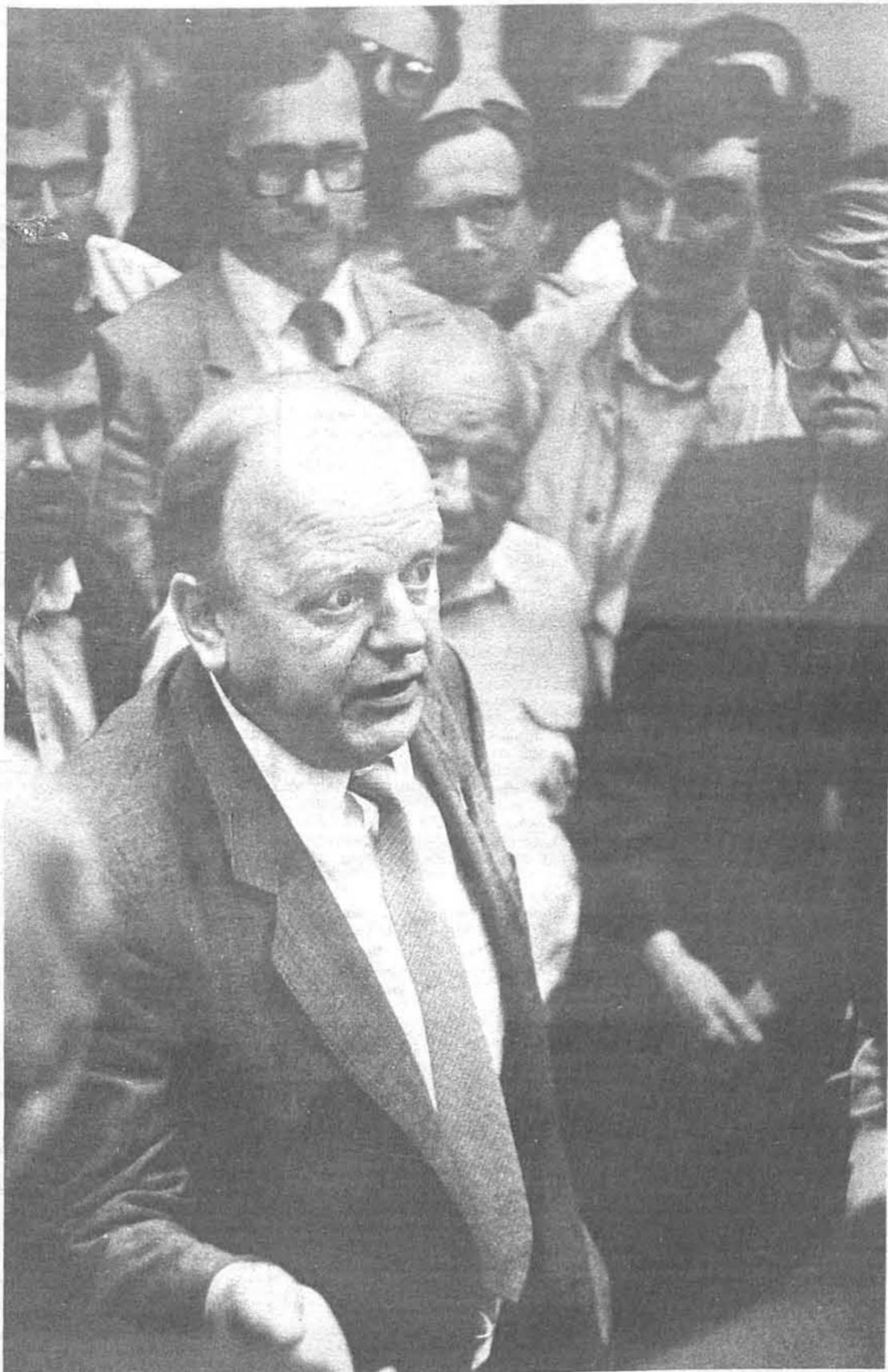

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 16 чэрвеня 1989 г. № 24 (3486) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Дэпутат вярнуўся са З'езда. (Станіслаў ШУШКЕВІЧ пад час сустрэчы з супрацоўнікамі НДІ прыкладных фізічных праблем імя А. Н. Сеўчанкі). Фота А. КАЛЯДЫ.

З ПРАВАМ РАШАЮЧАГА ГОЛАСУ

Два тыдні мы былі падключаны да З'езда.
Хваляваліся, радаваліся, абураліся...
Далучанасць да надзвычайнай падзеі бадзёрыла,
павышала тонус нашага абуджанага
і ўзбуджанага грамадства.

Тым часам эмацыянальная вастрыня паступова аціхае, што зусім натуральна. З'езд народных дэпутатаў СССР як палітычны і сацыяльна-псіхалагічны феномен усё больш і больш настойліва прымушае думаць, разважаць, аналізаваць. І для папярэдніх высноў важная, магчыма, не так ацэнка самой падзеі, як спроба зразумець: што ж з намі адбылося (і працягвае адбывацца). З тымі, хто непасрэдна ўдзельнічаў у гарачых парламенцкіх дэбатах. З тымі, хто імкнуўся да драбніц занатаваць у памяці з'ездаўскія калізіі.

Усе разам мы здабывалі і асвойвалі вопыт паўнакроўнага палітычнага жыцця. «Нашы дэмакратычныя спадзяванні, — казаў, выступаючы на З'ездзе, Чынгіз Айтматаў, — пасля дзесяцігоддзяў народнага маўчання, пасля дзесяцігоддзяў абстрактных абяцанняў трыумфу абстрактнага камунізму, пасля цяжкага духоўнага заняволення, пасля ідэалагічнага і эканамічнага таталітарызму, самападману і хлусні нарэшце знаходзяць цывілізаванае ўвасабленне».

Цывілізаванасць немагчыма імпартаваць ці ўкараніць метадам «стрыжкі бародаў». Але немагчыма ўжо і іншае — не быць цывілізаванымі, калі ў краіне, здараецца, выбухаюць ядзерныя катлы і газаводы, лятуць пад адхон цяжкія, калі эпіцэнтрам успышкі страшнай хваробы робіцца радзільны дом, калі танкі на гарадскіх плошчах з'яўляюцца не дзеля дэманстрацыі адзінства арміі і народа, калі толькі прыродны гумар дазваляе гасіць стрэсы ад сюрпрызаў эканомікі... (Адзін з дэпутатаў нагадаў, што суседства дагледжанага дамка і вышэйняй будыніны, якая вось-вось можа заваліцца, — небяспечнае).

Так, наш шлях да цывілізаванасці ідзе праз вызваленне ад многіх і многіх ілюзій, а гэта далёка не самы камфортны стан чалавека. За ўсё, аднак, даводзіцца плаціць, і мы плацім — нестабільнасцю, няўпэненасцю. Прагнем жа пэўнасці, ладу, таго, што завецца нармальным жыццём і сёння ўжо не лічыцца чымсьці заганным. І ці ж не гучыць у шматгалоссі грамадскай актыўнасці адзін, па сутнасці, рэфрэн — «ну колькі ж можна?» «Людзі ідуць на мітынгі не таму, што ім хочацца мітынгаваць, — адказваў на неаднойчы чутая «працаваць трэба!» Гаўрыіл Папоў. — Яны не бачаць гарантыі для сваёй будучыні, не бачаць выйсця ў працы».

Ці даў такія гарантыі З'езд, з трыбуны якога ў прамы эфір выплеснуліся, здаецца, усе нашы трывогі, спадзяванні, супярэчлівасці? Днямі ў друку з'явіліся вынікі сацыялагічнага апытання, якія засведчылі больш чым цяжарны погляд на сітуацыю. Так, напружанай, але малапрадукцыйнай работу З'езда палічылі ў Маскве—65 працэнтаў апытаных, у Ленінградзе—69, у Таліне—72, Алма-Аце—48, Кіеве—55, Тбілісі—81. У той жа час большасць пагадзілася з тым, што З'езд абмеркаваў найбольш важныя для краіны праблемы. Працэс важней за вынік? Атрымліваецца, што так. І ў гэтым, думаецца, сутнасць. Нехта ўжо заўважыў, што мы знаходзімся ў становішчы, падобным на тое, калі людзі будуць карабель і спрабуюць адначасова плыць на ім.

Сюжэт З'езда—яркі, насычаны, часам непрадказальны — асабліва свабой меў незавершанасць. Сказанае — не крытычны заклід, а простая канстатацыя. Дэпутаты працавалі паводле часовага рэгламенту, фарміравалі Вярхоўны Савет з умовай будучай ратацыі, стваралі па спрэчных пытаннях камісіі для вывучэння...

(Працяг на стар. 2).

УНУМАРЫ:

«ДА ЛЮДЗЕЙ,
ШТО СЕЮЦЬ
ХЛЕБ...»
Адрас семінара
творчай інтэлігенцыі —
Стаўбцоўшчына

2—3

«СТВАРЫЦЬ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ
АЛІМПІЙСКІ»
Думка чытача

4

«ТУТ АДЧУВАЕЦЦА
ПОДЫХ ПІСТОРЫ»
Нагаткі А. ЛОЙКІ

6—7

ВЕРШЫ
Я. МІКЛАШЭЎСКАГА І
М. МІНЧАНКІ
Фрагмент
драматычнай паэмы
Л. УКРАЇНКІ ў
перакладзе
Н. ЗАГОРСКАЯ

8—9, 14—15

ШТО ПАКАЗАЎ З'ЕЗД?

ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ ЭСКІЗ

Дык вось, падзея, якую мы з такім нецярпеннем чакалі і з якой звязвалі такія вялікія спадзяванні, здзейснілася. Першы З'езд народных дэпутатаў СССР адбыўся.

Што ж паказаў З'езд? Перш за ўсё расстаноўку грамадскіх сіл на цяперашнім этапе перабудовы, рознасць падыходаў да рашэння кардынальных пытанняў эканамічнага, палітычнага і духоўнага развіцця краіны. Тое «маналітнае адзіства», якое, здавалася б, стала для нас ужо дрэннай традыцыяй, цяпер праявілася, бадай, толькі ў адным: ва ўсведомленні таго, што так жыць далей нельга. Зрэшты, карысці ў такім адзістве, як відавочна, няма: З'езд проста канстатаваў даўно ясны для кожнага факт. Істотна іншае: у чым бачыліся прычыны таго, што перабудова ідзе з такім натуўжлівым скрыпам, рыўкамі, то паскараючыся, то замаруджваючы ход, то наогул робячы такія неверагодныя рухі, у якіх не змог бы разабрацца і сам Броўн. Менавіта тут, у гэтым пункце і выявіліся прыцыповыя адрозненні, што спарадзілі вострыя, багатыя на драматычны моманты дыскусіі і ў ходзе абмеркавання рэгламенту З'езда, і пры абмеркаванні дакладаў М. С. Гарбачова і М. І. Рыжкова.

Не трэба сучыцца сябе ілюзіям, што карані гэтых калізій ляжаць у недахопе палітычнай культуры, адсутнасці дэмакратычных традыцый, у тым, што мы ўсяго толькі «вучымся дэмакратыі». Вядома, палітычнай культуры, як зрэшты, і культуры элементарнай, штодзённай, нам сапраўды не хапае. А ўзровень выступленняў паасобных дэпутатаў здольны быў развесці нават самага панурага чалавека. Але хіба справа ў гэтым, а тым больш — хіба толькі ў гэтым? Хіба трэба валодаць вялікай мудрасцю, каб зразумець: акруговыя выбарчыя сходы — гэта чысцілішча, у якім апаратчыкі будуць аддзяляць грэшных ад праведнікаў? Ці што наша эластычнае «як правіла» стане правілам для тых, чые месцы на З'ездзе і ў Вярхоўным Саветае СССР былі ўжо загадзя зарэзерваваны? Праўда, сям-там сістэма не спрацавала і атрымаўся канфуз. Але выключэнне, як вядома, толькі пацвярджае правіла. І склад З'езда лішні

раз засведчыў гэтую старую ісціну. А вазьміце прапаведныя квоты ад рэгіёнаў пры выбарах у Савет Саюза? Хіба не было відавочна кожнаму, што яны пазбавяць дэпутатаў магчымасці альтэрнатывы і тым самым ператвораць выбары ў фарс? Хіба ў кагосьці заставаўся хоць бы цень сумнення ў тым, як будзе фарміравацца персанальны склад гэтых квот?

Каго, напрыклад, можа пераканаць, што наша безразмернае «як правіла» пры выбарах у Вярхоўны Савет СССР дыктавалася адзінай мэтай: не пазбаўляць магчымасці ўдзельнічаць у яго рабоце тых, чый вопыт і веды могуць прынесці адчувальную карысць? Хіба гэтыя вопыт і веды яны не маглі праявіць проста ў якасці народных дэпутатаў, уваходзячы ў камітэты і камісіі Вярхоўнага Савета з правам дарадчага голасу? Нарэшце, чаму ў Вярхоўным Саветае не знайшлося месца некаторым з тых людзей, якія зарэкамендавалі сябе сапраўднымі і паслядоўнымі прыхільнікамі перабудовы, людзей, якія мысляць нетрывіяльна, кампетэнтна, якія не толькі маюць што прапанаваць, але і могуць адстойваць свае погляды? Няўжо вопыт і веды эканаміста Папова, сацыёлага Заслаўскага, гісторыка Афанасьева менш важкія, чым вопыт і веды якога-небудзь функцыянера, усе палітычныя дабрачыннасці якога заключаюцца толькі ў здольнасці праводзіць «лінію»? І не трэба гаварыць аб ратацыі: важнейшыя дакументы, якія прадвызначаюць лёс перабудовы, будзе прымаць сённяшні Вярхоўны Савет. Ці не акажуцца народныя дэпутаты ў становішчы, калі іх магчымасці будуць блакіраваны пракруставым ломам тых прававых актаў, якія прыме Вярхоўны Савет?

З гэтай праблемай дэпутаты сутыкнуліся ўжо пры абмеркаванні часовага рэгламенту З'езда: як новае віно ўліць у старыя мяхі? Як выказаць той новы, рэвалюцыйны змест, які прынес З'езд, у састарэлых формах сёння дзеючай Канстытуцыі СССР? Чытачы, пэўна, звярнулі ўвагу на тое, што ў ходзе абмеркавання парадку дня і парадку работы З'езда былі вылучаны дзве прапановы: прапанова сходу прадстаўнікоў і прапанова так званай маскоўскай групы. Многімі дэпутатамі

пытанне аб парадку работы З'езда было ўспрынята як чыста працэдурнае, чыста фармальнае, што не мае прамога дачынення да тых праблем, якія З'езд закліканы вырашыць. Адсюль — і недаўменне, і нават раздражненне: маўляў, адводзяць людзей ад асноўных задач З'езда. А разам з тым гэта было пытанне не толькі працэдурнае. Гэта было пытанне, тое ці іншае рашэнне якога прадвызначала (і прадвызначыла) вынікі выбараў калі не Старшыні Вярхоўнага Савета СССР (95,6 працэнта галасоў, пададзеных дэпутатамі за кандыдатуру М. С. Гарбачова, гавораць самі за сябе), дык прынамсі, членаў Вярхоўнага Савета. Мне б не хацелася бачыць у прапанаваным сходам прадстаўнікоў парадку работы З'езда чыюсці злую волю. Аднак факт застаецца фактам: адступленне ад дэмакратычнай працэдурнай выбараў, заснаванай на альтэрнатыве і супастаўленні праграм дэпутатаў, істотна адбілася на якасным складзе Вярхоўнага Савета. А, можа, усё ж мае рацыю Чарнічэнка: «Не сама машына ходзіць, трактарыст машыну водзіць»? Паўтараю: не хацелася б так думаць. Але ж вельмі многае з таго, што адбылася на З'ездзе, наводзіць на такія сумныя развагі. Прыгадаем хоць бы спісачнае галасаванне (аб тым, як рыхтаваліся гэтыя спісы, расказалі многія дэпутаты ў сваіх выступленнях) ў важнейшы камітэт — Канстытуцыйнага нагляду. Звяртае на сябе ўвагу і персанальны яго склад, сфарміраваны ў выніку гэтай, мякка кажучы, не надта дэмакратычнай працэдурнай З'езда, праўда, праявіў мудрасць і адклаў канчатковае рашэнне пытання.

Вярнуся, аднак, да расстаноўкі сіл на З'ездзе. У гэтай сувязі хацелася б зрабіць адну папярэднюю заўвагу. У мяне не выклікае сумненняў, што шматлікасць, а часам і палярнасць пазіцый, падыходаў, меркаванняў, якое праявілася ў працесе работы З'езда, адлюстроўвае рэальную палітычную сітуацыю ў краіне. Але ў мяне ёсць вельмі сур'ёзныя падставы сумнявацца, што раскладка сіл на З'ездзе, сведкамі якой мы былі, адпавядае рэальным суадносінам сіл у самім грамадстве, і што тая «агрэсіўна-паслухмяная

большасць», як назваў яе Афанасьеў, сапраўды выказвае пазіцыю і настрой большасці маіх суграмадзян. Можа быць, я памыляюся, але мне здаецца, што мы маем тут справу са з'яваю камеры-абскуры, у якой, як вядома, усё паўстае наадварот. Чаму так атрымалася, мяркую, сакрэту ні для кога няма: спрацавалі міны, якія былі закладзены ў дзеючы цяпер Закон аб выбарах і якія мы не здолелі своечасова абясшкодзіць. І хіба не сімптаматычная тая радасная гатоўнасць, з якой «большасць» згадзілася з прапановай праводзіць паіменнае галасаванне не па патрабаванні 100 дэпутатаў, а па рашэнні З'езда? Выснова адна: такога роду заканадаўчыя акты павінны выносіцца не на ўсенароднае абмеркаванне, пры якім добра рэалізуецца прыцып галаснасці, але, як правіла, не спрацоўваецца прыцып чутнасці, а на ўсенародны рэфэрэндум. Так і толькі так можа быць праведзена ў жыцці праграмае патрабаванне партыі: перайсці ад кіравання ад імя народа да народнага самакіравання.

На З'ездзе фактычна супрацьстаялі дзве асноўныя плыні. Прычым гэтае размежаванне праходзіла не па тэрытарыяльнай, сацыяльнай альбо нацыянальнай прыкмеце, не па прыналежнасці ці непрыналежнасці да КПСС, у чым нас спрабаваў сёй-той пераканаць. І так званая маскоўская група, як паказаў ход дыскусіі, на паверку аказалася зусім не маскоўскай. Па-першае, яна не выказвала пазіцыі ўсіх маскоўскіх дэпутатаў. Па-другое, па ходу работы З'езда з ёй так ці інакш саідарызаваліся многія дэпутаты ад самых розных рэспублік і рэгіёнаў краіны. Яшчэ больш памылковым было б звязваць іх, гэтыя плыні, з тымі ці іншымі сацыяльнымі пластамі насельніцтва. Выступленні некаторых дэпутатаў-аграрнікаў, прадстаўнікоў рабочага класа, партыйных і савецкіх работнікаў па сваёй скіраванасці былі куды бліжэй да платформы, распрацаванай групай маскоўскіх вучоных, чым, скажам, выступленнем акадэміка з Новасібірска з досыць сімвалічным прозвішчам Мяшалкін. Лічу гэта прыцыповым важным падкрэсліць, бо не перавялася яшчэ папуляцыя людзей, якія жадаюць выступаць не ад свайго ўласнага імя і нават не ад імя сваіх выбаршчыкаў, а ад імя і па даручэнні. То — усяго рабочага класа, то — усёй партыі, а то і наогул ад імя сацыялізму і Савецкай улады. А калі ж мы, нарэшце, скончым з гэтай рэпрэзентатывнай псіхалогіяй?!

Іншая справа, што маскоўская група прыйшла на З'езд з прафесійна распрацаванай

(Працяг на стар. 13).

3 правам рашаючага голасу

(Пачатак на стар. 1).

З'езд адбыўся — З'езд працягваецца. Дыскусія, у якой выказваліся самыя процілеглыя думкі, дакладна вызначыла баланс паміж нашымі памкненнямі і нашымі магчымасцямі, паміж тым, што мы хочам, і тым, што можам сабе дазволіць. Але баланс гэты менавіта сённяшні, заўтра з'явіцца новыя рэаліі і, адпаведна, новае іх асэнсаванне. Працэс, — жывы працэс, стымуляваны З'ездам.

На магістральных кірунках дэмакратызацыі — рэформа палітычнай сістэмы, эканамічная пераўтварэнні, духоўнае адраджэнне грамадства — З'езд не толькі не ўзвёў новых бар'ераў, але і тая, што яшчэ па тых ці іншых прычынах яшчэ застаюцца, перанёс уперад на дыстанцыю, якую не перамагнеш адным разам.

Можна па-рознаму ацэньваць дасягнутае за гэтыя два тыдні. Больш таго, ніводна з вызначальных для лёсу нашай перабудовы падзей дагэтуль не ацэньвалася настолькі патрабавальна. Крытыкавалася нераспрацаванасць працэдурнай З'езда, псіхалагічная і інтэлектуальная няздатнасць часткі дэпутацкага корпуса да палітычнай дзейнасці, спробы чыста па-апаратнаму «вырашаць

пытанні», груба падганяючы іх пад вызначаны дзесці за кулісамі адказ. Крытыкаваліся асобы, якія прэтэндавалі на высокую дзяржаўную пасаду. Крытыкавалася сама аджыўшая сістэма, якая шмат у чым усё яшчэ вызначае наша жыццё і ў кожным зручным выпадку імкнецца выраўняць фронт. Крытыкаваліся «левыя», «правыя», «памярковыя»...

Але вось што цікава: на нашых вачах у зале, дзе сабралася столькі розных і ў большасці незнаёмых паміж сабой людзей, пачынаў гэты механізм самарэгуляцыі. Найбольш яскрава гэта праявілася ў так званым «канстытуцыйным крызісе», калі літоўская дэпутацыя ўжыла надзвычай эфектны і эфектыўны сродак — пакінула залу ў знак пратэсту супраць няўзважанага рашэння, якое наспявала. У выніку, як вядома, быў зданы, сумесна выпрацаваны кампраміс, які адначасова зрабіўся і перамогай сапраўднага парламентарызму над «вечавай» псіхалогіяй.

«Нарадаўладдзе не сцвердзіцца, пакуль не выявіць эфектыўнасць больш высокую, чым любая іншая форма ўлады», — рэзюмэваў работу З'езда М. С. Гарбачоў. — Адсюль вынікае, што ў палітыцы нам давадзецца многае яшчэ засвойваць і да многага прызвычаівацца. З'езд, які меў аднакі грамадзянскага сходу, партыйнай канферэнцыі і палітычнага мітыngu, пакрысе набліжаўся да самавызначэння ў якасці форуму новага, вышэйшага тыпу. І ўсе мы набліжаемся да таго, каб і сапраўды мець тое, што заслугуём. З правам рашаючага голасу.

Андрэй ГАНЧАРОВ.

ГЭТАЯ інфармацыя БЕЛТА некалькі тыдняў назад абышла ледзь не ўсе рэспубліканскія газеты: у калгасе «Нёман» Стаўбцоўскага раёна з'явілася новая пасада — гіда. Маўляў, гаспадарка знаходзіцца ля шашы Масква — Варшава, міма штодня праязджаюць сотні турыстаў, у тым ліку замежных. Чаму б іх не запрашаць у калгас? Паказаць у «Нёмане» ёсць што, паселішчамі хлебаробаў можна пахваліцца. Таму і вырашылі тут увесці пасаду гіда, а заадно папраасілі турысцкае бюро, каб наведванне калгаса ўключалі ў турысцкі маршрут...

Наведванне «Нёмана» было ўключана і ў маршрут чарговага выязнога семінара творчай інтэлігенцыі, арганізаванага Мінскім абкомам партыі. Папярэдні семінар, наколькі памятае чытач, праходзіў напрыкладні майскіх свят у Слуцкім раёне. Цяпер партыйнае кіраўніцтва выбрала Стаўбцоўскі раён. Таксама не з горшых і ў вобласці, і ў рэспубліцы. Можна з'явіцца пытанне: чаму зноў паказваюць, так сказаць, лепшае? Чаму б не паехаць туды, дзе праблемы гаспадарання на зямлі спляліся ў такі тугі вузел, які нават і сёння, ва ўмовах перабудовы, няпроста развязаць?

Адказ на такое пытанне ўдзельнікі семінара атрымалі. Аказваецца, семінар задуманы як пастаяннадзейны, разлічаны ён на працяглы час, будучы паездкі і ў горшыя гаспадаркі, ніхто нічога ўтойваць не збіраецца. Але напачатку лепш пабываць у перадавікоў, убачыць іх вопыт, каб пасля можна было даваць парады і адстаючы.

Слушна? Бадай што. Тым больш, што і арганізатары семінара — на гэты раз у ім прымалі ўдзел сакратары Мінскага абкома партыі У. Д. Атрошчанка і К. К. Дзягілеў, загадчык сектара культуры ідэалагічнага аддзела А. М. Рабіцава — далекія ад думкі, што на той жа Стаўбцоўшчыне няма спрэчных момантаў у вядзенні сучаснай гаспадаркі. Здраецца і так, што поспех дасягнецца любой цаной. Улічваюцца першаступенныя, няхай і важныя задачы, а не заўсёды бачыцца перспектыва.

Такі аспект гаворка набыла на тэрыторыі калгаса «Чырвоная зорка». Правільней, на тэрыторыі калгаса і ПМК-74, бо на гэтай зямлі яны абодва ці не паўнапраўныя гаспадары. ПМК нават усё больш уладна бярэ ўладу ў свае рукі, бо гэта не простая перасоўная механізаваная калона, а арганізацыя меліяратараў!

Меліяратары? Тыя самыя, што гробяць мільярды? Супакоім эмоцыі. Меліяратарамі на Стаўбцоўшчыне, асабліва ў гэтым рэгіёне, зроблена і робіцца вельмі шмат. Не будзем называць сотні гектараў зямлі, адведзеных пад ворыва, іншыя сельскагаспадарчыя ўгоддзі. Пагаворым лепш аб тым, які непазнавальна змянілася сама вёска Дзераўная. Дзякуючы ПМК у ёй адбываецца комплекснае вырашэнне сацыяльна-культурных праблем вёскі. Удзельнікі семінара пабывалі ў дзіцячым садзіку-яслях «Зярынка», бібліятэцы, музычнай школе, на стадыёне з гумавым пакрыццём, у спартыўнай школе. Усё зроблена дыхтоўна, з размахам і... з перспектывай. Дбаюць у ПМК аб тым, як замацаваць моладзь на вёсцы, таму не шкадуць грошай і на спартыўныя збудаванні і на дарогі, і на асяродкі культуры...

Семінар адбыўся ў мінулыя сераду, калі, як вядома, кудымінацыйнай вастрыні дасягнула гаворка на З'ездзе народных дэпутатаў. Удзельнікі семінара слухалі асобныя рэпартажы са З'езда. І ці не пад уплывам маскоўскай гаворкі задавалі яны

Калі красуе жыта

нямала пытанняў, якіх раней у час падобных паездак не ўзнікала. І гучалі пытанні не проста як жаданне больш даведацца, а з трывогай, болей — за зямлю нашу, за лёс людзей на ёй.

Убачанае ў «Чырвонай зорцы» і ПМК уражвала, радавала, але ж узнікала і трывога. Пры пад'ездзе да Дзераўной кінуўся ў вочы «водны прамень» сярод зялёнага палатка — ці то меліярацыйны канал, ці то выпраўленая меліяратарамі рэчка? Гледзячы на гэта, А. Сульянаў заўважыў, што меліярацыя — паліпшэнне зямлі — у нас часам паварочваецца яе пагаршэннем. І У. Гніламедаў напамінуў, што, працуючы на зямлі, ставячы на першы план гаспадарчыя мэты, нельга забываць і аб маральна-філасофскім аспекце праблемы. Людзі ж прывыклі жыць на такой зямлі, якую яны бачаць з маленства. Невыпадкова ў Злучаных Штатах Амерыкі, скажам, свядома пакідаюць некрнутымі некаторыя балоты.

Начальнік ПМК-74 М. Сахар вымушаны быў прызнаць, што сапраўды ёсць віна за меліяратарамі. Ды толькі цяпер, навучаныя горкім вопытам, яны сталі больш разумна ставіцца да зямлі, не захапляцца толькі гектарамі асушэння, пераважна частка выдзеленых сродкаў накіроўваецца на будаўніцтва дарог, культурна-тэхнічныя мэты, добраўпарадкаванне вёскі. Адышло ў нябыт і спрамленне малых рэчак. Дбаюць у ПМК і аб тым, каб на асушаных землях сеяліся травы, а не здабываўся торф для ўгнаенняў.

Праграма семінара была на-

сычаная і разнастайная. Гэта і наведванне Залужскай сярэдняй школы, у якой цудоўны пладовы гадавальнік (школа базавая ў раёне па садоўніцтве), і проста выдатны музей. Экспанаты якога ўзнаўляюць найбольш значныя моманты з жыцця вёскі і раёна. Маршрут семінара — і наведанне коласаўскіх мясцін — Альбуці.

Гаворка пра надзённае: пытанні і адказы.

Смольні, Мікалаеўшчыны, і знаёмства з новымі формамі гаспадарання ў калгасах «Нёман» і «Радзіма Якуба Коласа».

Паўсюдна ўзніклі не проста гаворкі, а зацікаўленыя дыялогі. Сапраўды, сёння мы пачынаем паварочвацца тварам да вёскі, задумваемся над яе праблемамі, шукаем шляхі выйсця з тупіка, у якім апынулася сельская гаспадарка краіны, думаем над тым, як выканаць харчовую праграму, накарміць горад, даць неабход-

ную сельскагаспадарчую сыравіну прадпрыемствам.

Здавалася б, зроблены важны крок у сувязі з пераходам на арэндны падрад, ды толькі ці панаця ён ад усіх бед? Ці аднолькава прымальна арэнда ва ўмовах, скажам, Расійскага Нечарназем'я, дзе пустыюць цэлыя вёскі, і ў Беларусі, у тым жа Стаўбцоўскім раёне?

Гэтыя пытанні былі ледзь не галоўнымі ў час сустрэч з сельскімі працаўнікамі. Адказы на іх давалі і кіраўнікі гаспадарак Ю. Цвірка, К. Каробка, і кіраўнікі раёна — першы сакратар Стаўбцоўскага райкома партыі М. І. Русы, сакратар райкома А. М. Пяцюшык, старшыня РАПА І. І. Магер.

Вострая дыскусія ўзнікла вакол таго, патрэбны ці не патрэбны сёння РАПА. Тут у гаворку ўключыўся і сакратар Мінскага абкома партыі К. К. Дзягілеў. Яго падтрымалі старшыні калгасаў: без РАПА на сучасным этапе гаспадарання не абыйсціся, але трэба, каб яны не становіліся яшчэ адным прыдаткам бюракратычна-кіруючага механізма.

Заможна жывуць людзі ў калгасе «Радзіма Якуба Коласа». Дамы газіфікаваны, падведзена вада. Створаны ўсе ўмовы і для адпачынку, і для вядзення ўласнай гаспадаркі.

На Стаўбцоўшчыне, як бачым, ёсць чаму павучыцца. Нават таму, што тут падтрымліваюць цесныя сувязі з хлебаробамі Івана-Франкоўскай вобласці Украіны. Абменьваюцца не святочнымі дэлегаванымі, а дзелавым вопытам. Ва ўкраінцаў, напрыклад, навучыліся вырошчваць рапс, а гэта важная алейная культура. Ёсць што пераняць і ў будаўніцтве жытля на вёсцы. Ды і самі стаўбцоўцы перад імі не выглядаюць бяссрэбранікамі.

...Сёлетняя вясна, як вядома, была ранняя. Яна ўзрадавала хлебаробаў, акрыліла, але хутка радасць гэтая змянілася расчараваннем. У Стаўбцоўскім раёне, як і іншых раёнах рэспублікі, вымерзла шмат буракоў, бульбы, кукурузы. Ды і дажджу доўгі час не было. «Яшчэ два-тры дні такіх, і страты непазбежныя», — угорлас бедавалі кіраўнікі раёна і вобласці. Іх трывога, непакоі перадаваліся і ўдзельнікам семінара...

З акон аўтобуса відаць, як красуе жыта. Пад лёгкімі павевамі ветрыка яго хвалі бягуць за далагляд. Ад пылку стаіць лёгкая смуга. Малюнак ці не самы вабны ў сённяшняй вёсцы. Вёсцы, якая глядзіць у заўтрашні дзень.

Сакратар Мінскага абкома партыі У. Д. АТРОШЧАНКА і Аматаль СУЛЬЯНАЎ.

Удзельнікі семінара ў Мікалаеўшчыне.

Фота А. КАЛЯДЫ.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Ёсць дзве вёскі: адна — з дзіцячай памяці, амаль прывідная, непадуладная зменам, і другая — рэальная, рухомая, сённяшняя, розная.

Ці часта мы бываем у гэтай, сённяшняй? Што найбольш прыкмячам — абшляваныя, вясёлых расфарбовак хаты ці паваленыя платы, суровыя помнікі загінуўшым ці закінутым, замечаныя могілкі?

На Стаўбцоўшчыне, куды выехала група пісьменнікаў па ініцыятыве абкома партыі, мы не заўважылі прыкмет заняпаду — адно гаспадарскую, дбайную руку. Толькі малалюдна ўсё ж, і ніводнае дзіця не гуляла на панадворку пад наглядом бабулі.

Раней у аналагічных паездках найчасцей дэманстравалі жывёлагадоўчыя комплексы ды фермы, зараз адчуваецца паварот да сацкультбыту, культуры, а значыць да чалавека. Вось, напрыклад, дом жывёлавода пры малочнатаварнай ферме «Шахноўшчына». Там зала для сходаў і палітасветы, каляровы тэлевізар, па-

ДА ЛЮДЗЕЙ, ШТО СЕЮЦЬ ХЛЕБ...

якім якраз глядзелі рэпартаж са З'езда народных дэпутатаў, саўна, і — што істотна — двухзменная работа. Нездарма ў калгасе «Радзіма Якуба Коласа» з 500 працаўнікоў — 127 камсамольскага ўзросту.

На сустрэчы са спецыялістамі калгаса нехта з нас пацікавіўся, колькі гараджан корміць адзін сельскі жыхар раёна. А. Сульянаў, які прыемна здзівіў нас не толькі армейскай дысцыплінай, але і дасведчанасцю ў аграрных справах, прывёў такую лічбу: у ЗША прапорцыя складае 1:25. Калгасны эканаміст ажывіўся і пачаў прыкідваць. Як высветлілася, Стаўбцоўскі раён ці не набліжаецца да сусветных стандартаў: калгаснік тут корміць прыкладна 12—14 гараджан. Параўнайце, у сярэднім па краіне суадносіна 1:8.

Старшыня калгаса К. Каробка (ён сам мясцовы, з Залужжа родам) расказаў, як аднойчы да іх наведаліся амерыканскія фермеры. Асабліва іх зацікавілі ладныя кумпякі, вывешаныя вяскоўцамі на прасушку. Адзін нават падышоў і пакратаў: ці не муляжы? Госці прызналіся, што запасліся ў дарогу бутэрбрэдамі; у СССР, палохалі іх, галадуха...

Загаварылі пра арэнду — наколькі актуальная яна ва ўмовах раёна.

— Ніхто ў нас зямлю ў арэнду не возьме, — гаворыць старшыня. — Людзі няблага жывуць, няблага зарабляюць, прывыклі да тэхнікі. Так што заклікаць да ліквідцыі калгасаў, як гэта робіцца падчас з трыбуны, я не стаў бы.

Так, ад добра добра не шукаюць... Ды ці не азначае сказанае, з другога боку, што сучасны селянін па сутнасці «рассяляніўся», што прыцяжэння зямлі ён ужо не адчувае?

Былі пытанні, звязаныя з рэарганізацыяй аграпрама. Хоць у рэспубліцы па-ранейшаму захаваны ўсе яго звенні, на Стаўбцоўшчыне ўводзіцца лоявая форма агракіравання — грамадская. І ўзначальвае савет РАПА старшыня калгаса «Радзіма Якуба Коласа» К. Каробка.

Калгаса з гожай назвай «Нёман» (старшыня Ю. Цвірка) мы таксама не прамінулі. У грасторным старшыніўскім кабінце ў нас была магчымасць і задаць пытанні, і выказацца. Найбольш актыўна рабілі гэта У. Гніламедаў, Л. Левановіч, А. Рыбак, згладаны ўжо А. Сульянаў. Не ўніклі праблемнай гаворкі і сакратары Мінскага абкома У. Д. Атрошчанка і К. К. Дзягілеў. Было відно, што часы «дыпламатычнага» маўчання прайшлі, што перастала лічыцца доблесцю думаць адно, а гаварыць другое. Адзначана, у прыватнасці, што нядаўні пленум ЦК КПСС, на жаль, не вырашыў многіх балючых пытанняў сельскай гаспадаркі.

Ці ўсё так добра ў раёне, як падасца староніюму воку? Вядома, не. Ды недахопамі не хваляцца — іх выпраўляюць. Мо таму з Домам культуры ў Старым Свержані нас азнаёмілі, а пра Новы Свержань ніхто і не азваўся. Мне давялося там летась пабываць. І касцёл XVI ст., і уніяцкая царква XVII ст. — помнікі архітэктуры рэспубліканскага значэння — знаходзяцца, як цяпер кажуць, у аварыйным стане.

— Напэўна, сродкаў не хапае на рэстаўрацыю? — спыталася я.

— Справа не ў грашах, — адказаў Ю. Цвірка. — Гаспадары няма.

Міністэрства культуры, па ўсёй бачнасці, ён за гаспадары не лічыць. А былой царквы на свой баланс, мабыць, яшчэ не брала ніводная гаспадарка, нават і з мільённым прыбыткам...

У згаданым ужо, рэдкім па прыгажосці Старасвержанскім Доме культуры перад намі, па звыклым сцэнары, адну за адной падымалі раскошныя, шытыя золатам заслоны. Што і казаць, эфектнае відовішча! Але яшчэ больш уразіла нас, як на радзіме Коласа (а песняра там любяць і шануюць) у такім жа асяродку культуры ў глыбіні сцэны радком сядзелі дзве жанчыны з баяністам — і лілася меладычная народная песня...

Тут, у Любкаўшчыне, і завяршалася наша паездка-семінар. Уражання перапаўнялі кожнага з нас. Акрамя ўсяго іншага, мы пачылі новы тып партыйнага кіраўніка, які дасканала, у дэталю ведае ўсё, што тычыцца падначаленай яму галіны. Трохі нязвыкла было назіраць, як малады першы сакратар райкома ў спартыўным комплексе паспеў перакінуцца з хлопчукамі ў настольны тэніс. Пытанню падбору кадраў, як мы даведаліся, у вобласці надаецца вялікае значэнне. Без кампетэнтных, энергічных, «незашораных» кіраўнікоў наша сельская гаспадарка, вядома, не стане трывала на ногі.

У заключэнне з нашага боку было выказана пажаданне, каб падобныя семінары заканчваліся хаця б невялікімі літаратурнымі вечарамі. Бо пісьменнікі ўсё ж маюць што сказаць людзям — тым людзям, што сеюць хлеб.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ.

Стварыць нацыянальны алімпійскі

Пра ўдзел Беларусі ў міжнародным спартыўным руху

Імклівае развіццё спорту ў сучасную эпоху прыцягвае ўвагу мільёнаў людзей. Спорт, як сацыякультурны феномен, усё больш становіцца своеасаблівым паказчыкам грамадска-палітычнага ўзроўню той ці іншай краіны. Несумненна, удзел у міжнародных спаборніцтвах, а тым больш перамогі ў іх, падмае аўтарытэт дзяржавы на новую вышыню, замацоўвае яе нацыянальны прэстыж.

Аднак у Беларусі, на жаль, гэтае пытанне на сённяшні дзень не ставіцца.

Між тым, рост нацыянальнай свядомасці народа не можа адбывацца без паскарэння развіцця яго нацыянальнай культуры. Калі разглядаць спорт паводле структуры, то ён уваходзіць як элемент у фізічную культуру, якая, у сваю чаргу, з'яўляецца неад'емнай часткай культуры наогул. Але ж мы адрозніваем нацыянальную культуру ад культуры наогул, і вось гэтага чамусьці якраз не ўлічваем, калі гаворка заходзіць пра спорт. Можна было б назваць і іншыя прычыны, але яны свае ў кожнай рэспубліцы. Што ж да Беларусі, то права на самастойны ўдзел у міжнародным руху грунтуецца тут перш за ўсё на тым, што яна з'яўляецца паўнапраўным членам Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Гэта значыць, што яна павінна таксама самастойна ўваходзіць у міжнародны алімпійскі камітэт, у іншыя спартыўныя арганізацыі, і мець, натуральна, свой нацыянальны алімпійскі камітэт, сваіх прадстаўнікоў у міжнародных федэрацыях, а не

прэсутнічаць у гэтых структурных адзінках апасродкавана.

Права незалежнага ўдзелу ў міжнародным спартыўным руху даць магчымасць узяць на новую ступень беларускі спорт, паспрыяе аўтарытэту рэспублікі за мяжой, дазволіць хутчэй развівацца нацыянальнай свядомасці, узмоцніць тэмпы адраджэння роднай мовы і нацыянальнай атрыбутыкі. Беларускія атлеты змогуць больш актыўна ўдзельнічаць у папулярных еўрапейскіх і сусветных турнірах, прычым развіццё спорту будзе датычыцца не толькі аднаго горада — сталіцы рэспублікі, — да яго далучацца і іншыя гарады, іх асобныя каманды і спартсмены, што зробіць распаўсюджанне гэтай грамадскай з'явы больш рэгламентаваным і шырокім. Што гэта можа азначаць на практыцы? Калі ўзяць, напрыклад, футбол, то Беларусь як член ФІФА і УЕФА будзе ўдзельнічаць як суверэнная дзяржава разам, скажам, з Балгарыяй, Францыяй, Кіпрам і інш. у першынствах свету і Еўропы. Акрамя таго, ёй будзе дазволена ўключаць свае каманды ў папулярныя кантынентальныя кубкавыя турніры. І гэты ўдзел не будзе залежыць ад удач ці няўдач футбалістаў мінскага «Дынама» ў чэмпіянаце СССР. Тое самае можна сказаць і аб прадстаўніках іншых відаў спорту. А найвышэйшым праўленнем стабілізацыі працэсу нацыянальнага самавызначэння з'явіцца ўдзел Беларусі сваёй уласнай камандай у Алімпійскіх гульнях.

Але гэта толькі адзін бок праблемы. Другі заключаецца ў

тым, што ў выпадку самастойнасці беларускага спорту яго ўдзел у міжнародным руху павінен даць імпульс для развіцця ўсіх тых відаў спорту, якія ў нас развіты слаба. Далей: неабходна будзе стварыць сучасную спартыўную базу, таму што спаборніцтвы арганізаваны так, што ўключаюць выступленні спартсменаў не толькі за мяжой, але і ў сваёй краіне, а са спартыўных збудаванняў, якія адпавядаюць сусветным стандартам, у нас лічаны адзікі, і амаль ўсе знаходзяцца ў Мінску (можа быць толькі за выключэннем комплексу для хакею на траве ў Брэсце ды матабольнага стадыёна ў Пінску). І новае будаўніцтва такога накірунку пакуль не прадабачыцца. І яшчэ адзін важны момант, што можа даць незалежнасць спартыўнага руху: гэта поўная змена старога апарату Дзяржжамспорту, ці можа, адказ ад гэтай інстанцыі наогул, і стварэнне новага структурнага аб'яднання на выбарнай дэмакратычнай аснове і на іншых прынцыпах дзейнасці.

Р. С. Калі гэтыя разважанні ўжо былі пакладзены на паперу, да мяне прыйшло запрашэнне на Усеаюны навуковы сімпозіум, які адбыўся ў сярэдзіне мая ў Рызе. Ягоная назва гучала так: «Міжнародны алімпійскі рух: праблемы і тэндэнцыі развіцця на сучасным этапе». Там зноў узнікла пытанне наконт самастойнасці ўдзелу спартсменаў нацыянальных рэспублік у міжнародных спаборніцтвах сваімі ўласнымі камандамі. Дыскусія, якая там разгарнулася, яшчэ раз пацвердзіла мае суб'ектыўныя меркаванні пра становішча нашага беларускага спорту. Ужо ўзніклі часовыя нацыянальныя алімпійскія камітэты, напрыклад, у Латвіі, якія маюць сваю праграму дзейнасці, свой статут. Акрамя таго, у Латвіі (а таксама ў Казахстане і Кіргізіі) створаны Алімпійскія акадэміі. На жаль, у Беларусі няма нічога такога. А ўжо, напэўна, насталі пытанні і аб стварэнні нацыянальнага алімпійскага камітэта Беларусі, і аб адкрыцці Беларускай алімпійскай акадэміі...

У. Л.

ва і на іншых прынцыпах дзейнасці.

Такім чынам, праблема ўдзелу Беларусі ў сістэме міжнароднага спартыўнага руху выспела ўжо настолькі, што неабходна нарэшце сур'ёзна разабрацца з тым становішчам, якое склалася на сённяшні дзень, і адказаць на такія пытанні:

1) Чаму Беларусь, як паўнапраўны член ААН, не з'яўляецца ў той жа час членам МАК, ФІФА, УЕФА і іншых уплывовых міжнародных спартыўных арганізацый?

2) Чаму суверэнная рэспубліка, якая мае свой нацыянальны ўрад, Канстытуцыю, не мае права ўдзельнічаць нацыянальнай камандай у Алімпійскіх гульнях, выстаўляць сваіх спартсменаў і каманды для ўдзелу ў міжнародных спартыўных спаборніцтвах?

Абгрунтаваныя адказы на гэтыя галоўныя два пытанні з'яўляюцца неад'емнай часткай рэалізацыі практычнай праграмы стабілізацыі і аптымізацыі праблемы нацыянальных адносін у СССР. У святле ленінскіх ідэй аб праве нацыі на самавызначэнне і развіццё, у духу палітыкі новага мыслення ўдзел беларускага спорту ў міжнародным спартыўным руху на аснове незалежнасці з'яўляецца законным патрабаваннем і дае пэўныя спосабы і сродкі яго ажыццяўлення.

У. ЛЮКЕВІЧ, асістэнт Брэсцкага педінстытута імя А. С. Пушкіна.

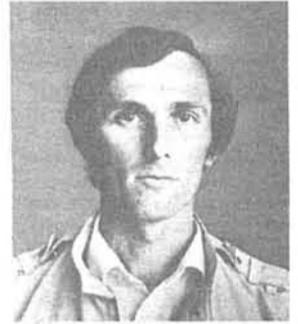
ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БССР

БАРШЧЭУСКІ Лявон (Леанід Пятровіч). Перакладчык, крытык. Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Полацку. Скончыў Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут (1980) і аспірантуру пры ім. Старшы выкладчык кафедры замежных моў Наваполацкага політэхнічнага інстытута.

Літаратурную дзейнасць пачаў у 1973 годзе.

У перакладзе Л. Баршчэўскага выйшла кніга Б. Брэхта «На шалых праўды». Аўтар шэрагу перакладаў, змешчаных у калектыўных зборніках і перыядычным друку.

ПАТРОВІЧ Аляксандр (Аляксандр Пятровіч). Паэт, літаратуразнавец. Нарадзіўся ў 1955 годзе ў вёсцы Малахоўцы Баранавіцкага раёна. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна (1982). Загадчык Літаратурнага музея Францішка Багушэвіча ў Кушлянах.

Літаратурную дзейнасць пачаў у 1979 годзе.

Аўтар кнігі паэзіі «Азірнаўшыся — не смяняю» (1989).

ЗАЙЦАУ Сяргей Міхайлавіч. Празаік. Піша па-руску. Нарадзіўся ў 1954 годзе ў Сярдэлюску. Скончыў Карагандзінскі медыцынскі інстытут (1977). Працуе ўрачом у Мінску.

Літаратурную дзейнасць пачаў у 1977 годзе.

Аўтар рамана «Победа — оглянись».

ТКАЧОУ Васіль Юр'евіч. Празаік, драматург, публіцыст. Нарадзіўся ў 1948 годзе ў вёсцы Гута Рагачоўскага раёна. Скончыў Львоўскае вышэйшае ваенна-палітычнае вучылішча (1973). Літаратурную дзейнасць пачаў у 1973 годзе.

Аўтар кнігі прозы «Хітры Данік» (1975), «Партрэт салдата» (1984), «Дзень у горадзе» (1985), «Пахвалі пражыты дзень» (1988), шэрагу п'ес, пастаўленых у тэатрах Беларусі і Расіі.

Чытач прыйшоў у рэдакцыю

Справа №...

З вызначэння Алма-Ацінскага гарадскога суда:

«...25 верасня 1981 года [суд] разгледзеў у закрытым судовам пасяджэнні... справу па абвінавачанні Наскаўца Міхаіла Данілавіча, ... беларус, грамадзянін СССР, беспартыйны, раней не судзімы, нежанаты... выконваў абавязкі старшага навуковага супрацоўніка Казахскага навукова-даследчага інстытута эканомікі і арганізацыі сельскай гаспадаркі

Устанавіў: Наскавец у перыяд з мая 1977 года па красавік 1981 г., як у вуснай, так і ў пісьмовай форме сістэматычна распаўсюджваў паклёпніцкія выдумкі на савецкую рэчаіснасць...

Як відаць з акта №... судова-псіхіятрычнай экспертызы, Наскавец М. Д. мае хронічнае псіхічнае захворванне ў форме вялаблугчай шызафрэнні і... мае патрэбу ў прымусовым лячэнні ў псіхіятрычнай бальніцы сістэмы МУС...

Старшыня Н. Сатарыядзі Нарзасядацелі Карабейнікава В., Сінкіна С.»

І яшчэ адно судовае вызначэнне, якое было вынесена праз доўгіх сем гадоў.

«Судовая калегія па крмінальных справах Вярхоўнага Суда Казахскай ССР... разгледзла ў пасяджэнні 11 ліпеня 1988 г. у г. Алма-Аце крмінальную справу Наскаўца Міхаіла Данілавіча, якая паступіла

па наглядным пратэсце старшыні Вярхоўнага суда Казахскай ССР...

Заслухаўшы даклад члена суда Тагумбетавай Т. С., заключэнне пракурора Дасекенава А. А. які меркаваў, што пратэст падлягае задавальненню, правяршышы матэрыялы справы, судовая калегія

Устанавіла: Са зместу ўсіх рукапісаў і пісьмаў Наскаўца, далучаных у справу ў якасці рэчавых доказаў, не ўгледжваецца выказванняў, якія ганяць грамадскі лад СССР, яго палітычную і эканамічную сістэму. Наадварот, у іх змяшчаецца закліканасць з прычыны нездавальняючага эканамічнага становішча краіны, прапануюцца меры ўздзему эканомікі.

Выказванні ў адрас кіраўнікоў партыі і Савецкага ўрада аб недахопах у кіраўніцтве краіны таксама няма падстаў расцэньваць як выдумкі, якія ганяць грамадскі лад.

...кіруючыся арт. 375 КПК Казахскай ССР, судовая калегія

Вызначыла: Вызначэнне Алма-Ацінскага гарадскога суда ад 25 верасня 1981 г. аб прымяненні да Наскаўца Міхаіла Данілавіча прымусовых мер медыцынскага характару скасаваць.

Крмінальную справу па абвінавачанні Наскаўца Міхаіла Данілавіча па арт. 170¹ КазССР

спыніць за адсутнасцю ў яго дзеяннях складу злачынства».

Абодва гэтыя дакументы (дакладней — завераныя копіі) прынес да нас у рэдакцыю Міхаіл Данілавіч Наскавец. Той самы, былы «дзяржаўны злачынца».

Гісторыя «прыгод» Міхаіла Данілавіча, запісаная паводле ягоных слоў, каратка выглядае так. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў вёсцы Наваселле на Міншчыне. Тут і дагэтуль жывуць яго крэўныя. У 61-м Наскавец скончыў Беларускі інстытут народнай гаспадаркі, паводле размеркавання трапіў у Казахстан. У 76-м вярнуўся ў родныя мясціны, працаваў галоўным эканамістам у калгасе «Перамога» Бярэзінскага раёна. Лічыўся адукаваным спецыялістам, карыстаўся павагай у таварышаў па рабоце. У 1977 годзе, калі адбывалася ўсенароднае абмеркаванне праекта новай Канстытуцыі СССР, Міхаіл Данілавіч вырашыў прыняць у ім удзел і дэслаў свае заўвагі з крытыкай брэжнеўскай палітыкі ў цэнтральную газету. Пасля гэтага адносін да Наскаўца з боку мясцовага начальства рэзка пагоршыліся. Неўзабаве ён быў вызвалены са сваёй пасады і выключаны з членаў калгаса.

Міхаіл Данілавіч вымушаны быў вярнуцца на сваю ранейшую работу — у Казахскі на-

вукова-даследчы інстытут эканомікі і арганізацыі сельскай гаспадаркі. 9 ліпеня 1981 года Наскавец быў арыштаваны ў сябе на рабоце.

Цяпер Міхаіл Данілавіч зноў працуе ў тым жа інстытуце. Яго працоўны стаж адноўлены за ўсе сем гадоў вымушанай адсутнасці.

У свой апошні прыезд на радзіму Наскавец атрымаў нарэшце рашэнне Бярэзінскага райвыканкома: скасаваць рашэнне агульнага сходу членаў калгаса «Перамога» ад 8. 04. 78 г. аб пазбаўленні Наскаўца пасады галоўнага эканаміста і выключэнні з калгаса як незаконнае.

Гэта гісторыя, прыведзеная вышэй, прызнаемса шчыра, — зусім не выключная. Колькі людзей былі пакараны імем закона за самастойнасць думкі, за незалежнасць поглядаў і паводзін. Можна ўспомніць, не раўнаючы, імёны Івана Худзнікі, эканаміста-наватара з Казахстана, які памёр у зняволенні, акадэміка Андрэя Сахарава, свяшчэнніка Глеба Якуніна. А колькі імён так званых «дысідэнтаў» мы нават і не ведаем?

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон «Аб крмінальнай адказнасці за дзяржаўныя злачынствы» і некаторыя іншыя заканадаўчыя акты СССР адмяняе фармулёўкі нахштат «антысавецкага агітацыя і прапаганда», «распаўсюджванне паклёпніцкіх выдумак». Фармулёўкі, з-за якіх пацярпеў, у прыватнасці, Міхаіл Данілавіч Наскавец. Але ці дае новы Указ гарантыі, што нічога падобнага больш не здарыцца?

Дзяжурны па грамадскай прыёмнай «ЛіМа» Віталь ТАРАС.

НЕ ТАК даўно адна знаёмая настаўніца беларускай мовы і літаратуры з Жабінкі папракнула мяне, мякка кажучы, за неактаўнасць: не прыехаў на сустрэчу з педагогамі раёна. Не адразу знайшоўся, што адказаць. Да гэтага выступлення перад чытачамі быў гатовы, аднак напярэдадні, вечарам, на кватэру зайшла работніца райана і папярэдзіла: сустрэча пераносіцца, паколькі сама яна не можа прысутнічаць. «А ўвогуле, ты ведаеш...» — дадала вінавата. Па сутнасці, гэта была афіцыйная забарона сустрэчы з «нефармалам», і не аддзел народнай адукацыі іграў тут першую скрипку.

У той дзень настаўнікам-фідолагам адзін твор усё-такі быў прачытаны. Толькі не паэтычны, а, так сказаць, ідэалагічны. Вось ён, перада мяною: тры аркушыкі тонкай (папярснай?) паперы, на першым, уверсе, — заглавак «Інфармацыйны матэрыял». Хачу з большага пазнаёміць з гэтым «творам» і лімаўскага чытача, балазе са старонак штотыднёвіка апошнім часам гучаць слушыныя заклікі да «больш шырокага разгортвання культурна-асветніцкай дзейнасці» (Г. Айзенштат. «Паглядзець праўдзе ў вочы...», «ЛіМ», 7.04.1989 г.). У якіх умовах даводзіцца ажыццяўляць гэтую дзейнасць далёка ад сталіцы — вось што цікава, вось пра што хочацца падзяліцца думкамі.

Як сцвярджаецца ў «Інфармацыйным матэрыяле», толькі на Брэстчыне сёння налічваецца каля 2,4 тысячы аматарскіх аб'яднанняў і клубаў. Пераважная большасць іх (у адрозненне ад брэсцкага «Краю», пружанскай «Спадчыны», белазэрскага «Агменю», некаторых іншых) па-за ўсякімі падазрэннямі: там іграюць на гітарах, займаюцца бегам і аэробікай, забавляюцца і ні на каго асабліва не «навіскаюць», каб часцей у народзе чуліся роднае слова ды песня. І ў самой Жабінцы аб'яднанняў, якіх б спрыялі адраджэнню нацыянальнай культуры, няма і, здаецца, не было зроду (як, дарчы, не было і няма на вуліцах і ва ўстановах ніводнага плаката, ніводнай абвешчкі, пісаных па-беларуску). Чаму ж менавіта тут даецца характарыстыка «нефармалам» цэлай вобласці? Усё проста: няма — і дзякаваць богу, мы пастараемся, каб не было і надалей. Такая логіка вынікае са зместу і стылю гэтага матэрыялу. Не, у ім ні

слова пра якіх-небудзь рокераў ці панкаў, затое не бяспасна «характарызуюцца» аматарскія суполкі, іхні актыў, якія паставілі перад сабою мэту прапагандаваць здабыткі нацыянальнай гісторыі і культуры, выхоўваць павягу і любоў да роднай мовы. Што карыснага ў названым кірунку яны ўжо зрабілі? Паколькі «Інфармацыйны матэрыял» нават не абмовіўся пра гэта, мушу назваць хоць нешта з плёну брэсцкага «Краю», да якога маю дачыненне.

Ініцыятарамі ў сапраўднасці з'яўляліся актывісты сяброўны, а гаркомаўцы як маглі дапамагалі адольваць шматлікія забароны «зверху». Дыскусія насіла зусім не ваяўнічы, чыста асветніцкі характар, прайшла даволі карэктна, без лішніх эмоцый. І, дадам, была карысная. Раблё гэтую выснову не толькі з уласных назіранняў і ўражанняў, а і з водгукаў многіх яе ўдзельнікаў ці проста слухачоў, у тым ліку з Жабінкі, Кобрына, іншых блізкіх ад Брэста гарадоў. Запомнілася

се. Ці ў рэдактары адной з раённых газет, якая пачала на сваіх старонках актыўней прапагандаваць матчына слова, веды з гісторыі роднага краю. Але ж трэба, урэшце, ведаць меру!

Усе тры старонкі густога машынапіснага тэксту перапоўнены выразамі, нахшталт: «экстремістскі характар», «ідейно-шаткый уклон», «в лічных інтэресах» і г. д. Прычым такія сур'ёзныя абвінавачванні кідаюцца як бы мімаходзь, без аргументацыі: «Аналіз показыва-

«экстремістам» ды іншым «ніяўгодным элементам». А да іх, як бачым, залічваюцца не абавязкова «нефармалы».

Магу дадаць, што ледзь не кожны дзень беларускай культуры, які прыязджае да нас на перыферыю, прымаецца насцярожана (са сваімі ўсё зразумела: яны навідавоку). І таму не надта тут паспрыяюць яго сустрэчы з шырокай аўдыторыяй слухачоў, а калі яна ўсё ж адбудзецца, абудзецца маўчаннем у мясцовым друку. Ці пераправераць яе змест і пакіруюць «пасляслоўе» куды трэба. Неяк брэсцкія чытачы расказвалі, што пасля літаратурнай сустрэчы ў іх дапытваліся ў парткоме інстытута: паэт Н. чытаў перад вамі толькі вершы, друкаваныя ў кніжках? Не павярнуў бы ў гэты новы від цензуры, што павіўся ў перыяд адкрытасці і галоснасці, калі б у падобных варунках не апынуўся сам.

Яшчэ магу дадаць, з якою цяжкасцю на абласным тэлебачанні, дзе працую рэдактарам, праходзяць перадачы пра гісторыю краю, пра славетных людзей мінуўшчыны, пра занябанне нацыянальнай памяці ў народных тэатрах, музеях, дамах культуры Брэстчыны. Са шматлікіх прыкладаў прывяду адзін, не зусім даўні. Папярэдне паглядзеўшы гатовы кінасюжэт пра этнографію і фальклорыста-гісторыка і педагога Ю. Ф. Крачкоўскага (1840—1903), ураджэнца сённяшняй Жабінкаўшчыны, кіраўніка тэлебачання жахнуўся... Не ад таго, што на радзіме вучонага нават настаўнікі нічога толкам не ведаюць пра яго, што ў немалым школьным музеі — ніводнай звестачкі. Не, здымачная група, бачыце, не паказала сённяшніх дасягненняў... тутэйшага калгаса! Дык ці трэба пасля ўсяго гэтага здзіўляцца такому вольнаму стаўленню да гісторыі і культуры, да іх аматараў-энтузіястаў у гарадках, як Жабінка?

Пра ўсё гэта пісалася і гаварылася не раз. Мала што мяняецца. Таму і сумна пасміхаюся, калі чую заклікі да актывізацыі культурна-асветніцкай работы. Яна патрэбная. Вельмі. Але пакуль што нагадвае рух аўтамабілістаў-аматараў па брэст-маскоўскай шашы, абапал якой часцей сустракаюцца будкі ДАІ, чым населеныя пункты. Едзьце сабе, і бойцеся «стража парадку»...

Дык што рабіць? Адказ адзін — не кідацца ў роспач.

Алесь КАСКО.

г. Жабінка.

Перабудова і мы: урокі, трывогі, спадзяванні

І НАЗВАЛІ «ІНФАРМАЦЫЙНЫМ МАТЭРЫЯЛАМ»...

Утвораная паўтара года назад, невялікая аматарская сябра змагла вырасці, набрацца сілы, дзякуючы цеснаму супрацоўніцтву з абласнымі арганізацыямі саюзаў мастакоў, пісьменнікаў, тэатралаў, абласным аддзяленням Беларускага фонду культуры. І амаль усё, што ёю зроблена, — плён агульных намаганняў. Прыхільна былі сустрэты берасцейцамі беларускія вечарыні ў драмтэатры (нахшталт папулярных у беларускім культурным асяродку Пецярбурга пачатку стагоддзя). Падзей саўвечар памяці У. Караткевіча, праведзены ў ляльчым тэатры. Здзівіла і пацешыла гарадскіх жыхароў паяўленне на вуліцах у марозную ноч каляднікаў. Пасабліваму ўсхвалявана пачуваліся гаспадары кватэр, калі то адзін, то другі, падашчочаны маладымі «хадакамі», летась пісалі заявы на прыём сваіх дзетак у першы ў Брэсце беларускі клас. Горача, ажыўлена было ў перапоўненым фабрычным клубе ў час нядаўняй дыскусіі па тэме «Беларусь: гісторыя і сучаснасць»... Зрэшты, дыскусія ў «Інфармацыйным матэрыяле» крыху згадваецца. Але як? Нібыта гэта была спроба даць бой «нефармалам», ды тыя, хто абвясціў яго (напрыклад, гарком камсамола), аказаліся, на вялікі жаль, не на вышыні. Тут вядома перастаўлены акцэнтны

ім і падагульняючае слова сакратара Брэсцкага гаркома КПБ В. Д. Карпук, у якім прысутныя былі праінфармаваныя пра планы партыйных і савецкіх органаў у прапагандзе беларускай мовы і развіцці культуры ў абласным цэнтры, ва ўсёй вобласці.

Калі ж перачытваеш радкі «Інфармацыйнага матэрыялу», дык без цяжкасці заўважаш: не да ўзаемаразумення імкнуцца яго складальнікі. Пошукі кантактаў якраз і не падаваюць ім. Ставіцца за мэту пасеяць недавер і да грамадскай ініцыятывы, і да тых, хто яе падтрымлівае вусным і друкаваным словам, хто спрыяе, каб яна скіроўвалася ў правільнае рэчышча.

Не-не, ды і папракаюцца, асуджаюцца «некоторые научные и творческие работники», дзякуючы якім аматарскія аб'яднанні «начали претендовать на особое место в общественной жизни». Пры гэтым падкрэсліваецца прыналежнасць такіх работнікаў да партыі, што, трэба разумець, павялічвае іх «віну».

Не думаю, каб жабінкаўскія педагогі, пазнаёміўшыся з «творам», усумніліся, скажам, у сваім інстытуткім настаўніку, прафесары, вядомым і паважаным чалавеку і пісьменніку. Або ў шырока папулярнай і любімай у нас на Брэстчыне паэце

ет, што яго ўдзельнікаў (членаў пружанскай «Спадчыны» — А. К.) аб'ядняе не столь общность идейных ориентиров, сколько желание несколько реабилитировать себя в глазах общественности за допущенные ранее провалы в работе...» «Всё» называюцца імёны, з акраенацка асабістае жыццё некаторых людзей, карацей кажучы, па крупінках збіраецца «кампрамат».

Не нова, зразумела, ды што асабліва трывожыць? У пошуку таго самага «кампрамату» незаўважна размываюцца і лёгка губляюцца маральна-этычныя арыенціры, чаго мусяць баяцца кожны. Ды вось жа... Смешна і горка чытаць пра тое, як чалавек за сваю грамадскую актыўнасць набівае «в личных интересах» гузакі, як ён страшэнна скампраметаваў сябе, сустрэўшыся з В. Быкавым ці А. Адамовічам, як злычынна нашкодзіў культурна-асветніцкаму руху, калі... развёўся з жанкаю!

Не буду болей пераказваць тэксту гэтага звананага «інфармацыйнага матэрыялу». Яго мэта, як і мэта многіх афіцыйных публікацый і выступленняў (а сюды без нацяжкі можна аднесці і гэтыя тры жабінкаўскія аркушы, прызначаныя для распаўсюджвання — абмежаваць культурна-асветніцкі рух пад маркай супрацьстаяння

КАНТАКТЫ

В'ЕТНАМ — БЕЛАРУСЬ

Некалькі дзён у Мінску знаходзілася дэлегацыя в'етнамскіх кнігавыдаўцоў з горада Хоэ. Выдавецтва Тхуан Хоа прадстаўлялі дырэктар Вьонг Хонг і намеснік дырэктара Ле Чонг Шам. Гэта быў візіт у адказ на мінулагаднюю паездку В'етнама беларускай дэлегацыі ў складзе галоўнага рэдактара Дзяржаўнага БССР І. Лапцёнка, дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» В. Грышановіча, загадчыка рэдакцыі выдавецтва «Юнацтва» С. Панізніка.

У дзень прыезду в'етнамцаў адбылася сустрэча ў Дзяржаўным камітэце па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. Старшыня камітэта М. Дзяльцеца інфармаваў гасцей аб тым, як развіваецца кнігавыдавецкая справа ў рэспубліцы, якія перспектывы бачацца на будучыню, адказаў на іх пытанні.

На наступны дзень члены дэлегацыі пабывалі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». У гутарцы за «круглым сталом» прынялі ўдзел В. Грышановіч, С. Андрэюк, М. Кусяноў, Б. Сачанка, Г. Шаранговіч, У. Рубанаў, Г. Шупеняка.

У час гутаркі была дасягнута дамоўленасць аб абмене тымі творами, якія ўзбуджаюць цікавасць для абодвух выдавецтваў.

Размова аб далейшым развіцці кантактаў ішла і ў выдавецтве «Юнацтва».

Цікавая размова адбылася ў Саюзе пісьменнікаў БССР. Па шчаслівым для нашых гасцей супадзенні ля Дома літаратуры яны сустрэлі аднаго з найбольш папулярных у В'етнаме беларускіх пісьменнікаў В. Быкава. Літаратурна на хадзе (Вакаў Уладзіміравіч спытаўся па тэрміносіх справах) Вьонг Хонг і Ле Чонг Шам паведамілі яму, што выдалі нядаўна вялікі трыражамі апавесці «Воўчак зграя» і «Знак бды», якія амаль адразу ж былі раскуплены прыхільнікамі таленту нашага земляка.

На сустрэчы ў СП БССР, у якой прынялі ўдзел М. Танк, Н. Гілевіч, В. Зуёнак, Б. Сачанка, С. Панізнік, гаворка аб далейшым пашырэнні выдання беларускіх пісьменнікаў у В'етнаме і в'етнамскіх у Беларусі была прадоўжана. Напачатку В. Сачанка інфармаваў прысутных, што за апошнія дваццаць гадоў толькі выдавецтва «Мастацкая літаратура» пазнаёміла аматараў чытаннем з творамі 40 пісьменнікаў братняй краіны. Гэта вершы Хо Ши Міна (у 1985 годзе асобнай кнігай выйшаў ягоны «Турэмны дзённік»), Суан Зева, Тэ Ха, Ань Тхо, Вьін Ле і інш., апаўданы Нгуен Канг Хоана, Нгуен Мьін Цыу, Нгуен Нгоа, Нгуен Шанга, раман Нгуен Дзін Тхі, Рыхтуецца да выдання кніга Хоа Мая «В'етнамскія легенды».

У сваю чаргу Вьонг Хонг расказаў аб тым, што робіцца выдавецтвам, якое ён узначальвае, у справе папулярнасці беларускай літаратуры. Апошнім часам масавымі тыражамі (асобныя кнігі — да 300 тысяч) выдадзены творы В. Быкава, І. Шамякіна, У. Караткевіча, У. Скарныкіна, У. Машиова. (Аб вялікай любові і павазе да У. Караткевіча яскрава сведчыць такі факт: гасці адразу ж папрасілі паказаць яго магіль, а калі мы прыехалі на Маскоўскія могілкі, усклалі на яе кнігу твораў знакамітага беларускага пісьменніка, выдадзена ў В'етнаме). Акрамя таго, трыма масавымі выданнямі выходзілі «Беларускія народныя казкі». Зараз выдавецтва мае магчымасць выпусціць штогод да дзесяці нашых кніжак. Ле Чонг Шам зазначыў, што па вяртанні дадому мае намер напісаць кнігу аб Беларусі, дзе абавязкова будзе раздзел аб літаратуры.

На развітанне гасці падарылі Саюзу пісьменнікаў кнігі в'етнамскіх пісьменнікаў.

У той жа дзень Вьонг Хонг і Ле Чонг аглядзелі яго экспазіцыю, пазнаёміліся

В'етнамскія гасці ў час сустрэчы ў СП БССР. Злева — С. ПАНІЗНІК. Фота Ул. КРУКА.

з запісамі ў кнізе наведвальніка. Вельмі прыемна было нашым гасцям убачыць спрод іншых здымкаў і здымак, на якіх адлюстраваны Хо Ши Мін і Ле Зуан у час наведання імі музея.

Гасці пабывалі ў Хатыні і на Кургане Славы. В'етнамская дэлегацыя была прынята ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, дзе іх вітаў старшыня Рэспубліканскага аддзялення Таварыства савецка-в'етнамскай дружбы А. Я. Андрэеў.

Вялікае ўражанне на Вьонг Хонга і Ле Чонг Шам зрабіла наведанне Мінскай фабрыкі наляровага друку, а таксама ўдзел у «Свяце кнігі», якое праводзілі на плошчы Якуба Коласа выдавецтва «Мастацкая літаратура» і Мінскай абласны кнігагандаль. Ле Чонг Шам шыра прызнаўся мне: «Аб такім узроўні мы пакуль і марыць не можам. Вельмі нечаканым і захапляючым было выступленне вашага фальклорнага ансамбля, які выконваў вясёлыя абрады. І гандаль кнігамі ішоў даволі інтэнсіўна. Бачна, што ў вас лю-

бяць чытаць і добра ведаюць пісьменнікаў».

Насычанай была культурная праграма знаходжання в'етнамскіх сяброў у сталіцы Савецкай Беларусі. Яны пабывалі ў Доме творчасці пісьменнікаў «Іслач», савецкай «Крыніца», прысутнічалі на балета «Рамэа і Джульета», на прэм'еры «Валачобнінаў» у Белдзяржфілармоніі.

— Вашы ўражання аб паездцы? — з такім пытаннем я звярнуўся да нашых калег і сяброў у апошні дзень іх візіту. І вось што яны адказалі:

— Проста чудаўна. Гэта немагчыма выказаць словамі. Вашы людзі вельмі душэўныя, сардэчныя. Мы адчуваем іх вялікую любоў да нашага народа. Гэта таму, што ў лесе нашых рэспублік шмат агульнага — абедзве яны былі рэспублікамі-партызанкамі, мужна змагаліся з ворагам. Паездка ў Мінск застаецца ў памяці на ўсё жыццё.

В. ШЫХАНЦОВ, намеснік галоўнага рэдактара па рэкламе выдавецтва «Мастацкая літаратура»

Тыя сем дзён, якія правялі мы ў Кракаве як удзельнікі канферэнцыі па беларуска-польскай літаратурных сувязях, арганізаванай факультэтам літаратуры Ягелонскага ўніверсітэта, застаюцца ў памяці кожнага з нас, напэўна, на ўсё жыццё. Спрадвечны Кракаў сам па сабе настрайвае чалавека на лад эпічны, філасафічны. Тут на кожным кроку адчуваецца подых гісторыі, водгулле няблізкіх у часе падзей, веліч гісторыі, яе руху, як і драматызм гэтага руху, трагізм. Будзённае быццё як бы засланяецца тут быццём гістарычным. Сам сябе адчуваеш і прыналежным да апошняга, і ўзвышаным ім, і як бы прасветленым. І адчуваеш яшчэ, што Кракаў у чымсьці і твой горад, бо ён — частка гісторыі і твайго народа.

На старонках польскай прэсы здавён прыжылася папулярная, блізкая сэрцу любога паляка рубрыка «Polonika» — паланістыка ў СССР, паланістыка ў шырокім свеце. Гаворачы пра гістарычныя і літаратурныя сувязі Польшчы і Беларусі, ні гаспадары канферэнцыі, ні мы, госці, з самага пачатку не маглі не згадзіцца з тым, што нашы літаратурна-гістарычныя сувязі ляжаць толькі ў вузкай сферы ці паланістыкі на землях Беларусі, ці звычайных адзінкавых фактараў, якія пасведчылі прысутнасць беларускасці на Вавелі, у Ягелонскім ўніверсітэце, у Кракаве. Доклады на канферэнцыі былі тэматычна разнастайныя: у гаспадароў пад назвамі «Чаго чакае гісторыя польскай літаратуры ад гісторыка літаратуры беларускай?» (дацэнт Мар'ян Татара), «Польскі літаратурны асяродок у Савецкай Беларусі ў 1919—1989 гадах (Гісторыя — здабыткі — перспектывы)» (Крыштаф Вазынякоўскі), «Польскае адраджэнне ў Беларусі пасля 1905 года» (Анджэй Раманоўскі). Нашымі тэмамі былі: «Беларуская літаратура ў кантэксце сталінскіх рэпрэсій» (Д. Бугаёў), «Янка Купала — народны паэт Беларусі» (Л. Тарасюк), «Рэлігійна-палемічная літаратура ў Беларусі XVII стагоддзя» (У. Кароткі), «Сучасная беларуская філасофская паэма» (В. Каратай), «Пан Тадэвуш», «Новая зямля» Якуба Коласа» (Л. Ламека). У выніку абмеркавання ўсіх гэтых дакладаў менавіта і прагучалі думкі, што ў цэлым польска-беларускія літаратурна-гістарычныя блізкасць і аднасць — гэта не звычайныя якія-небудзь паралелі, кантакты, тыпалагічныя сыходжанні, рэмінісцэнцыі, а нешта большае, фундаментальнае. Большае нават за гістарычнае сужыццё. Бо калі, напрыклад, А. Раманоўскі гаварыў пра польскі Мінск, пра «айчыстую Беларусь», польскасць у Беларусі, беларускую палітыку, даючы гэтым узор дакладнага называння гістарычных з'яў мінулага, выяву рэальнага, незабыўнага і блізкага сэрцу кожнага паляка, то з той жа мерай разумення мінулага пра Польшчу беларусаў, пра беларускі Кракаў гаварылі і мы. Бо сапраўды паланістыка ў Беларусі — гэта не тое ж самае, што паланістыка дзе-небудзь у Італіі, Англіі ці ЗША, як беларусыстыка ў Польшчы — не тое, што беларусыстыка ў Канадзе, Аргенціне ці Аўстраліі. Агульнае беларуска-польскае на землях Польшчы, польска-беларускае на землях Беларусі было ў нас настолькі блізім, што яно гістарычна часта стала і ўласна польскім і ўласна беларускім. І гэта нягледзячы на тое, што вынікала з крыніц асобных. Так, беларускасць Адама Міцкевіча, яго «крэсовая» палітычна шмат у чым прадвызначылі мастацкае аблічча польскага рамантызму XIX стагоддзя ўвогуле, а першыя вершы Янкі Купалы, напісаныя на польскай мове пад відэочным уплывам Марыі Канапіцкай, ці ж яны не прадвызначалі са-

бой мастакоўскую індывідуальнасць Янкі Купалы як вялікага арыгінальнага беларускага паэта? Тое ж самае з так званай беларускай школай у польскім рамантызме XIX стагоддзя. Ці ж яна не роўны фактар развіцця як польскай, так і новай беларускай літаратуры? Але найбольш успаміналіся намі найперш многія славетныя дзеячы гісторыі і літаратуры Польшчы, якія былі ўрадженцамі Беларусі ці жылі і працавалі ў Беларусі: Адам Міцкевіч, Тадэвуш Касцюшка, Эліза

які, як вядома, вельмі любіў свайго вайдэлоту-песельніка з Беларусі Чурылку, любіў слухаць тут, на Вавелі, яго беларускія рапсоды. Захаваліся б да нашага часу тыя рапсоды, не адно б вершамі Скарыны адкрывалі мы сёння свае паэтычныя анталогіі. Тым не менш, ведаючы пра Чурылку, мы ўжо і на Вавелі паглядалі як на адзін з першых асяродкаў песні беларускай, як на адзін з самых аддаленых у часе першапачаткаў непарыўных духоўных, паэтычных сувязей

Так, на канферэнцыі, на афіцыйных сустрэчах з кіраўніцтвам факультэта літаратуры і ўніверсітэта прагучалі і былі станоўча ўспрыняты нашы пажаданні аб адкрыцці ў Ягелонскім ўніверсітэце мемарыяльнай дошкі Францішка Скарыны. Уздзячнасць Кракаву мы дэкларавалі не толькі за лаціну, у якой тут удасканалваўся Ф. Скарына, але і за лацінку, — шрыфт, якім тут у друкарні Анчыца сваю «Дудку беларускую» ў 1891 годзе друкаваў

узаемаадносінах, вартыя вяртання, новага працягу, а таксама пэўнай карэкціроўкі, удасканалення. У гэтай сувязі не без някаватага пацукія ў ўласнай вінаватасці слухаліся намі выкладкі нашага калегі К. Вазынякоўскага, прывесеныя аналізу польскага літаратурнага руху ў Беларусі 1919—1989 гадоў. Як розняцца, аднак, паказчыкі гадоў 20—30-х ад таго, што мелася ў пасляваенныя гады, што маем мы зараз! Тое, што мелася ў 20-х гадах, сведчыла пра вельмі ажыўлены працэс (дзеянсць Польскай секцыі БелАПП, творчасць у Беларусі польскіх пісьменнікаў Уладзіміра Кавальскага, Гелены Раманоўскай, выданне ў Беларусі на польскай мове альманахаў паэзіі і прозы «Ідзем», «З нашых прац», «Няхай паспрабуюць», «Кастрычнік»). З даклада К. Вазынякоўскага мы даведаліся таксама аб малазным у нас факце існавання да вайны ў Савецкай Беларусі Койданаўскага аўтаномнага польскага рэгіёна імя Фелікса Дзяржынскага, у якім у шчыльнай паласе жыло 44 тысячы палякаў. К. Вазынякоўскі не абмінаў цяжкіх фактаў. У годзе 1959 у Беларусі налічвалася 539 тысяч палякаў, у 1970—383, у 1979—403 тысячы палякаў. Ды, згодна з апошнім пералісам, толькі 8 працэнтаў палякаў, якія жывуць сёння ў Беларусі, за родную мову ўважаюць польскую. Нармальна гэта? Думаецца, не. Да тагога становішча вяла, зразумела, адсутнасць у доўгім часе ў Беларусі школ польскай меншасці, адсутнасць іншых якіх-небудзь польскіх культурных асяродкаў. Докладчык гаварыў аб пэўных зменах, што адбыліся за апошнія тры гады — ва ўмовах перабудовы. Пра Клуб аматараў польскай культуры ў Лідзе, пра Культурнае таварыства палякаў імя А. Міцкевіча ў Гродне, пра адкрыццё на Гродзеншчыне двух дзесяткаў школ з навучаннем на польскай мове. Агульны вывад тым не менш вынікаў адзін: палякі ў Беларусі дэнацыяналізуюцца. У гэтай сувязі мала ўсцешнымі для польскіх калегаў маглі быць нашы разважання аб паралельным працэсе дэнацыяналізацыі пры сталіншчыне, Хрушчове і Брэжневе і самога карэнага насельніцтва Беларусі, увогуле аб бяздумнай няўвазе ў нас да культурных запатрабаванняў усіх нацыянальных меншасцей, якія спрадвечу насялялі Беларусь — да татар, караімаў, яўрэяў, літоўцаў і іншых. Усіх гэтых нацыянальнасцей як бы не стала ў пасляваеннай Беларусі! Думалася: былі б у пасляваеннай Беларусі, як у 20-я гады, пакуль нацыянальнае пытанне вырашалася па-ленінску, школы нацменшасцей, не так лёгка ўдалося б, напэўна, і чыноўніцтву ў шматразмоўным горадзе абяшчыльдзіць і школу беларускую, уніфіцыраваць яе да цяперашняга стану.

Увогуле гісторыкам нельга забываць, што наша беларуская мова і ў сярэдняй вякі, і аж да Вялікай Айчыннай вайны ў XX стагоддзі была не толькі мовай беларускага народа, але і ўсёй сукупнасці народаў, што, пачынаючы з сярэднявечча, Беларусь засялілі. Інакш кажучы, беларуская мова была доўгі час і мовай рэгіянальных зносін беларусаў, палякаў, рускіх, яўрэяў, татараў як насельніцаў Беларусі. Будучы гістарычна мовай рэгіянальнага яднання многіх народаў-суседзяў, беларуская мова тым больш не заслужыла тых нігілістычных адносін, якія ў пасляваенныя гады напаткала.

На жаль, мы не маем лічбавых дадзеных аб становішчы беларусаў у Польшчы, у прыватнасці, на Беласточчыне. Але, калі да канца быць шчырымі, то праблема такая там існуе.

Алег ЛОЙКА

Тут адчуваецца подых гісторыі...

Ажэшка, Станіслаў Манюшка. У Мінску нарадзіўся Ежы Путрамент, на Дзісеншчыне — Ян Гушча, радзімым краем Мацея Юзафа Канаповіча была Дубраўка над Шчарай на Слонішчыне. Вядомы даследчык А. Міцкевіча Ю. Акалуў-Падгорскі таксама родам з Беларусі, і зборнік вершаў пра Белую Русь выдаў, і быў сярод продкаў-родзічаў сённяшняй маладой беларускай паэтыцы Валяціны Акалавой. Эўгеніюш Кабац — родам з Ваўкавыска. Аднак жа першымі героямі дня на канферэнцыі былі не людзі, быў сам Кракаў — сакамонны для многіх братніх, суседніх народаў культурны, а як для беларусаў, украінцаў, літоўцаў, то і доўгі час — пасля Крэўскай уніі, пасля Люблінскай уніі аж да канца XVIII стагоддзя яшчэ і цэнтр палітычны. Розныя мовы гучалі на Вавелі. З прыездам на Вавель караля Польшчы Ягайлы гучала і старабеларуская, блізкая мове Скарыны. Таму свой даклад пра Скарыну я і пачынаў з трох эпіграфаў — на лацінскай, польскай і старабеларускай мовах. «Plus gatio ovam vis» — «Болей розумам, чым сілай». Першым эпіграфам гэтыя словы не маглі не стаць для мяне, бо гэта іх тут, у Ягелонскім ўніверсітэце, як мы сёння, не мог кожны дзень не чытаць, будучы студэнтам, Скарына. уваходзячы праз нізкаватыя дзверы ў прасторны зал бібліятэкі ўніверсітэта. Якраз над гэтымі нізкаватымі дзвярмі і дасюль значыцца ў высокім сэнсе лацінскі сказ-апафеоз розуму, адна з кракаўскіх універсітэцкіх заповедзяў, з якіх як вялікі асветнік пачынаўся Скарына, з якіх наноў сёння пачынаем і мы ў сваім звароце да гуманістычных традыцый як прырытэтных над сілай мяча, ідэалагічных, палітычных рознагалоссяў. У тым жа духу падключаўся мною да скарынаўскай тэмы і другі эпіграф — з Марціна Бельскага, аўтара «Хронікі ўсяго свету» «Няма розуму супраць праўды». З увяльблення праўды, якая заўсёды пераможная, бо справядлівая, — і з гэтага пачынаўся ў Кракаве Скарына, як пачыналася тут і ўсё векапонае для беларусаў і палякаў. Але Скарына перш за ўсё пачынаўся на роднай яму зямлі, гімн якой пасля сябе ён пакінуў у славетных прадмоўных радках: «...люди, игде зродилися и ускармлиены суть по бозе, к тому месту великую ласку имають...» Ласка тая не выключала з сябе і любові-ласкі да роднай мовы, з якое ў свет і сюды ў Кракаў пайшоў з Полацка Францішак Скарына. Ласку гэтую да мовы Белай Русі меў не толькі Ягайла, але яшчэ і яго ўнук Жыгімонт I,

Польшчы і Белай Русі. Не адкрываем мы сёння нашых анталогій песнямі Чурылкі, ды ўсё адно пачынаем іх зноў жа з таго, што належыць культуры і польскай, і літоўскай, і беларускай, як і ў цэлым літаратурнай традыцыі еўрапейска-лацінскай. І тут як польскія, так і беларускія даследчыкі, мы называлі і «Песню пра зубра» Міколы Гусоўскага, надрукаваную ў 1523 годзе ў Кракаве, і паэму Яна Вісліцкага «Пруская вайна», якая таксама ўбачыла свет у Кракаве яшчэ ў 1516 годзе. Пры гэтым разам з тым даводзілася пэўным чынам і аспрэчваць Яна Казіміра Пашкевіча — нашага паэта пачатку XVII стагоддзя, які ў сваім вершы 1621 года пісаў:

Полска квітнет лаціною,
Литва квітнет русчиною.

Аспрэчваць, бо ў XVI—XVII стагоддзях не толькі «русчиною» квітнела Вялікае Княства Літоўскае, Беларуская-Украінскае і Жамойцкае, але і лацінкай. Аб'ядноўвала нас лаціна і як мова сярэднявековай навукі, і як мова сярэднявековай паэзіі, і як культурная мова для беларусаў-католікаў. Беларусы, як вядома, з Кіеўскай Русі выйшлі праваслаўнымі, пасля Берасцейскай духоўнай уніі частка нас стала уніятамі. Рэлігіі сталі беларусаў раз'ядноўваць, весці да рэлігійнай палемікі, да канфрантацыі. Рэлігійна-палемічная, літаратурная барацьба пераходзіла ў палітычную, становілася формай палітычных кірункаў, рухаў, канфліктаў. Культурнае, літаратурнае ўзаемаўзбагачэнне абярталася этапамі паланізацыі, звязанай з акаталічваннем. Братняму яднанню культур, культурнаму іх развіццю папярэкам становілася палітыка, якая раз'ядноўвала. І на канферэнцыі з двух бакоў ішлі аднадушныя сцвярджэнні ў сувязі з тым, што сёння мы з культурнай, нам агульнай, узносімся над тым, што нас раз'ядноўвала. І была наша гаворка пра айчыстую для паляка Беларусі і беларускі Кракаў — ніякай не падводкай да вяртання былой палітыкі, не даказваннем нейкіх асобных правоў на былыя землі і сферы. Бачыць праўду яднання, увесь яго аб'ём, спецыфіку, бачыць у гістарычнай перспектыве, вымушаных пярэвах, перападах — гэтыя задачы ставіліся, задачы складаныя, не аднаго дня, не адной канферэнцыі. Галоўнае — падкрэслівалася — не павінна быць замоўчвання часоўсці, згладжвання вуглоў. І яшчэ — павінна быць вяртанне лепшых традыцый, ва ўмовах публічнасці — іх адраджэнне, стымуляцыя.

другі Францішак — Багушэвіч. Яшчэ ў 1857 годзе тут сваю першую манатрафію пра беларускую літаратуру выдрукаваў Адам Кіркор. У Ягелонскім ўніверсітэце вучыўся не толькі Ф. Скарына, але і першая беларуская паэтка XX стагоддзя — Цётка (Алаіза Пашкевіч). У Кракаве беларусы не толькі жылі і вучыліся — тут яны і паміралі, як Алесь Гаруна, пахаваны на Ракавіцкіх могілках. Перад новым помнікам на яго магіле мы ў журбе схілялі свае галовы. Думалі, што пэўнага ўвекавечання памяці ў Кракаве заслугоўвае і Цётка, хоць і не тут пахаваная. На магіле Алеся Гаруна мы былі з Алегам Латышонкам — беларусам-кракавянінам, ініцыятарам узвядзення надмагільнага помніка вялікаму нашаму паэту-рэвалюцыянеру. Уразілі на помніку шасціканечныя крыжы — нахштат тых, пад якімі, маючы іх на сцягах, перамагалі пад Грунвальдам нашы продкі. Пра Грунвальд — свята гераізму польскага, беларускага, літоўскага, чэшскага народаў — напамінала і дата смерці Алеся Гаруна — ліпень, 28-га. Калі па старому стылю, — то гэта ж 15 ліпеня! Дзень Грунвальда. Смерць Алеся Гаруна была як на полі Грунвальда — смерцю пераможцы.

Гераічнае і паэтычнае, яны роўна яднелі нас, беларусаў і палякаў, пачынаючы з Грунвальда. І тут зноў успамінаўся нам Тадэвуш Касцюшка, што ўзначальваў не толькі польскіх касінераў, але і беларускіх хлопаў з-пад Косава і Пінска — з іх паўстанцкімі песнямі на беларускай мове. Успаміналася і легендарная гісторыя рэвалюцыйнага яднання лёсаў Маладой Польшчы — Шымана Канарскага з беларускім паэтам-рэвалюцыянерам з-пад Пінска Францам Савічам, для якіх паролем была адна і тая ж галінка беларускай сасны. Успаміналіся ўсе выдатныя сябры-пабрацімы Кастуся Каліноўскага — ад Зыгмунта Серакоўскага да Браніслава Шварца...

У дзень, калі адкрывалася канферэнцыя, у Гродне выходзіла ў эфір першая з праграм на польскай мове. І гэта было шматзначна, красамоўна — як фактар перабудовы, працягу лепшых традыцый нашага гістарычнага сужыцця, як выява рэальнай увагі да існага, спраядлівлага ў адносінах да кожнага насельніка нашай Савецкай Беларусі іншай, чым беларусы, нацыянальнасці. Бо сапраўды ў пасляваенныя гады па розных прычынах ці не былі страчаны, забыты ў нас многія моманты ў нашых суседскіх

Значым, што ў ПНР адносінны да беластоцкіх беларусаў даўно ўжо пачалі змяняцца—ва ўскім разе, з заснавання Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Беластоку, з пачаткам выхаду беластоцкай газеты «Ніва». Гэта ў нас, у БССР, адносінны да дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства доўгі час былі адназначна адмоўнымі. Газета «Ніва», якая толькі ў самы апошні час з'явілася ў нас у кіёсках, з самага пачатку ў самым прыязным тоне пісала пра ўсе справы БССР, а бюракратыя ў нас сустракала ўсё гэта, як вадзі ў рот набраўшы. Нібыта не аднакроўныя беларусы жылі і жывуць так блізка за Бугам, дзе быў і адзін з найслынейшых у сярэднявечнай Беларусі сваёй літаратурнай традыцыяй Супрасльскі манастыр, дзе ў вёсцы Козлікі нарадзіўся Маршал Савецкага Саюза В. Д. Сакалоўскі, дзе нарадзіліся сённяшняе славутыя беларускія празаікі, паэты, крытыкі—Аляксей Карпюк, Пятрусь Макаль, Уладзімір Казбярук, Серафім Андраюк.

Той беларуска-культурны асяродак, што ўзнік на Беластоцчине і ўжо мае сваю больш чым 30-гадовую гісторыю—гэта ўжо ўвогуле вельмі значная, багатая старонка ў развіцці беларускай літаратуры і культуры цэлага XX стагоддзя. І зноў жа нельга не памятаць, што беластоцка-беларускі мастацкі феномен—зноў жа таксама здабытак з фактару польска-беларускага аднавання, паразумення. Як ужо гаварылася, гістарычна-культурны сувязі Беларусі і Польшчы, — гэта ніяк не палоніка ў Аргенціне ці ў Брытаніі. Менавіта сама ўнікальная шчыльнасць гістарычна-культурнага развіцця нашых суседніх краін у час нашых усёадкрытых перабудовачных адносін да з'яў і рэчаў патрабуе і новай, вышэйшай, зноў жа ўнікальнай формы далейшага культурнага аднавання—патрабуе стварэння асобнага Польскага культурнага таварыства з цэнтрам у Мінску.

23 лютага г. г. у артыкуле «Ад Скарыны да сучаснасці» «Кракаўская газета» не прамінула аднатаваць і сам папас, пацудзёвую атмасферу, у якой пачалася і праходзіла ў Ягелонскім універсітэце наша канферэнцыя. «Адкрыў яе,—пісалася ў «Кракаўскай газеце»—вітаючы сардэчна прадстаўнікоў Мінскага ўніверсітэта, прарэктар Кракаўскай акадэміі праф. Ежы Выразумскі. Гаварыў аб радасці, з якою навуковае асяроддзе Кракава прымае гэтую канферэнцыю, якая выразна адбудовае добрыя кантакты...» «Сардэчна...» «Гаварыў аб радасці...» То былі сапраўды тыя словы, якія рэальна выяўлялі высокую паставу прамоўцаў, дакладчыкаў, дыскутантаў — нашых калег па канферэнцыі. Мы цяпер у Беларусі дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна рыхтуем да сустрэчнай канферэнцыі з сябрамі з Ягелонскага ўніверсітэта, спадзяёмся, што і яна пройдзе без паспеху. Але, відаць, абмен думкамі на ўзроўні канферэнцый—гэта далёка не ўсё тое, што ва ўмовах перабудовы павінна ў нас вяртацца на кругі свае, адраджаючы маштабы і інтэнсіўнасць вялікага становага вопыту пабрацімскага развіцця суседніх нашых культур, літаратур, моў.

САМА па сабе назва зборніка вершаў — «Неведомая планета» — можа справакаваць гаворку пра пазытыўныя планеты, каметы, светлы, пра законы іх з'яўлення і знікнення... Ды трэба адзначыць адразу: выданне гэтае прыцягвае нас не як магчымасць папрактыкавацца ў асацыятыўнасці. У сувязі з ім узнікае шэраг пытанняў, дачынных як да аўтара зборніка, так і да літаратурнай сітуацыі ўвогуле.

Найперш звернем увагу на творчы шлях аўтара «Неведомой планеты», па нашых акалічнасцях, не зусім тыповы. З юнацкім максімізмам Валерыі Ліпневіч некалі мах-

вакольным светам, інакшага адчування і бачання яго. На тагачасныя меркі гэта было непрымальна. Ды, як бачым цяпер, такое светаадчуванне і светаадлюстраванне стала нават пераважным у апошняй пазытыўнай генерацыі. І тут ужо не абсыціся густамі, не ўратавацца папрокамі: маўляў, страчваецца гармонія, і мы дажывёмся да таго, што нават марыць пра яе перастанем. Што ж, мне таксама больш даспадобы гарманічнай карціна свету. Але чаго наракаць на люстэрка? Яно толькі дае адбітак дысгарманічнага жыцця. У аскілепках — прымаем мы гэта ці не — мусова адлюстравана не цэлыя з'я-

што текла из глубин по сосновому руслу и впадала в небо, ветвясь, как дельта.
(«Дерево и река»)

Вырвались березы из черной земли. Только родинки на белых телах унесли.
(«Вырвались березы...»)

Пухлая снежинка опустилась в лужу, сразу впитала ее темноту и стала невидимой.
(«Последний снег»)

А таксама радкі: «Любопытный малек метнулся из глубины, ударился о поверхность»; «Грязными руками март пьяно лапал белые холмы...»; «Лесть уходила через дырочку его

чэй за ўсё, яшчэ раз выпрабуваў прыёмы, скарыстаныя ў «мультифільме для дарослых» пад назваю «Пляжная історыя». Таму абмяжуюцца прапаганова: лепш-такі пакінуць карове каровіна, а багародзіцы — тое, што ёй належыць. Тым болей, што многімі іншымі творами В. Ліпневіч выяўляе здольнасці глыбока адчуваць прыроду — неспыпадкова «скразнымі» ў яго праходзяць вобразы жывога свету, ды і назва кнігі «Дерево и река» сама за сабе гаворыць. Няма асаблівых падстаў сумнявацца і ў тым, што паэт не ўсведмаляе розніцы паміж «высокім» і звычайным.

Разам з тым, нельга не адзначыць, што змест і пазытыўны «Неведомой планеты» абумоўлены сваім часам. Само па сабе гэта ні добра, ні кепска. Калі браць асобныя творы, часцей-такі сутыкаемся з вынікамі становаўчымі. Але паэт, відавочна, не можа адолець некаторыя спакусы. Галоўная з іх — арыгінальнасць любой цаной. Восі і з'яўляюцца карова «как откровение», сюррэалістычная мультипликацыя і падобнае. А другая, як ні дзіўна, супрацьлеглая спакуса — імкненне ахапіць як мага больш матэрыялу — і па тэмах, і па праблемах, і па жанрах. Калі пераважна ўдалымі ўспрымаюцца вершы медытатыўнага характару, візуальныя накіды, абразкі, дык публіцыстыка Ліпневіча робіць уражанне значна слабейшае. Мабыць, гэта не яго стыхія. На такую выснову, дарэчы, наводзіць і вось якое назіранне: у зборніках «Неведомая планета» і «Дерево и река» амаль не сустракаюцца чыстыя маналогі, «я»-дэкларацыі. Па форме выказвання больш за ўсё вершаў рэфлектыўных, унутрана дыялагічных.

Аўтарскае «я» ў вершах Ліпневіча не атаясамліваецца з так званым лірычным героем, паміж імі, як правіла, прыкметная дыстанцыя, а ў некаторых выпадках і падкрэсленая аддаленасць, нават адчужанасць. Можна спаслацца на верш «Автосарж», быццам бы наўмысна дзеля такой размовы напісаны, але і ў іншых творах такое раздзяленне мае свой сэнс і стварае адпаведны эффект.

Праніклівы чытач твораў В. Ліпневіча, напэўна, заўважыць, што як раней, так і цяпер паэт мала дбае пра музыку верша. Думаецца, гэта не столькі пытанне тэхнікі, болей — праява натурны і выпрацаванай манеры.

Не лішне было б параўнаць апошнія дзве кнігі між сабою. Калі абмежавацца некалькімі словамі, варта адзначыць, што «Дерево и река» уключае напісанае раней, з'яўляючыся ў пэўным сэнсе выбраўным. Маскоўскі зборнік, на мой погляд, лепш скампанаваны, больш цэльны. Ды і назва ў яго адпаведнейшая. Але перацэнтаў верш, аднайменны з назваю кнігі, выдадзенай у Мінску, і завагаўся. Дазволю сабе прывесці яго:

Как уверенно влетает ствол в небо и как робко осваивает ветви пространство вокруг. Как похоже — не правда ли? — наша юность, стартующая, как ракета, и блуждающая по неведомой планете — жизни. До тех пор, пока корни молчат о себе.

Емісты верш. Прынамсі, па ўвасабленні ўсеагульных, хоць і простых, з першага погляду, законаў, якія, акрамя ўсяго, нам цікавыя ў пракцыі на пісьменніцкую біяграфію.

Застаецца пажадаць паэту, каб было пераадолена адчуванне неведомай планеты і каб не маўчалі яго карані.

Іван ЧАРОТА.

Крытыка, бібліяграфія

Адваенне прасторы паэзіі

нуў рукою на студэнцкую лаву, пакаштаваў хлэба рабочага, вайскоўца, журналіста. Друкавацца пачаў недзе на мяжы 60—70-х гадоў, не за доўгім часам падрыхтаваўшы кнігі «Трава и дождь», «Тишина», выдадзеныя ў Мінску «Мастацкай літаратурай» адпаведна ў 1977 і 1979 гг. На працягу ўсяго пазнейшага часу ў рэспубліканскім і саюзным друку з'яўляліся ягоныя рэцэнзіі, артыкулы, пераклады. І вось праз дзесяць год амаль адначасова зноў выдаюцца дзве кнігі паэзіі — «Неведомая планета» ў Мінску і «Дерево и река» ў Маскве.

Зноў-такі, не абсыці тое, што першая кніга В. Ліпневіча была сустрэта абсалютна супрацьлеглымі ацэнкамі. Кампліменты, якія маглі б надаць гонару любому сталому пісьменніку: «Поэт... одаренный», «с большим творческим потенциалом» (А. Аўруцін), катэгарычна перабіваўся такімі высновамі: «Зборнік... слабы», «паэт ставіць... задачы... і не спраўляецца з ёю» (М. Мішчанчук). Рэцэнзенты не сыходзілі ні ў стаўленні да накірунку пошукаў маладога аўтара, ні ў адносінах да больш-менш акрэсленых праў ягонай манеры пісьма, ні нават ва ўспрыманні аднаго і таго ж тэксту.

Ці выпадкова гэта? Мабыць, не. І многія ўплывала на ацэнкі. Скажам, тое, што В. Ліпневіч з самага пачатку неяк задзірыста, дэманстратыўна імкнуўся паказаць сваю нетрадыцыйнасць — прынамсі, у форме. Гэта кідалася ў вочы і так ці інакш уплывала на далейшае асэнсаванне творчасці мала яшчэ вядомага паэта: у полі зроку на першым плане апынулася знешняе, антуражнае. Прычым, так на Ліпневіча глядзелі тады нават тыя, хто хваліў. Як было прайсці міма «расслабленых» верлібраў, падкрэслена квяцістай метафарыкі, мудрагелістых канструкцый, апасродкаванай — пераважна кніжнай — асацыятыўнасці?

Між тым, угледзеўшы дрэвы, не лішне было б згадаць і пра лес. Акрамя свавольства ў галіне формы, вершы В. Ліпневіча адметныя ўвасабленнем нейкага інакшага кантакту з на-

вы і рэчы, а іхнія кавалкі, уцінкі, утвараюцца выявы, якія могуць ужо і не тое, што чакаем, паказаць, а паўтараць адна адну. У выніку — нешта зусім неразборлівае, цмянае, а нешта перакрыта спячучымі «зайчыкамі»...

Істотны яшчэ і такі момант: творчыя спробы гэтага аўтара даводзілася разглядаць калі не чыста ў кантэксце рускай паэзіі, дык з абавязковым улікам яго. Усё напісанае Ліпневічам па-руску (пакінем убаку далікатнае пытанне: рускі ён паэт ці беларускі) суадносілася і параўноўвалася з традыцыямі, набыткамі і, адпаведна, усімі навацыямі расійскай паэзіі.

Няўдзячная справа — дэманстраваць «задні розум». Тым не меней хачу адзначыць: тыя, хто знаёмы з творчасцю В. Ліпневіча па першых кнігах, цяпер наўрад ці пацвердзяць усё свае даўнейшыя ўражанні. Так, некалі зацяты прыхільнік верлібра, ён усё больш прызвычайнаецца да верша традыцыйнага. Глядзецца на гэта можна па-рознаму. Нехта палічыць гэта здароўе колішнім прыныцам, нехта пашкадуе, што знікла натуральная юнацкая няўключанасць, дзёрзкасць і ўпкіне: маўляў, крытыкі абчасалі на свой густ. Ды, здаецца, у нас больш падстаў лічыць гэта нармальнымі зменамі, сталеннем, якое аблушчыла розныя вонкавыя, павярхоўныя праявы. На такую думку наводзіць і змест новых кніг. Спынімся на той, якую выдала «Мастацкая літаратура», параўноўваючы, дзе можна, з папярэднімі.

Хочацца, напрыклад, нагадаць некаторыя радкі зборніка «Цішыня» (1979): «Туча — как растрепанная курица. И как потерянное перо — облако у горизонта»; «Бабочка луны бьется о стекло, осыпая белую пыль»; «Он трясет ее за плечи, как мальчик зонтику, в которой упрямо звенит так нужная ему монетка...»

Пэўна, ніхто не верыць, што ўражанне пра паэта можна склаці па некалькіх радках. Але, думаецца, што прыведзенае хоць у нейкай меры выяўляе вастрыню пазытыўнага зроку. Прычым гэтая здольнасць не страцілася, а развілася, пра што сведчаць, на мой погляд, многія творы з кнігі «Неведомая планета». Скажам, нават гэтыя фрагменты:

Смолистый рисунок на досках похож на фотографию течения той реки,

улыбки, насмешливой, равнодушной...»

Удакладнім: могуць зачапіць і па-сапраўднаму крануць не толькі візуальныя вобразы, ёсць у Ліпневіча і тое, што называюць пазытыўнай думкай. Дзеля прыкладу можна выхапіць хоць бы такія цытаты: «Облако — мечта реки о небе»; «Черными годами созрела белая надежда черемухи»; «...Истина... бесстрашна, как под напряжением нагота высоковольтных проводов»; «Жизнь — это на всем ходу единственный оборот вокруг оси»...

З удалых цэлых вершаў можна назваць такія, як «Друг мой, май...», «Воспоминание», «Детство», «Сюжет», «Это слово», «Куда идет тополь в мае?», «Неведомая планета».

Прыведзенае і згаданае дагэтуль, аднак, не азначае, што ў апошніх зборніках В. Ліпневіча ўсё хоць куды. На жаль, заўважаюцца і зададзеныя пазытыўныя канструкцыі, залішняе рацыянальнасць. У кнізе «Тишина» гэта выглядала так: «Уже давно старик, только старик — ветхий, пожелтевший лист бумаги, потершийся на сгибах...» Падобнае сустракаецца і ў новых кнігах. Напрыклад: «И брюшко — курган над погребом героем» — гэта з абагуленага жыццільнага чалавека, які спасавы перад цяжкасцямі. А вось яшчэ: «Перегруженный воз Российской державы» з часам ператварыцца ў «телегу Российской державы, оснащенной реактивным двигателем революции», а тады набірае рух ад «Ленинграда — космодрома...»

Толькі неўразуменне, здасца, можа выклікаць тэкст, які пачынаецца так: «Красная богородица, увенчанная рогами, ты возникаешь в проеме дверей из темноты глубокой, как откровение...» Тэма гэтага твора — карова, і загаловак адпаведны. Што ж, «пазытыўная карова» па законах мастацтва мусіць адрознівацца ад звычайных, і тут не задасі сакраментальнае пытанне: «А нашто яшчэ раз вынаходзіць веласіпед?!». Можна было б пагадзіцца, што няма патрэбы весці спрэчку пра густы, можна шчыра прызнаць над сабою ўладу сялянскай псіхалогіі і адпаведнага светаадчування, але як паверыць, што аўтар працываўных радкоў нясе сапраўды новую веру, новую натурфіласофію? Ды ён, хут-

Ліпневіч В. Неведомая планета. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1988.

Ліпневіч В. Дрэва і рака. На рускай мове. Масква, «Современник», 1988.

Яўген МІКЛАШЭУСКІ

Ды змацаваць цаглінку між сабой,
Што мелі назву Я спрадвеку,
У мур, што стаў бы крэпасцю людскою,
Ці ж не па сіле чалавеку?

Ты бачыш свой наступны дзень
У дзіўным люстры мрой, з якога
У светлы міг сыходзіць ценя
Ад сумятні жыцця людскога.

З чаго пачынаць агітацыю
За бедную родную мову?
Якую стварыць дэкларацыю,
Каб потым узяць за аснову?

Бяром працавітасць сялянскую,
Умельства і пралляў і ткаляў,
Гасціннасць, сардэчнасць славянскую
З уцехаю свят, а не баляў.

А разам — духмянасць маёвую,
Красу беларускай прыроды —
І ветрыку хвалю паўднёвую,
І шквал навальнічнай нягоды.

А з імі і жывапіс, графіку,
Найлепшыя фарбы і формы...
Хто песні спявае па графіку,
А ўцеху даводзіць да нормы?

Далоў фанабэрыю нечыю
І тупасць, што стала тыповай!
Напоўнім душу чалавечую
Сугуччамі роднага слова.

Не крыкам, што хрыпам канцаецца, —
Мастацтвам народа нязмерным,
Што сэрцы ўзрушаць прызначаецца,
Мы мову народную вернем!

Калі зоркі свецяць —
Цемрадзь не радзее,
І на ясны месяц
У зямлі надзея.

Ён нібыта сокал
У імгле лунае.
Над ілбом высокім
Німб дасвеціць ззяе.
І яго натхнёна
Зноў вітаюць гімнам
З думкай утрапёнай
Авалодаць німба.

Ды, калі ты хлусіш,
Не чакай натхнення —
Месяц не спакусіш
Песняй усхвалення.

Як у ранак весні
Клён зялёны — крону,
Не аддасць за песні
Ён сваю карону.
Хоць над цёмным лесам
Свае бавіць ночы,
Ды хвалебных песень
Слухаць неахвочы.

Ён за песні плаціць
Тым, што свеціць ясна,
І свой німб не страціць,
Як вянок... дачасна.

Паслухаем тых, хто — за Справу,
За лад і за сэнс у жыцці.
Хто чыніць за праўду расправу —
Усіх на падсудную лаву,
Дзе кожнаму выдадуць славу,
З якою да скону ісці.

Не слухаем тых, хто — за Слова,
Абы пашумець, пагрымець
І ўсплыць на паверхню часова
З трыбунаю «Перабудова»,
Каб кадку пустую нанова
Прымуціць грывець,
Нібы медзь!

Не, будаваць дзяржаву з назвай Мы,
Відаць, няпроста па прымусу:
Яна рассыплецца, нібы дамы
На схілах гор ад землятрусу.

Мікола МІНЧАНКА

Ты звiні! І кліч сыноў за хмары.
Ты звiні! Каб знаў увесь Сусвет,
Што ты нам дала жыццё, і мары,
І гарачы розуму імпат.

Хлебапёкі

Ёсць людзі — паміраюць, як дрэвы:
Не зведаўшы страшнага холаду
І смагі ў летнюю спёку.

Ёсць людзі, якія не падалі камнем
Нават у думках з высокае кручы:
Не ляталі ў гарах арламі ніколі.

Ёсць людзі —
Жылі, не зведаўшы горкі палын —
Мукі і шчасце каханья,
Не пабачыўшы бліскавак у цёмнай начы.

Ёсць людзі — проста жылі і паміралі:
Без чырвані-болю;
З якой нараджаецца ранне,
Без радасных думак
І светлых, як зоры у жніўні,
Няўрымслівых мар.

Ёсць людзі — жылі-не жылі:
Ніхто і не ўспомніць пра гэта цяпер.
Стаміўшыся, сеялі жыта...

Штодня працавалі...
І, можа, паглядзеўшы аднойчы на сонца,
Выпеклі першы,
Круглы,
Гарачы,
Духмяны
Наш хлеб?

Час

Мне стрэлкі гадзiннiка,
Быццам пчолы на ўзлёце.

Бо стрэлкі гадзiннiка —
Гэта час у рабоце.

Ён працуе старанна.
Беражэ нас і губіць.
І позна, і рана
Зноўку судзячы — любіць.

Пошук ісціны

Мы шукаем ісціну такую...
Адкрываем ісціну другую,
Ад якой далёкія усе.

І губляем, быццам дзеці цацку,
І ўзнімаем зноў яе зняцак
На далёкай новай паласе.

Гора ўжо не раз перабалела.
Але мы ідзем наперад смела.
І наш скарб нішто не растрасе.

І каму гавораць гэта людзі:
«А яму хіба мы будзем судзіць?
Ці не ён нам ісціну нясе?»

Зоркі шчасця

Ад усмешкі людзі маладзеоць.
Сэрца перапоўнена дабром.
Нават і узімку над Дняпром
Зоркі шчасця ў нас не халадзеоць.

Людзі — птушкі. Птушаняты — дзеці.
Клопат наш заўсёды аб адным,
Каб усё найлепшае на свеце
Выпала на долю маладым.

Зямлі

Што там, на другіх планетах? —
Ты яшчэ не ведаеш, Зямля.
Можа, там стагоў духмяных лета?
Можа, там завейная зіма?

О, людская храбрая імкліваць,
Не ўтрымаць нікому твой імпат!
Ты з зямлі няшчаснай і шчаслівай
Цягнуеш рукі у трывожны свет.

І калі ў Сусвет імкнуцца людзі,
На другіх планетах будучы жыць,
І тады людское сэрца будзе
Аб Зямлі — аб мацеры тужыць.

Бо яна навечна застаецца,
Як была, і ліхам, і дабром.
І пакуль людское сэрца б'ецца,
Ты звiні, наш вечны песнядром!

Мінск сёння. Праспект МАШПРАВА.

Фота Э. ЭЛЬКСІНА.

ЖОРА Стралец асабліва не задумваўся над тым, што давалося перажыць, хоць варта было задумацца і сур'ёзна. Не задумваўся, бо яго справы ў гастронаме ішлі нармальна, як для сваіх работнікаў, так і для пабочных некаторых асоб ён быў патрэбным чалавекам, Жорыкам, Георгіем і нават Георгіем Леапольдавічам.

Кола ягоных знаёмстваў усё пашыралася. Праўда, то былі кароткія знаёмствы і галоўны іх сэнс зводзіўся да аднаго — хутчэй узмахнуць сякерай і адсекчы лепшы кавалак мяса. Многіх наведвальнікаў Жора бачыў упершыню, многіх добра запомніў, ён іх беспамылкова ўгадваў потым на вуліцах. На іх прывітанні адказваў кіўком галавы ці памахваннем рукі, і тыя, што былі побач з ім, паляпвалі яго па плячы:

— Ай ды наш Жора! Яго ўвесь горад ведае, як мэра...

— Стараемся, — тоячы ўсмешку ў хітра прыжмураных вачах, адказваў Жора, лічачы гэтыя ліслівыя прызнанні сэнсам свайго жыцця.

Мяса сек Жора ўвішна, спраўна, сам Пімен Малафеевіч не забываўся на планёрках, на вытворчых нарадах паставіць Жору ў прыклад «за исполнителскую дисциплину», выдаць прэмію. Часам да яго без суправаджэння дырэктара заходзілі зусім невядомыя і падавалі стандартныя паперкі, ва якіх значылася адно і тое ж: «Г.Л.І Обеспечить!» І размашысты подпіс самога дырэктара. Іншы дзень у кішэні Жоравага халата збіралася цэлая жменька гэтых «пасланяў», з якіх кожнае было «забяспечана» згодна ўказанню зверху. Жора прыкмеціў: да яго вельмі часта прыназілася хадзіць прыгожая, год трыццаці пяці, жанчына. З яе твару ніколі не сыходзіла ўсмешка. Здавалася, яна спецыяльна нарадзілася, каб усміхацца. Дык вось, гэта прыгожанькая асоба штораз пхала ў сумку столькі, быццам у яе на тыдні было ўласныя два дні нараджэнні. Гэта Жору зацікавіла. А калі так, то яму проста захацелася «калекцыяніраваць» усе паперкі, якія яна заўсёды ўручае Жору. Дзеля чаго гэта ўсё, Жора толкам не адказаў бы. Проста захацелася збіраць і ўсё тут, у той час як паперкі ад іншых ён пасля работы рваў на дробныя кавалачкі і кідаў у сметніцу.

Аднойчы гэту жанчыну ён выпадкова сустрэў у фая кінатэатра. Жора быў не адзін — з выхавальнай дзіцячага сада, з якой толькі што пазнаёміўся. Жору так хацелася, проста да немагаты хацелася, каб тут як мага было больш тых, хто з ім здароўкаецца, каб у адказ ківаць ім галавой і памахваць рукою. Гэта вельмі важна было ў прысутнасці новай знаёмай, але, на жаль, Жоравых «кліентаў» тут не было, а, можа, і былі, ды не заўважалі яго, як вось гэтая з вечнай усмешкай на твары. Тады Жора сам вырашыў, праходзячы міма, кінуць гэтаму прывабнаму тварыку, вось яна якраз і ўставіла на яго прыгожыя вочы. Ён элігантна кінуў, але жанчына была, як манекен, — не прарэгавала. Тады Жора памахаў рукою, і жанчына, раптам спахмурнеўшы, рэзка адварнула ад яго. Жора адчуў, як пачырванеў. Яму ў гэты момант хацелася праваліцца скрозь зямлю, а тут яшчэ новая знаёмая дабіла канчаткова:

— Чаго гэта тая жанчына так ад вас адварнула, быццам вы хацелі зніць з яе дублёнку?

— Бывае, бывае, — усяго і адказаў Жора.

Цяпер яму хацелася хутчэй дачакацца раніцы, каб, як заўсёды, заняць сваё рабочае месца за шырокай калодай з сякерай у руках. І калі гэта раніца наступіла і калі, нарэшце, з чагоўнай усмешкай да яго зайшла тая жанчына з паперкай у руках, ён з такой жа ўсмешкай паклаў ёй у сумку два загадзя загорнутыя ў паперу кавалкі. Гэта былі звычайныя тлустыя кавалкі, як і на вітрыне ў мясным адзеле іх гастронама, але яны, гэтыя кавалкі, сталі прычынай разладу паміж Жорам і самім Піменам Малафеевічам. Назаўтра ж дырэктар паклікаў да сябе ў кабінет Жору. Па тым, як шэф адказаў на Жорава прывітанне, той зразумеў: будзе разнос.

— Ты што гэта самаўпраўнічаеш?! — пачаў Пімен Малафеевіч. — Ты што плевак у сумку нагрузіў?! Выходзіць, мая папера для цябе — не закон?!

— Закон...

— Дык чаму ж? Ты ведаеш, дзе і кім працуе гэта жанчына?

Жора не ведаў, дзе і кім яна працуе, адно зрабіў дакладны падлік усіх пісулек, якія выдаваў жанчыне Пімен Малафеевіч. — Іх было больш за тры зні. Жора паклаў на стол перад дырэктарам стосік паперак, лягнуў па іх даланей.

— Мясаглот яна, вась хто! З такім апетытам яна ўвесь наш гастронам праглыне, нікому і рабрыні не дастанецца.

Пімен Малафеевіч пастукаў костачкамі пальцаў па сталае, падзьмуў на іх:

— Я так і думаю, што з табой так палучыцца. Прыгрэў я цябе, хоць па

толькі ў школьным буфэце Жора адчуваў сябе някавата. Пасля званка хлопчыкі і дзяўчынкі стрымгалоў несліся туды, і Жора не адставаў ад класа, хоць у ягоных кішэнях не было ні капейкі. Пад дружны звон манет аднакласнікі куплялі булкі, баранкі, пернікі. Жора стаяў убаку і чакаў момант. Як толькі хто з першакласнікаў праходзіў міма з пульхай булачкай у руцэ, Жора тут жа адламаваў добры кавалак, мігам з'ядаў. У класе з усіх куткоў на пераменах чулася адно і тое ж: «мой тата», «мой тата», а ў Жору была адна маці, якая чамусьці ніколі не давала яму на «буфетныя расходы», а сам ён у яе грошай ніколі не прасіў...

людзьмі. А тых, якіх яшчэ не паспеў выкрасліць, ты таксама не памятаеш, як ні напружвай свой мозг. Што ты скажаш, напрыклад, пра гэты нумар тэлефона, супраць якога вывеў тлустыя літары «Н. П.»? «Паклічце мне Ніну Пятроўну ці Наталлю Паўлаўну?»... А, можа, гэтыя «Н. П.» — ініцыялы якой-небудзь Нэллі Панцееўны або Надзеі Палікарпаўны?! Хто ж будзе размаўляць па тэлефоне з такім «знаёмым» чалавекам? А гэта што за такая Доля Маркаўна? Тады, калі ты запісаў, ручка не слухалася цябе, ты зараз ледзьве пазнаеш свой уласны почырк. Дык хто ж яна, Доля Маркаўна? Імя ж якое рэдкае, шматабяцаючае — Доля! Гэта значыць — лёс,

— З якога пакоя?

Жора не ведаў нумара пакоя.

— Прабачце, я не памятаю... Але такая абавязкова жыве ў вас і яна зараз дома, таму вельмі прашу...

Наступіла доўгае маўчанне. Дзяжурная інтэрната, відаць, адшуквала прозвішча па даведніку. Нарэшце зноў пачуўся яе голас:

— Няма такой.

— Прабачце, як гэта — няма?! Яшчэ ж нядаўна была... — хітра падыходзіў Жора, адчуваючы, як спацела рука, трымаючы трубку.

— Няма, Яна дзіцё нарадзіла, от яе і выселілі...

Хоць Жора быў падрыхтаваны да такой навіны, але тое, пра што зараз пачуў, разанула балюча слых. Перабралася, а куды? Дзе цяпер яна з дзіцём на руках? У каго-небудзь на кватэры? Ці, можа, вярнулася дадому? Але ж у яе, як і ў яго, ні бацькі, ні маці. Сам жа бачыў, калі ездзіў у вёску. Хіба, можа, да суседзіў паехала? Як бы там ні было, а трэба ехаць! Неадкладна! Зараз жа!

Ва ўнівермазе Жора доўга прыглядаўся да розных цацак. На яго, як і ў тым далёкім маленстве, спакусліва пазіралі лялькі і кожная, працягваючы рукі, быццам гаварыла: «Купі мяне! Купі мяне!» Ён купіў ляльку ў ярка-чырвонай сукенцы і з зялёным бантам у светлых косках. Што яшчэ купіць? Безумоўна, вась гэтага пластамавага папугая і гумавага слана. Хутчэй у дарогу, Жора! Ужо хутка будучы зачыняць універмаг, а наперадзе ў цябе не бліжня дарога...

Тут, у горадзе, дажджу не было, проста было хмура, душна, бы ў кацельні, а як толькі Жора выехаў на шашу, наперадзе заўважыў не шэрую, па якой імчаў, а чорна-бліскучую стужку асфальту. Хочаш не хочаш, а трэба збаўляць хутка, бо са слізкага асфальту лёгка зляцець у кювет. І дзіўна ж атрымліваецца: тут суха, а наперадзе, за метраў сорок, быў лівень, далей не пайшоў да горада, быццам перад ім нехта паставіў заслонку. У дажджу і то ёсць свая мяжа, а ў чалавека? Канечне ж, ёсць таксама: мяжа добра і ласкі, даверу і павагі. Яна не бясконца, гэта мяжа, і калі яе растаптаўшы, пераступіць, чалавеку нічога іншага не застаецца, як змяніць дабро на гнёў, ласку на холад, давер на расчараванне, павагу — на абьякавасць, нават на нянавісць...

Філасофствуй, Жора, ты ўсё ж пражыў дваццаць пяць, нялёгка пражыў, пакачала цябе жыццё па калючых шышках, а калі так, то ты павінен быць хоць маленькім, але філосафам. Пімен Малафеевіч быў добраным у адносінах да цябе, пакуль ты не запаліў перад ім «чырвоны светлафор». А так невядома, дакуль махаў бы сякерай, калі б з твайго боку гарэў «зялёны». Ёсць мяжа, канечне, і ў Машыным сэрцы. Ты ад яе, як ні ад кога больш, пазнаў шмат чалавечай ласкі, дабрыні, даверу, яна ў адносінах да цябе была бескарыслівая, якой бывае толькі маці. А ты жорстка праехаў коламі па Машынай мяжы, і цяпер вась едзеш да яе ў вёску, назву якой ты даўно б забыў, каб не выпадкова зробленая паметка на тваёй дарожнай карце...

Пачаўся дождж, і Жора, уключыўшы «дворнікі», пільна ўзіраўся ўперад. Стрэлка спідометра застыла на лічбе «60». «Нічога, хоць у прыцемках, але дабаруся, — разважыў Жора. — А ў горад спяшацца мне няма чаго». Паступова пачало змяркацца, і гэта яшчэ болей ускладняла справу. Цяпер каля кожнага павароту даводзілася паўзці, а не ехаць, каб упоцемках не праскочыць тую гравійку, што вядзе на Панізоўе.

Што ты скажаш, Жора, калі на парог невядомага жытла насустрач выйдзе Маша? Якія будучы твае першыя словы? Сам пакуль не ведаеш, хоць думаў-перадумаў да болю ў патыліцы. Лялькай-прыгажуняй ды гумаваым слонікам, якія ты адразу пастараешся выставіць, наперадзе сваіх слоў, наўрад ці перакрасліш мяжу, калі не наадварот. Думай, Жора, думай...

Святло фар выхапіла справа навалячак жаўтлявай дарогі. Жора спыніўся, пільна прыгледзеўся. Здаецца, і тады дзве сасны стаялі пры самым павароце. І курганок з бетонным слупком наверху. І па часе трэба рабіць паварот. Колы зашпырлілі на жвіры. Добрая гравійка. І тады такая ж была...

Проза

Міхась Ларакневіч

РОЗДУМ

Рана ці позна чалавеку прыходзіцца задумацца: як ён жыве, па якой шкале мераў свае паводзіны, учынкi, ці хапала ў яго грамадзянскай мужнасці да канца быць прынцыповым! Жыццё падсумоўвае рахункі пражытаму, судзіць нас, як самы

строгі суддзя...

Пра гэта мая новая аповесць «Ачышчэнне», урывак з якой прапануючы чытачам штотыднёвіка.

АУТАР.

закону не мог гэта рабіць, сам знаеш, чаму... А цяпер давай ад нас! Як кажучы, бярэ шыбель, ступай дамоў... Па ўласнаму жаданню...

— Дзякуй за навуку. Толькі і я скажу вам: за такія вась пісулкі праз «чорны ход» вы і самі можаце сесці ў «чорны воран»...

У той жа дзень Жора накатаў заяву і ў той жа дзень Пімен Малафеевіч падмахнуў яе сваім нязменным размашыстым почыркам.

Зноў для Жору наступілі бяссонныя дні і ночы. Тыя, што здала, ледзь убачыўшы яго, перабягалі вуліцу яму насустрач, цяпер рабілі выгляд, што не бачаць яго. Тыя ж, што пішчом лезлі «раздавіць бутэлекку» на ягонай кватэры, некуды бясследна зніклі. Аказалася, што цяпер без яго, Жору, можна хадзіць і на дзень нараджэння, на ўваходзіны... Атрымлівалася так, быццам сам Пімен Малафеевіч разважыў па горадзе кожнаму, хто такі на самай справе Жора, што ён звольнены з работы...

Усе гэтыя дні і ночы доўга і цяжка думаў Жора. Пачынаў са свайго маленства ў ціхім глухім завулку і канчаў гастронамаўскімі прыгодамі. У маленстве ён з усіх цацак больш за ўсё чамусьці любіў лялькі. Ён з зайздасцю глядзеў на суседскіх дзяўчынак, якія выходзілі пагуляць на двор з лялькамі-галышамі, з лялькамі, апрапанутымі ў пышныя сукенкі, абутымі ў чаравікі ці балеткі. Ён прасіў дзяўчынак даць патрымаць ляльку, але дзяўчынкі не давалі. І тады Жору нічога іншага не заставалася, як адабраць — ён жа хлапчук! У суседнім пад'ездзе жыла дзяўчынка Рыта і ў яе была самая прыгожая лялька: варта павярнуць — плача, варта пакласці на спіну — заплюшчвае вочы. Цуд, а не лялька! І Жора вырашыў заўладаць гэтай лялькай. Ён доўга тузаўся з Рытай, тая крычала, клікала маці і абедзвюма рукамі ўчыпта — трымала ляльку за галаву. Хутка ў Жоравых руках засталіся адарваныя дзве нагі, за што ён атрымаў ад маці добрую лупцоўку. Пасля гэтага ў яго наогул знікла любоў да лялек.

У першым класе Жора быў самы рослы, але апрапануты ў адрозненне ад іншых больш чым сціпла: сарочка, штаны. Ён не заўважаў, што іншыя ў строгай школьнай форме з ранцамі за плячыма. Насіць буквар і шыйткі для яго было дастаткова і партфеля. Вось

Ужо недзе ў пятым ці шостым класе Жора асабліва востра адчуў сваё становішча, што ў яго няма бацькі. Жору-бязбацькавіча ён цяпер адчуваў на кожным кроку і знешне і ўнутрана. Яму хацелася плакаць ад крыўды, што ў яго няма бацькі, што ён яго нават не памятае, а ён жа павінен, абавязкова павінен быць! А калі няма бацькі, то на нагах няма і такіх чаравікаў, як у іншых хлапчукоў. Не такі касцюм, не такое паліто, плашч. Само адзенне, абутак гаварылі кожнаму: вась у яго, Жору, няма бацькі... Трэба з гэтага шукаць нейкае выйсце, каб на цябе не тыцкалі пальцамі. Адным словам, трэба самасцвярджацца ў жыцці. А вась як гэта рабіцца, хто падкажа?

Жору «падказалі» старэйшыя за яго дружкі, уцягнулі ў кампанію «купі-прадай». Модны галыштук, акуляры — усё ішло ў ход з-пад крыса. Спачатку Жору было і сорамна і боязна пратановаць рэчы прахожым. Аднак кажуць жа, што сорам вачэй не выеся. Пакрысе ўцягнуўся, купля-продаж перараслі ў патрэбу. Затое ў школе, калі Жора ўпершыню расчыніў дзверы свайго васьмага «Б» класа, усё не маглі не заўважыць на ім імпартаўны абноўкі.

— Татуля падкінуў! — паблажліва сказаў ён, хоць у яго ніхто не пытаўся пра гэта. — Мой татуля ўсё можа...

Жора самасцвярджаўся ў жыцці, але гэта «самасцвярджэнне» ішло не ад ніжэйшага да вышэйшага, а наадварот. Адсюль і вынікі, адсюль і вывады...

А ці зрабіў ты, Жора, вывады пасля «казённага дома»? Чаму цябе навучылі гэтыя два гады ў гастронаме? На ўсмешку адказваць усмешкай, лічачы гэта культурнай абслугоўванню пакупнікоў? Дапусцім. Але ж то былі не пакупнікі, а хадакі праз службовы ход... А хто табе з тых, каго ты за гэты час сустрэў, запаў у душу? А з кім бы ты пайшоў у агонь і ваду, калі б гэта раптам спатрэбілася? Ці ёсць у цябе той, з кім бы ты зараз пасядзеў адзін на адзін вась у гэтым пакоі, каму б да канца выліў усё, ад чаго так моташна і горка на сэрцы? Палістай сваю запісную кніжку, Жора, там у цябе шмат тэлефонаў, адрасоў. Не доўга ж спусціцца ўніз, набраць патрэбны нумар, каб чалавек прымчаўся да цябе, памог хоць трохі развясць твае цяжкія думы. Колькі ў тваёй кніжцы крэслена-перакрэслена, Жора, тваёй жа ўласнай рукою, бо гэта былі выпадковыя сустрэчы з выпадковымі

спадарожніца жыцця, шчасце. Нарэшце, прыгадаў: Доля Маркаўна — гэта краўчыха з атэльэ, гады з два назад ён прыходзіў да яе заказаць касцюм, з выпадку такой падзеі быў крыху «цёплы», вась і абмяняўся з краўчыхай тэлефонамі. Доля Маркаўна раз ці два прыходзіла да яго ў гастронам, Жора не паскупіўся адсекчы рабрынку, а калі касцюм быў гатовы, далейшае знаёмства страціла ўсялякі сэнс...

Вось так, Жора, бязлітасна выкраслівай фламастерам усе гэтыя адрасы і тэлефоны, бо яны для цябе проста не існуюць у гэтым горадзе.

Лісток на літару «Я» быў чысценькі, калі не лічыць адзінае прозвішча — Яцкевіч. Супраць — нумар тэлефона. Не, ён нідзе і ніколі не забываўся пра гэта прозвішча. Ён палахліва адварочваўся, накіроўваўся ў іншы бок, калі здала заўважаў дзяўчыну, падобную на тую, з якой не бачыўся ўжо амаль цэлы год. Ён не адразу расчыняў дзверы свайго кватэры, калі хто-небудзь настойліва націскаў кнопку званка. Прыпаўшы да шклянкога вочка, затаіўшы дыханне, ён спыраша «наводзіў даведкі», затым ужо расчыняў дзверы. І ўвесь гэты час ён жывіў пад пастаянным страхам, што яго ўсё ж адшукаюць, нанясуць нечаканы візіт, бо ён жа ў рэшце рэшт не іголка ў стоце сена, ды і тую можна адшукаць хоць бы з дапамогай магніта... Аднойчы, здалася яму, ён ледзь не сутыкнуўся з ёй, калі праходзіў па нейкай патрэбе каля мяснога аддзела, і ў яго ўнутры ўсё паледзянела. Потым ён нямаля дзівіўся, што яна яго не шукае і, відаць, не збіраецца гэтага рабіць, хоць недзе ўжо стала маці і ёй, адной, зараз ой як нялёгка... Ён быў уражаны фонарам гэтай дзяўчыны, якая, пэўна, яшчэ не паспела нікога ў жыцці пацалаваць, апрача яго, і якая пры любых нягодах не скорыцца лёсу. Ён ніколі не сустракаў такіх на сваім шляху, таму ён па-свойму памятаў яе, няхай гэта была і недастойная, жорсткая памяць.

Ехаць туды, у інтэрнат, ён не паедзе, а пазваніць трэба. Абавязкова трэба пазваніць!

Жора спусціўся ўніз, з тэлефона-аўтамата набраў патрэбны нумар. Пачуліся гудкі, але трубку ніхто доўга не падумаў, і Жора цярыліва чакаў. Нарэшце, шчоўкнуў аўтамат, праглынуўшы манету, і сіплаваты жаночы голас сказаў:

— Слухаю.

— Будзьце ласкавы, паклічце, калі ласка, Марыю Яцкевіч.

Калісьці трэба пачынаць

Палемічныя нататкі пра некаторыя праблемы эстраднай адукацыі ў Беларусі

УЖО МНОГІЯ гады са старонак друку не сыходзяць тэмы, звязаныя з развіццём савецкай эстрады. Гавораць пра цяжкі шлях многіх эстрадных зорак на вялікую сцэну, пра «гармідар на эстрадным Алімпі». З цяжкасцю паварочваецца грамадская думка, а разам з ёю і друк, да карэнных праблем эстрады. Скажам, з вялікім, гадоў на пянаццаць, спазненнем — толькі ў 1982-84 гадах пачалі праслухоўваць і атэстоўваць ВІА, прафесійныя і самадзейныя. Заняліся гэтым тады, калі ў сусветнай эстрадзе стэль ВІА ўжо адышоў і на змену яму прыйшлі новыя стэлы, новыя павевы.

На вялікі жаль, гэты «лёгкі» эстрадна-джазавы свет, нягледзячы на сваю мабільнасць, на неверагодна хуткую зменлівасць стэляў і напрамкаў, на вялікую ўплывовую сілу, знаходзіцца на правах падчаркі ў агромністай і цэласнай сістэме музычнага мастацтва, і праблем у сённяшняй эстрады столькі, што ў адным артыкуле лепш і не спрабаваць усе пералічваць.

Паспрабуем знайсці галоўны карань сённяшняй непарадкаў на эстрадзе. Глыбока перакананы, што гэта — адсутнасць у пераважнай большасці практыкаў эстрады і развітых эстэтычных густаў, і крытэрыяў ацэнкі ўласнай творчасці, гэта — за рэдкім выключэннем — і квала, наладжаная адносна нядаўня сістэма падрыхтоўкі прафесійных эстрадна-джазавых музыкантаў.

У нашай краіне пра эстрадна-джазавую адукацыю актыўна загаварылі ў канцы 60 — пачатку 70-ых гадоў. А ў 1976 годзе ў дваццаці музычных вучылішчах РСФСР і некаторых музычных вучылішчах іншых саюзных рэспублік былі ўведзены прадметы па праграме эстраднай спецыялізацыі, г. зн. эксперымент. У нашай рэспубліцы ён пачаўся ў 1977 годзе (Мінскае музвучылішча імя М. І. Глінкі) і доўжыўся аж да 1980 года, да адкрыцця ў СССР новай вучэбнай спецыяльнасці — «інструменты эстраднага аркестра». Звяртаю ўвагу чытача на тое, што ў колішнія гады шлях эксперыменту, шлях факультатыву быў апраўданы, але цяпер, калі відавочна, што трэба ствараць самастойныя эстрадныя аддзяленні, кіраўнікі некаторых навучальных устаноў прапаноўваюць ісці ранейшым шляхам, тэрмазьяць тым самым уключэнне эстраднага жанру ў навучальны працэс. Гэта датычыць і музычных школ, вучы-

лішчаў рэспублікі, і нават Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Але навошта ісці шляхам старых памылак? Чаму не скарыстаць назапашаны багаты вопыт арганізацыйнага будаўніцтва ў гэтай справе? І калі мы сёння гаворым пра эстрадна-джазавую падрыхтоўку спецыялістаў, дык трэба гаварыць і пра неабходнасць стварэння адпаведных аддзяленняў і кафедр у навучальных установах рэспублікі. На маю думку, няма патрэбы даказваць тут, што кафедра эстраднага дырыжыравання Мінскага інстытута культуры, якой належыць адказаць на пастаўленыя пытанні ў сістэме культасветработы і надаваць сваім выпускнікам кваліфікацыю «арганізатар самадзейнай творчасці; кіраўнік самадзейнага духавога і эстраднага аркестра і ансамбля», не здатная па многіх аб'ектыўных прычынах вырашыць пытанне прафесійнай эстрадна-джазавай адукацыі.

АДНАК ЗГАДАЕМ, што ж адбывалася ў навучальных установах. Спачатку, у 1980 годзе, эстрадны аддзяленні былі адкрыты ў музвучылішчах. Гэтага вымагала жыццё. Тэрмінова спатрэбіліся кваліфікаваныя кадры для працы ў філармоніях, ды і, не сакрэт, вельмі многія вядомыя на той час артысты эстрады не мелі спецыяльнай адукацыі. А пачынаючы з 1983 года па ініцыятыве вядучых музыкантаў гэтага жанру і пры станоўчым рашэнні і падтрымцы адпаведных ведамстваў адкрыліся эстрадны аддзяленні (кафедры) у ВДУ і музычных школах Масквы, Растова-на-Доне, Вільнюса. Як ужо гаварылася, на Беларусі першым адкрылася эстрадна-джазавое аддзяленне ў Мінскім музычным вучылішчы. І яно адразу паказала сябе на рэспубліканскім і саюзным узроўнях (канцэрты, фестывалі). А потым усё сціхла...

І гэта ў той час, калі ў многіх вучылішчах краіны навучальна-творчы працэс дасягнуў значных вышыняў, навучэнцы зрабіліся лаўрэатамі многіх конкурсаў і фестываляў у СССР. Прынамсі, вучэбны аркестры музвучылішчаў Масквы, Ленінграда, Адэсы, Растова, Новасібірска і іншых гарадоў сістэматычна ўдзельнічаюць у джазавых фестывалях (фестываль біг-бэндаў у Растове-на-Доне, Міжнародны фестываль «Восенскія рытмы» ў Ленінградзе, традыцыйны Маскоўскі джазавы фестываль...).

А нядаўнія выпускнікі Растовскага вучылішча мастацтваў сталі лаўрэатамі і дыпламантамі міжнароднага конкурсу і фестывалю. (Я ўжо не гавару тут пра своеасаблівую, вельмі арыгінальную сістэму выхавання музыкантаў у Прыбалтыйскіх рэспубліках).

Ужо некалькі гадоў, як адкрыліся эстрадны аддзяленні ў музвучылішчах Гомеля і Магілёва. Ідзе складаны працэс станаўлення. Але нават першыя поспехі, на жаль, застаюцца па-за ўвагай і рэспубліканскага друку, і тых афіцыйных службаў, якія абавязаны курыраваць работу эстрадных аддзяленняў музвучылішчаў, ладзіць агляды, конкурсы па новых спецыяльнасцях. Недастатковыя кантакты паміж эстраднымі аддзяленнямі розных вучылішчаў. Педагогі і навучэнцы «варацца ва ўласным соку», адсутнічае творчы абмен, дух спаборніцтва. І нават да тых фестываляў і конкурсаў, якія ў рэспубліцы ўжо існуюць (фестываль джазавых піяністаў у Мінску, традыцыйны фестываль «Віцебская восень», «Юнацтва Палесся» ў Салігорску), музычныя вучылішчы рэспублікі не далучаюцца.

ЦЯПЕР КОЛЬКІ СЛОУ пра музычныя школы. Шчырае дзякуй адміністрацыі тых ДМШ, дзе павярнуліся тварам да эстраднай адукацыі. У некаторых з іх адміністрацыя нават спрабавала і спрабуе па-ранейшаму ствараць ВІА. А ці трэба сёння займацца гэтым амаль аджылым стылем? Тым больш, што гэтыя ВІА выконваюць не выпрабаваны часам рэпертуар лепшых калектываў свету, а далёкія ад дасканаласці творы сваіх кіраўнікоў. Калі ж вучыцца, дык на лепшых узорах!

З-за пагоні за максімальным выкарыстаннем гукаўзмацняльнай радыёэлектроннай апаратуры ў выкананні многіх ВІА адсутнічае ансамблевая зладжанасць, «кульгае» форма, выходзяць няправільныя і заганыя ўяўленні пра гукавую культуру.

Хачелася б, каб адміністрацыя музычных школ дбала не толькі пра набыццё дарагой апаратуры, але таксама і наокамі запрашэння высокакваліфікаваных спецыялістаў у якасці кансультантаў. Так, наўнасць апаратуры — важны фактар у вырашэнні задачы, ды не галоўны. Сёння патрабавецца не стварэнне ВІА ў музшколах (як паказчыка работы ДМШ у эстрадным кірунку), а цэласная і прадума-

ная сістэма навучання дзяцей гэтаму жанру. Думасца, што займацца з дзецьмі элементарнай праграмай ДМШ, трэба ўжо з першага класа. Узнікае заканамернае пытанне: чаму багаты вопыт у гэтым кірунку педагогаў Масквы, Растова, Вільнюса не робіцца набыткам іх беларускіх калегаў? Амаль не ўжываюцца ў практыцы нашых школ вядомыя ўжо і выдзены метадычным кабінетам Міністэрства культуры РСФСР праграмы па ўсіх вучэбных спецыяльнасцях эстраднага профілю для ДМШ. Падобных жа, але сваіх, арыгінальных распрацовак мы пакуль прапанаваць не можам.

У нашай рэспубліцы на розных узроўнях спрачаліся наокамі мэтазгоднасці навучання дзяцей пэўным элементам эстраднага жанру ў раннім узросце. Думасца, што авалодванне дзецьмі ўсім багаццем сусветнай музычнай спадчыны павінна ісці паралельна з асабным культурна-эстрадным пераканальным аргументам у гэтым — дзіцячыя эстрадныя калектывы, якія набылі шырокую вядомасць.

Сёння падрыхтаваных у ДМШ абітурыентаў чакаюць эстрадны аддзяленні музычных вучылішчаў. Так што пытанне сістэмы эстраднай адукацыі ў рэспубліцы неабходна вырашаць тэрмінова, бо музвучылішчы сутыкаюцца з сур'ёзнымі цяжкасцямі ў камплектаванні эстрадных аддзяленняў. Да таго ж, з-за адсутнасці эстрадных аддзяленняў у ДМШ моладзь не мае магчымасці з маленства пісьменна займацца прадметам свайго захаплення, вымушана шукаць вакольныя шляхі ў вывучэнні любімага жанру, нават ісці працаваць у музычны кааператывы, з дзіяніства звяртацца па дапамогу да дзякоў ад музыкі.

І ці не наша агульная бяда і віна, што дзеці, не атрымаўшы належнай адукацыі, захапляюцца сур'ёзнымі мастацтвам?

ВЯЛІКІМ ЗРУХАМ у справе эстраднай адукацыі ў рэспубліцы сталася стварэнне Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, у якім згуртаваліся многія вядучыя эстрадныя і джазавыя музыканты.

Натуральна, што наспела і патрэба ў адкрыцці эстраднай кафедры ў вышэйшым звыяс музычнай адукацыі — у Беларускай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Патрэба ў кваліфікаваных кадрах эстрадна-джазавога профілю ў рэспубліцы відавочная: гэта і філарманічная сцэна, і педагогічная праца ў музвучылішчах, школах рэспублікі. Прадбачу прызначэнні, звязаныя з адсутнасцю памяшкання, матэрыяльнай базы, інструментарыя, выкладчыцкіх кадраў, цяжкасцямі размеркавання выпускнікоў...

Але ж калісьці пачынаць трэба!

І. РАЙХЛІН,
выкладчык Мінскага музычнага вучылішча, член Цэнтральнага савета Савецкай джазавай федэрацыі.

Купалаўцы ў Габраве

Кажуць, што калі ў балгарскім горадзе Габраве пафарбавалі нядаўна будынак Драматычнага тэатра імя Рачы Станява, дык каля сцен, каб людзі не пачкаліся, павесілі не звычайную аб'яву «Асцярожна, пафарбавана!», а зусім іншую — «Беражыце фарбу!» У тым, што гэта сапраўды так, вырашылі пераканацца артысты Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, прыняўшы запрашэнне паказаць ў Габраве спектакль «Мудрамер» М. Матукоўскага ў праграме традыцыйнага Фестывалю гумару і сатыры.

Тані міжнародны фестываль праводзіцца раз у два гады ў апошні тыдзень мая. Пачынаецца ён звычайна малюнічым карнавальным шэсцем, у якім удзельнічаюць усе габраўцы і госці фестывалю. Сёлета ў час такога шэсця пачыналіся аўтарытэтным журы і лепшая маска (конкурс персанажу габраўскага гумару), карціна, намалёваная пластычнай саміх удзельнікаў шэсця, лепшы амаатарскі аркестр, жартоўны касцюм для сабакі, а таксама... калектывы, прадпрыемства янога найбольш жорстка крытыкавалася ў мінулым годзе.

З пошты аддзела тэатра

ЛЕПШ ПОЗНА, ЧЫМ НІКОЛІ

Убачыўшы ў адным з нумароў «ЛіМа» праект Праграмы развіцця тэатральнай культуры Беларусі, я вельмі ўзрадаваўся — не толькі за далейшы лёс народнага фальклорнага тэатра «Жалейка», якім кірую, але і за ўсю тэатральную справу. Не буду спыняцца на дэталях праекта, але скажу, што змяняльны сам факт з'яўлення такога дакумента. Яму б, праўда, узнікнуць трохі раней — гадоў 10 назад, можа, не было б тады столькі хібаў у развіцці нашага тэатральнага мастацтва...

Займаючыся 15 гадоў прапагандай народнай тэатральнай культуры ў Гомелі, я востра адчуваю неабходнасць стварэння цэласнай сістэмы тэатральнага выхавання. Горад, які блізка да мяжы з Расіяй, Украінай, са сваім шматнацыянальным насельніцтвам, скажу шчыра, не вельмі ахочы да ўспрымання беларускага тэатра. Нават да гастроляў купалаўскага тэатра, лепшага ў рэспубліцы, гамялячана, на жаль, належнай цікавасці не правілі: былі выпадкі, калі на спектаклях прысутнічала не

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ ЦІ ДЛЯ «ПТУШАЧКІ»?

Веру ў тэатр! У яго сілу прымушаць чалавека думаць, хвалявацца, суперажываць. Таму я, настаўнік славіскасці, тры гады назад арганізавала ў сярэдняй школе № 10 г. Маладзечна драматычную студию «Ветразь».

Хочацца паспець зрабіць многае з маімі юнымі тэатрамі. Але для гэтага патрэбна дапамога, ва ўсякім разе, падтрымка. А што ж атрымаецца на справе?

Мае выхаванцы ў сакавіку гэтага года сталі пераможцамі грамадскага конкурсу школьных драматычных калектываў. Аг-

А ЯК ПАШЫРЫЦЬ КОЛА СЛУХАЧОУ?

Штогод у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага ладзяцца цікавыя, разнастайныя па жанрах канцэрты. Афішы запрашаюць на канцэрты класаў, кафедраў, аркестравых калектываў, на спектаклі опернай студыі.

Як сёлета прайшлі, напрыклад, справядачныя канцэрты аркестравых калектываў БДК? У праграме аркестра Беларускай народнай інструментальнай тэатры (кіраўнік С. Гапееў) прагучалі творы Д. Смольскага, А. Мдзізана, М. Чуркіна, А. Янчанкі, В. Малых, П. Чайкоўскага, А. Хачатуряна, П. Саратэ, А. Лара. У канцэрце ўдзельні-

чалі салісты-цымбалісты В. Мішула і Н. Кавалеўская. Ігра аркестра вызначалася мяккасцю гуку, шырокім дынамічным дыяпазінам.

Цікавай і разнаплановай была праграма аркестра рускіх народных інструментаў (кіраўнік С. Кафанаў): музыка М. Мусаргскага, В. Кікты, А. Цыганкова, В. Малых, салісты — Ю. Лікін (габой) і Ю. Валіцкі (домра). Аркестр паказаў высокую культуру гуку, шырокую тэмбральную палітру, ансамблеваю суладнасць, значныя тэхнічныя магчымасці.

Сёлета абодва гэтыя калектывы ўдзельнічалі ў дзяржаўных экзаменах па дырыжыра-

ванні. Старшыня Дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі народны артыст Латвійскай ССР Г. Ардалоўскіс адзначыў высокі выканавы ўзровень калектываў БДК.

Парадавала наведвальнікаў залы кансерваторыі і выступленне Беларускага аркестра (кіраўнік Л. Гінько). Яго поспеху спрыяла ўдала складзеная праграма і высокі выканавы ўзровень. У канцэрце прагучалі творы В. Залатарова, В. Грыдзіна, М. Кажлаева, Р. Шчадрына, В. Малых. Выявіліся высокай штыржавая культура, віртуознае выканавы тэхніка музыкантаў.

Шкада толькі, што аркестры

БДК з іх высокім прафесійным узроўнем, цікавымі праграмамі, яркімі салістамі зусім рэдка выступаюць перад шырокай аўдыторыяй. Як правіла, прычыны гэтага ў арганізацыйных праблемах.

Дык, можа, варта пайсці па шляху заключэння творчага дагавору паміж кансерваторыяй і прадпрыемствамі горада ці з пэўным раёнам Мінскага вобласці? Узаемная карысць ад такога супрацоўніцтва была б бяспрэчна. Гэта і стымулявала б рост прафесійнага ўзроўню маладых музыкантаў, надало б ім зацікаўленасці ў працы, і спрыяла б шырэйшаму распаўсюджванню народна-аркестравай музыкі, якая карыстаецца любоўю ў слухачоў.

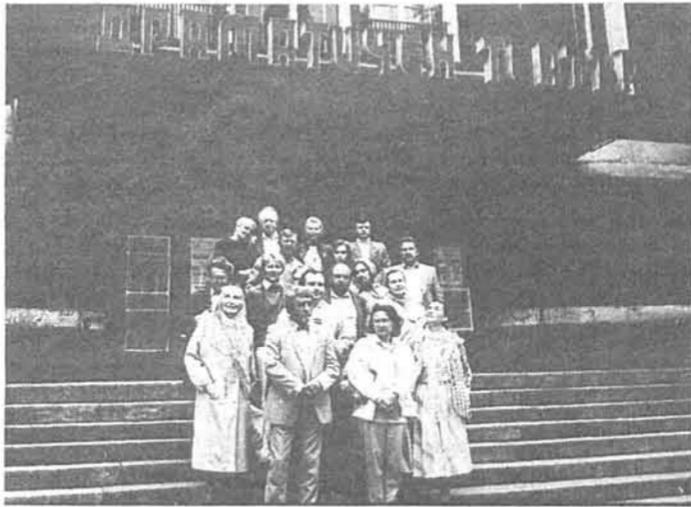
А. СЯЛОГНІК,
выкладчык БДК імя А. В. Луначарскага.

У гэтыя дні невялікі балгарскі горад, пабрацім нашага Магілёва, жыве толькі гумарам, смехам, паўсюль — радасныя твары, зычлівыя ўсмішкі. Фестываль у Габраве — гэта і міжнародныя конкурсы намядзінных мастацкіх і мультыплікацыйных фільмаў, гэта дзіцячае свята «Радасць і смех», сустрэчы з пісьменнікамі-сатырыкамі і гумарыстамі, продаж кніг гумару і сатыры, выступленні эстрадных прафесійных і самадзейных груп, спектаклі габраўскага тэатравар'эта, дыксіленд-парад аркестраў...

Важнай міжнароднай акцыяй, якая адбылася ў дні фестывалю, з'явілася стварэнне Міжнароднага таварыства «Гумар народаў» з адпаведным Фондам гумару народаў са штаб-кватэрай у Габраве.

Спектакль купалаўцаў «Мудрамер» быў паказаны на закрыцці фестывалю. З першых жа рэплік міністра ўзгадненняў Вяршылы (народны артыст БССР А. Мілавану) усталяваўся поўны кантакт з гледачом, які смяўся на працягу ўсяго спектакля, а ў фінале сустрэў артыстаў літаральна аваяцый. Слова ў адказ на віншаванні гаспадароў сцэны сказаў аўтар п'есы, драматург М. Матукоўскі.

На наступны дзень купалаўцы былі гасцямі Сяўліеўскага завода электракабеляў — вядучага прадпрыемства Балгарыі ў сваёй галіне. Артысты па-

На зямлі братняй Балгарыі.

знаёміліся з гісторыяй прадпрыемства, з узорамі прадукцыі, якая на ім вырабляецца. Адбылася цёплая сустрэча з рабочымі і служачымі завода. У той жа вечар спектакль «Мудрамер» быў паказаны ў новым Доме культуры для жыхароў горада Сяўліева, пабраціма нашага Бабруйска.

А што тычыцца фарбы... Не

танія ўжо і скупыя гэтыя габраўцы, як пра іх кажуць, бо шчодрэ дзеляцца з усімі самай дарагой і каштоўнай валютай, якой ніколі не пагражае дэвальвацыя, — усмішкамі, гумарам. «Свет ацалеў, бо смяляца ўмеў» — на фестывалі ў Габраве яшчэ раз перановаешся ў мудрасці гэтага выслоўя. Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

больш за 50 чалавек. Пра тое ж сведчыць і мой уласны вопыт: маю на ўвазе тыя неверагодныя цяжкасці, з якімі прыходзіцца сутыкацца, агітуючы людзей для ўдзелу ў тэатры «Жалейка». Неаднойчы ў пошуках талентаў сутыкаўся з такім адказам: «Если бы в русский, может и пошел бы, а в белорусский...»

Такім адносінам да беларускага тэатральнага мастацтва ды і ўвогуле да нашай культуры не прыходзіцца здзіўляцца, бо па сённяшні дзень вісіць у паветры пытанне: а хто ж выходзіць да тэатра? Мне, напрыклад, упершыню давялося ўбачыць «жывы» тэатр толькі калі закончыў дзесяцігодку. Так, пры сустрэчы з ім вырашыўся мой лёс, але лічу, што гэта было позна.

Чаму б не пайсці шляхам школьнага тэатральнага выхавання і не звярнуцца да думкі, выказанай некалі К. Ушыньскім наконт мастацтва харавога спеву: «Заспявае школа — заспявае народ», чаму б не перанесці яе на іншыя віды мастацтва?

Лічу, што мала арганізаваць спецыяльны клас з тэатральным ухілам у адной з сярэдніх школ абласнога цэнтру. Трэба спрыяць тэатральнай адукацыі ў кожнай школе, інакш стан тэатральнай культуры не палепшыцца. Безумоўна, падрыхтаваць кваліфікаваных кіраўнікоў драматычных калектываў для ўсіх школ у рэспубліцы немагчыма. А вось у ства-

рэнні ў школах драматычных гурткоў дзейснаю дапамогаю здолеюць аказаць настаўнікі беларускай мовы і літаратуры. А каб іх матэрыяльна заахоўваць у гэтым, неабходна забяспечыць дапалату за выдаткі гурткоў, а таксама арганізаваць для іх вучобу, семінары, сустрэчы з рэжысёрамі і акцёрамі... Дарэчы, студэнтаў філалагічных факультэтаў, будучых настаўнікаў, таксама пажадана было б арыентаваць на гэта. Можна, тады мы не будзем здзіўляцца, чаму ў нас не хапае здольных акцёраў і рэжысёраў-наватараў. Ды і прыёмныя камісіі тэатральна-мастацкага інстытута і інстытута культуры мелі б магчымасць выбару абітурыентаў, а не кіраваліся б прынцыпам «на бязрыбі і рак рыба».

Хвалюе мяне і праблема стварэння ў рэспубліцы дзіцячых фальклорных тэатраў: калі харавыя і танцавальныя фальклорныя калектывы там-сям яшчэ дзейнічаюць, то тэатра такога не сустранеш... Здаецца вельмі слушнай думка аднаго з маіх настаўнікаў, прафесара А. Сабалеўскага, аб стварэнні ў тэатральным інстытуце курса, які б рыхтаваў акцёраў менавіта для фальклорнага тэатра, якія былі б універсаламі, валодалі сінтэтычным дарам традыцыйна-фальклорнага выканаўства, імправізацыі, без чаго фальклорны тэатр існаваць не можа.

Некалькі слоў пра справы нашай «Жалейкі». Калектыв

фальклорнага тэатра выказаў жаданне насіць імя Уладзіслава Галубка. Творчасць гэтага славутага дзеяча нацыянальнага тэатра да 1937 года была непаруўна звязана з Гомелем. Пад яго кіраўніцтвам БДТ-III стаў яркай з'явай нацыянальнай культуры. Наш калектыв неаднаразова звяртаўся да п'ес Галубка і ў сваёй творчасці спавядае, як нам здаецца, менавіта галубкоўскія тэатральныя традыцыі.

Апошнім часам перад намі адкрыліся цікавыя перспектывы (у іх жыццёвасці пераконвае і праект тэатральнай праграмы). Так, і ў Міністэрстве культуры БССР, і ў Гомельскім аблвыканкоме прыхільна сустрапаюць наш прапанова аб будаўніцтве будынка фальклорнага тэатра «Жалейка». Мяркуюцца, што ён будзе выглядаць як традыцыйны сялянскі падворак — з зямлянай залай і летняй пляцоўкай, з прыбудовамі, паветкаю, лазняй, кузняй і карчмой. У тэатры таксама размесціцца музей матэрыяльнай культуры палешукоў.

Вельмі хочацца верыць, што цяпер, пры ўсеагульных намаганнях, тэатральныя ручаіны прабуюць заслону аб'якавасці, ажывіць народ, яго цікавасць да беларускага тэатра.

Мікола МАКАРЦОУ,
рэжысёр народнага
фальклорнага тэатра
музычнай камедыі
«Жалейка».

г. Гомель.

былі прыехаць артысты з Мінска, для якіх патрабавалася раней вызваліць залу. Але нас пра ўсё гэта не паспелі папярэдзіць...

І ўсё ж мы выступілі. Наш спектакль-казка складаецца з дзвюх дзей, пралога і эпілога. Аднак пачалі мы без пралога, бо прадстаўнік гарана, які суправаджаў нас на конкурс, перадаў жорсткае патрабаванне: «20 хвілін на ўвесь спектакль».

Праз 15 хвілін з'явіўся ганец ад журы: а раптам мы забылі? У той жа час я ўбачыла, як у залу пусцілі дзіцячых гледачоў, якія прыйшлі на канцэрт артыстаў з ДАВТА БССР. Мы нічога не маем супраць оперы і балета. Мы і ўвогуле згодны былі б не выходзіць на вялікую сцэну вілейскага Палаца культуры, калі б ведалі, што ў гэтым жа будынку, праз сцяну, ёсць іншая зала, меншая, але свабодная. Мы згодны былі на ўсё, трэба было толькі дарослым людзям з журы і работнікам Палаца культуры паберагчы нервы юных

артыстаў і — галоўнае — пачуццё іх уласнай годнасці.

У размове з некаторымі членамі журы я выказала незадавальненне тым, што адбылося.

— Нічога, на абласным конкурсе пакажаце сябе як належыць, ваша работа пакінула добрыя ўражання...

Вынікаў агляду ў Вілейцы чакалі доўга — тры дні. Нарэшце, па тэлефоне нам зачыталі вытрымку з загада па аблана: граматы — кіраўніку студыі, выканаўцы галоўнай ролі, а таксама трэцяе месца... у абласным конкурсе, у якім мы не ўдзельнічалі...

Я ведаю, чаму так здарылася: відавочна, справа ў сродаках, з якімі ў нас у народнай адукацыі, заўсёды праблема. Але як гэта растлумачыць дзецям?

Т. БАБЕЙ.

ДУМКА аб скліканні нечарговага з'езда неаднаразова ўзнікала ў кінематаграфічным асяроддзі яшчэ з верасня мінулага года, калі са складу сакратарыята праўлення СК БССР выйшлі 6 сакратароў. Нарэшце, 24 лютага на пленуме праўлення рэвізійная камісія Саюза кінематаграфістаў патрабавала (унікальна, дарэчы, выпадак) тэрміновага склікання надзвычайнага з'езда па пытаннях «унутрысаюзага жыцця».

Ужо на пленуме, які адбыўся за дзень да з'езда, стала зразумела, што адзінства ў вырашэнні пытанняў не будзе. Некааторыя ўвогуле выступілі супраць з'езда. Няцяжка здагадацца, чаму. Па-першае, не

надзвычайнага з'езда патрэбна была і надзвычайнай карпатлівая падрыхтоўка.

Такія важныя пытанні, як базавая мадэль кінематографічнага пераходнага гасразліку, пошук сапраўдных прычын складанага становішча ў СК БССР, адышлі на другі план. На першы выступіла тое, чаго апасалі многія, — амбіцыі. Зноў і зноў — хто з большым, хто з меншым тактам, — кінематаграфісты папракалі адзін аднаго ў несумленнасці, у адсутнасці жадання працаваць на карысць роднага кінематографа... Праўда, канструктыўныя прапановы таксама прагучалі. Гэта прапанава Т. Логінавай (ад імя РК) — для палепшэння работы прэзідыума і праўлення

НЕЧАРГОВЫ, НАДЗВЫЧАЙНЫ І... ЗАЎЧАСНЫ?

Пасля з'езда Саюза кінематаграфістаў БССР

былі канкрэтызаваны прычыны такой тэрміновасці (старшыня рэвізійнай камісіі Т. Логінава запэўнівала ўдзельнікаў пленума, што ў разгорнутай форме яны пачуюць гэта на з'ездзе). Па-другое, члены СК доўга не маглі вырашыць, што мець на ўвазе пад другім пунктам парадку дня — «арганізацыйныя пытанні». Выказваліся думкі, што калі гутарка тычыцца рэарганізацыі сакратарыята, то гэтае пытанне трэба вынесці па-за межы з'езда, бо за адзін дзень прыйсці да выніку немагчыма. Трэцяя прычына суб'ектыўная, але яна адыграла немалаважную ролю ў тым, што з залы Дома кінематаграфістаў час ад часу знікала вялікая колькасць дэлегатаў: па тэлебачанні трансляваўся З'езд народных дэпутатаў СССР.

Зразумела, што ўскладваць на форум кінематаграфістаў вялікія спадзяванні ў такой сітуацыі практычна не было падстаў. Верагодна, гэтым і тлумачыцца той факт, што з 240 членаў СК да пачатку пасяджэння было зарэгістравана толькі 150 (але і гэта многія лічаць прагрэсам), а пад канец засталася і таго менш. Тым не менш, з'езд было вырашана праводзіць.

Дванаццаць гадзін ішла гутарка аб «творчай і арганізацыйна-эканамічнай перабудове беларускага кінематографа» (так быў сфармуляваны парадак дня). Але канструктыўнай гаворкі не атрымалася. Мабыць, адной з прычын гэтага стаў недасканалы даклад Т. Логінавай: замест аналізу становішча, што склалася ў кіраўніцтве СК, былі прадстаўлены толькі лічбы — хто колькі пасяджэнняў наведваў — і агульныя фармулёўкі. Відаць, да

выкарыстаць прынцып ратацыі і кааптацыі іх членаў з тым, каб стварыць дзейсныя, рухомыя органы кіравання (гэта, па сутнасці, павінна было стаць адным з галоўных пунктаў абмеркавання на з'ездзе). Слушны і прапанова аператара А. Канеўскага — паставіць пытанне аб некалькіх ўказах урада апошняга часу: каб аператарам не забаранялі працаваць на мітынгах («Мы пішам леталікі ў пэўныя дні кабінеты з тэхнікай. Рэжысёр І. Дабралюбаў прапанаваў вынесці ў бліжэйшы час на абмеркаванне кінематаграфічнай грамадскай праблемы развіцця нацыянальнага кіно; звярнуцца да ўрада з просьбай выдзеліць дадатковыя сродкі на выпуск двухмоўных карцін. У асноўным жа выступленні тычыліся канфлікту паміж СК і студыяй, фільма А. Рудэрмана «Тэатр часоў перабудовы і галоснасці».

Свае меркаванні па гэтых праблемах выказалі таксама міністр культуры БССР Я. Вайтовіч, сакратар праўлення СК СССР В. Дзямін і старшыня цэнтральнай рэвізійнай камісіі СК СССР А. Сіманаў.

...Даклад, 4 садаклады, каля 30 выступленняў у спрэчках не прывялі да якога-небудзь пэўнага выніку. Большасць дэлегатаў прагаласавала супраць пераносу з'езда на наступны дзень, але ў канцы пасяджэння не было кворуму, патрэбнага для выбараў у кіруючыя органы і прыняцця рашэнняў.

Такім чынам, з'езд — нечарговы, надзвычайны — застаўся «адкрытым». Пытанне аб працягу форуму кінематаграфістаў вырашаецца.

М. КРАПКА.

Р. С. Калі нумар быў ужо ў наборы, у Доме кінематаграфістаў пачаўся, так бы мовіць, другі этап нечарговага з'езда СК БССР, на якім меркавалася расставіць усе кропкі над «і». Але дасягнуць гэтай мэты пакуль што так і не ўдалося.

На гэты раз прысутнічала 128 членаў Саюза кінематаграфістаў, што давала падставы для прыняцця рэзалюцыі з'езда (але, безумоўна, не для вырашэння арганізацыйных пытанняў, у тым ліку перавыбораў праўлення). Аднак прайшло нямаля часу, пакуль прысутныя змаглі прыступіць да абмеркавання праекта рэзалюцыі, бо дэлегаты пачалі працоўны дзень з дэбатаў... аб мэтазгоднасці з'езда, яго правоўнасці, нягледзячы на тое, што гэтыя пытанні неаднаразова мусіраваліся яшчэ 31 мая і раней.

Калі пісаўся гэты пастскрыптам, да вынікаў абмеркавання было далёка. Таму адлюстравана іх цяпер немагчыма (мы зробім гэта ў адным з бліжэйшых нумароў). Але хочацца адзначыць, што дух узаеманепаразумення, які ўладарыў на форуме ў канцы мая, не знік і 14 чэрвеня.

М. К.

Цяжка знайсці сёння газету ці часопіс, на старонках якіх не закралася б пытанні, якія тычацца лёсу беларускай мовы, будучыні нацыі. Праўда, на жаль, сярод аналагічных публікацый ёсць і такія, у якіх даюць яшчэ аб сабе знаць і рэцыдывы нядаўняга мінулага, калі спроба адрадыць нацыянальнае сустракаецца ледзь не ў шыткі, само ж паняцце нацыянальнага ўспрымаецца ледзь не супрацьлегласцю інтэрнацыянальнаму. Аднак у пераважнай большасці матэрыялаў — шчырая заклапочанасць, як і што зрабіць, каб жыла і беларуская мова.

Тым больш радасна, што да гэтай гаворкі падключаюцца і рускамоўныя выданні. І не толькі выдуць яе, але і прымаюць канкрэтныя захады. Скажам, нядаўна з'явілася беларуская старонка ў брэсцкай абласной газеце «Заря». Падобную старонку выпускае «Вечерний Минск», ёсць яна і ў некаторых шматтыражных газетах, якія — што сапраўды прыкра — амаль усе выходзяць на рускай мове.

Мэтанакіраваную пазіцыю займае і рэдакцыя часопіса «Нёман». Маецца на ўвазе не публікацыя ў перакладах лепшых твораў беларускіх пісьменнікаў — гэта робіцца даўно. І нават не тое, што рэгулярна рэцэнзуюцца лепшыя кнігі не толькі ў перакладах, але і на роднай мове, а каларовыя рэпрадукцыі, якія далі магчымасць чытачам ва ўсіх кутках краіны даведацца, як плёна развіваецца беларускае мастацтва.

Справа ў тым, што часопіс паслядоўна разглядае розныя аспекты міжнацыянальных адносін у святле перабудовы, гаворыць аб дасягненнях беларускай літаратуры ў кантэксце літаратуры савецкай і сусветнай. Размова гэтая, якая з нумара ў нумар высвечвалася рознымі аспектамі і гранямі, у пятай кніжцы «Нёмана» набыла свайго роду кульмінацыю. Рубрыка «Нацыя, культура, мова» аб'яднала ў сабе матэрыялы анкет, падрыхтаваныя А. Сямёнавай. Не столькі аб дасягненнях у развіцці беларускай літаратуры, нацыянальнай культуры (яны агульнапрызнаныя і іх ніхто адмаўляць не збіраецца) ідзе гаворка, колькі аб нявырашаных пакуль што

пытаннях, аб баявых момантах у нацыянальнай палітыцы на сучасным этапе.

Прызнаем, такога — каб з болем, ды на людзі — раней не было. Ідучы ў гэты (кожны ж нумар «Нёмана» і з'яўляецца своеасаблівым беларускім госцем у чытачоў іншых саюзных рэспублік), імкнуліся лепей «прыбрацца», падумаўшы, што можна гаварыць, а пра што ле-

Суаднясенне памяці гістарычнай (сацыяльнай, маральнай) з нацыянальнай асновай. Адносіны да двухмоўнасці ў рэспубліцы. Уплыў дзяржаўна-адміністрацыйнага апарату на стан беларускай культуры, у тым ліку на прэстыж і распаўсюджванне роднай мовы. Месца нацыянальнага ва ўзаемаадносінах агульначалавечага і класавога...

ніка, калі ён гаворыць: «Сацыялізм дае шанцы ўсім нацыям дасягнуць поўнай роўнасці ў духоўным развіцці і лічыць адзін аднаго не меншымі і не старэйшымі братамі, а роўнымі (вылучана У. Калеснікам) і раўнапраўнымі партнёрамі па жыццю на зямлі. На жаль, гэты гістарычны шанец, як сведчыць гартны вопыт Беларусі, можа быць упушчаны, страча-

абарону з боку дзяржавы... Трэба пайсці на самыя радыкальныя меры, не шкадуючы сродкаў, каб выратаваць яшчэ адну прыгажосць, яшчэ адну мелодыю, каб не збыдзецца на цэлую культуру».

Паслухаем Юры Тууліка: «Элементарна, на мой погляд, тое, што на сваёй радзіме чалавек можа карыстацца багаццем нацыянальнай культуры пры дапамозе роднай мовы, што чалавек на сваёй радзіме можа жыць роднай мовай. (Выдзелена Юры Туулікам). На жаль, канстытуцыямі рэспублік не ўсюды вызначаны статус роднай мовы. Мове патрэбна абарона закона. Эстонія і Латвія гэта канкрэтная ажыццявілі».

Думкі слухныя, да іх нельга не прыслухоўвацца. Народ павінен загаварыць на роднай мове. Больш трываць становішча, якое склалася, проста нельга. У гэтым пераконваюць і матэрыялы рубрыкі «З пошты часопіса», якая на гэты раз таксама тэматычная — «Ці гавораць нашы дзеці па-беларуску?» Эканаміст, навуковец супрацоўнік, тэхнік, рабочы, разважаючы аб тым добрым, што ўжо зроблена ў садзіках, школах у навучэнні роднай мове, трываюцца: робіцца далёка не ўсё, нават з таго, што ўжо можна зрабіць сёння, не адкладваючы на заўтра.

Паслухаем яшчэ раз нашага сябра з Эстоніі Ю. Тууліка: «Праблема складанейшая. Няма і не можа быць гатовых рэцэптаў. Ёсць ленінскія пастулаты, але ёсць канкрэтныя сітуацыі, дзе цытатамі і парадзімі генія не паправіш справу. Вельмі многае залежыць ад агульнага культурнага фону і ад ступені дэмакратызаванасці грамадства. Чым больш дэмакратыі, тым больш цяжка і павагі адзін да аднаго».

У згаданых матэрыялах «Нёмана» ёсць і павага да думак іншых, і ўменне прыслухацца да голасу таго, з кім не пагаджаешся, і запрашэнне да дзеяння. Актыўнага, мэтанакіраванага. У імя нашай будучыні.

Наш аглядальнік.

Чытаючы часопісы

НАЦЫЯ, КУЛЬТУРА, МОВА

пей і памаўчаць. Цяпер жа — прама, адкрыта, бескампрамісна і пра боль наш, і пра трывогі. Ды як жа інакш, калі і боль гэты і трывогі не толькі мясцовага, а ўсесаюзнага значэння, бо літаральна ва ўсіх рэспубліках — і саюзных, і аўтаномных, а што ўжо казаць пра «малыя» народы (вызначэнне якое абразліва некім прыдуманам) — гэтыя ж самыя бедны. Нівеліруюцца паняцце нацыянальнага, дзеці забываюць мову бацькоў, а многія, асабліва тыя, хто нарадзіўся параўнальна нядаўна, так і не ведаюць яе, нараджаецца свайго роду псеўдакультура на нацыянальна-інтэрнацыянальнай месаніне...

Ды ўсё ж боль уласнага народа ў ладзеным выпадку куды больш востры... І яго трэба зразумець іншым народам, каб не дайці да таго, да чаго дайшлі беларусы. Выбірацца з бяды трэба разам, агульнай сям'ёй. Думаецца, нават сам заглавак матэрыялаў — «І зноў аб роўнасці роўных» — гучыць і крыху іранічна. Які ж мы роўныя, калі да такога становішча дайшлі!

Пытанні ж анкет давалі шырокую прастору выказацца кожнаму ды і ахоплівалі яны шырокае кола праблем. Каб не пералічваць іх, назавём толькі асноўныя пункты.

Як відаць з адказаў, анкета была прапанавана адзінаццаці чалавекам. Сярод іх тыя, з чыёй думкай па нацыянальным, а значыць, і па інтэрнацыянальным пытанні лімаўскі чытач у многім знаёмы — Уладзімір Калеснік, Уладзімір Конан, Алесь Разанаў, гісторык Аляксей Каўко, старшыня моўнай камісіі Беларускага фонду культуры Пётра Садоўскі... Адказалі на анкету і людзі іншых прафесій, на першы погляд, здавалася б, далёкіх ад літаратуры... Немалаважна, што на згаданыя праблемы ўзяты і погляд, так сказаць, «збоку» — цікавыя адказы вядомага эстонскага празаіка і драматурга Юры Тууліка.

І без традыцыйнай рэдакцыйнай агаворкі: «мабыць, не ўсё выказанае ў адказах на анкету бяспрэчна: сфера міжнацыянальных адносін складаная і шматгранная» — бачна, што ў кожнага сваё меркаванне. Што аб'ядноўвае адказы, дык зноў і зноў прызнанне катэстрафічнасці становішча: трэба ратаваць беларускую мову, а значыць — літаратуру, культуру, нацыю. Прызнанне пры адначасовым усведамленні, што ў апошні час ужо ня мала зроблена. Зрабіць жа трэба куды больш.

Ды і як не прыслухацца, напрыклад, да голасу У. Калес-

ны, калі грамадскае жыццё, лёс грамадства трапяць у рукі карыслівай, абмежаванай і безадказнай бюракратыі. Далей: «У цяперашні час у БССР існуе памылковае двухмоўе: беларусы практычна ўсе ведаюць блізкароднасную рускую мову, а рускамоўныя мяншынствы, як правіла, не адказваюць карэннай нацыі ўзаемнасцю».

Рацыянальнае выйсце і ў словах У. Конана: «Задача, перш за ўсё «дзяржаўна-адміністрацыйнага апарату», сёння заключаецца ў тым, каб вярнуцца да ленінскай нацыянальнай палітыкі. Для пачатку важна, каб веданне беларускай мовы стала адным з крытэрыяў прафесіянальнай прыгоднасці для ўсіх, хто працуе ў БССР у сферы кіравання, народнай адукацыі, навукі і культуры».

Выйсце ў тым, каб замацаваць за беларускай мовай статус мовы дзяржаўнай. «Думаю, — значае закрываючы гэты аспект праблемы А. Каўко, — паспрыяў бы справе і спецыяльны закон аб ахове нацыянальнай мовы беларусаў ад усякага роду свавольстваў і перш за ўсё з боку найбольш рашучых, надзеленых уладай «абруселых іншародцаў».

«Калі беларуская мова стане мовай улады і адукацыі, — гаворыць выкладчык СШ №15 г. Мінска Віктар Асюк, — мовай беларускай дзяржавы, у яе з'явіцца шанец выжыць... Беларускае мова мае права на

КНІГА ЗА КОШТ АЎТАРА

Сёлета ў выдавецтве «Універсітэцкае» выходзіць кніга Леаніда Зубарава «Максім Багдановіч». Гэта гісторыка-дакументальная апавесць пра выдатнага беларускага песняра, яго сям'ю, сяброўскія і сваяцкія сувязі Багдановіча з А. М. Горкім. У сваёй працы аўтар выкарыстаў даследаванні беларускіх навукоўцаў (асабліва карыснымі для яго былі, па яго словах, працы А. Лойкі, Н. Ватацы, сустрэчы і размовы з Зоськаю Верас). Многа часу прысвяціў Л. Зубараў і працы ў архівах. У прыватнасці, у архіве М. Горнага, Пушкінскім доме, у аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў АН БССР і АН ЛітССР. Кніга цікавая яшчэ і тым, што гэта першае ў рэспубліцы выданне, ажыццёўленае за кошт аўтара.

— Леанід, скажыце, калі ласка, што прымусіла вас выбраць менавіта гэты шлях для выдання твора?

— Недзе каля пяці гадоў я працаваў над матэрыяламі. Калі скончыў працу, аказалася, што надрукаваць яе няпроста. У выдавецтве «Юнацтва» мне адмовілі адразу, спаслаўшыся, што кніга пра Багдановіча не па іх профілю. У іншых выдавецтвах трэба было чакаць на выхад кнігі ў лепшым выпадку 4-5 гадоў. Таму іншага шляху ў мяне проста не было.

— А колькі часу заняло выданне за ўласны кошт?

— Летась 1 снежня я падпісаў дагавор, а сёлета 1 чэрвеня кніжка была ўжо надрукавана.

— Ці былі якія-небудзь цяжкасці і неўраўнаважанні на шляху пераўтварэння рукапісу ў кнігу?

— Самае цяжкае знайсці выдаўца і зацікавіць яго. Вялікае дзякуй У. К. Касцюко, дырэктару выдавецтва «Універсітэцкае», які пайшоў на сустрэчу, хоць кніга мая і сапраўды была не па іх профілю. Хочацца падзякаваць старшыні Дзяржкамвыда М. І. Дзяльцу, які дапамог з набыццём паперы, бо і тут узніклі вялікія цяжкасці. Увогуле, мушу адзначыць, што і выдавецтва і паліграфічны камбінат паставіліся да мяне прыязна і ў меру мажлівасцей імкнуліся мне дапамагчы. Цяжэй аказалася з кнігагандлем. Адміністрацыя цэнтральнай кнігарні № 29 адмовілася са мной нават гаварыць, калі

даведалася, што кніжка на беларускай мове.

— А зараз—досыць датклівае пытанне: у якую суму абышлася вам кніга?

— Папярэдня калькуляцыя, якую зрабіла мне выдавецтва за 3 тысячы экзэмпляраў, была недзе каля 10 тысяч рублёў. У выніку я вымушаны быў адмовіцца ад паслуг рэдактара і карэктара. Зараз тыраж у 5 тысяч экзэмпляраў будзе мне каштаваць недзе каля 7,5 тысяч. Канешне, гэта вельмі дорага, бо, апрача таго, трэба было яшчэ плаціць за мастацкае афармленне, фотаздымкі і г. д.

— Ці спадзеяцеся вы на прыбытак?

— Гэта цалкам залежыць ад чытачоў. Цану выдання вызначае аўтар. Але тут таксама свае праблемы: зробіш кніжку дарагой — ніхто не купіць, таннай — выданне не акупіцца. Я вызначыў цану ў суме трох рублёў. Калі кніжка не будзе раскупівацца, яе кошт можна знізіць. А павышаць цану пасля выхаду кнігі, нават калі на яе ёсць попыт, нельга.

— Якім чынам вы збіраецеся распаўсюджаць кнігу?

— Я яшчэ канчаткова не вырашыў, але, мабыць, усё ж буду звяртацца да паслуг кнігагандлю — дзеля таго, каб кніжка трапіла ва ўсе куткі нашай рэ-

спублікі. Аднак тут таксама ёсць свае праблемы: звычайна кнігагандаль бярэ 25 працэнтаў прыбытку. У маёй сітуацыі гэта ня мала. Таму альбо трэба дамаўляцца, каб бралі меншы працэнт, альбо распаўсюджаць самому.

— Як бачна, выданне за аўтарскі кошт — справа досыць складаная. Але хадзіць чуткі, што частку выдаткаў можа ўзяць на сябе якое-небудзь прадпрыемства ці арганізацыя або спонсар. Вы не спрабавалі пайсці гэтым шляхам?

— Так, паводле палажэння Дзяржкамвыда аўтар мае такое права. Я звяртаўся ў некаторыя ўстановы, непасрэдна звязаныя з культурай, аднак мне адмовілі. Звяртацца ж з просьбай аб спонсарстве на заводы, калгасы, у грамадскай арганізацыі ў нашай сітуацыі, пры такой распаўсюджанай аб'якавасці да роднай культуры, я проста не асмеліўся.

— Што вы жахадалі б, зыходзячы з уласнага вопыту, тым, хто наважыцца выдаць кнігу ўласным коштам?

— Я ведаю, што ў нашыя рэспубліканскія выдавецтвы звярталася некалькі чалавек з просьбай выдаць кніжку за ўласны кошт, але практычна ўсе яны адмовіліся, калі пабачылі, як няпроста гэта зрабіць. Аднак, хоць клопатаў і вельмі багата, я жадаю аўтарам не палюхацца. І ахвотна падзяляю сваім вопытам з тымі, каго ён зацікавіць.

ШТО ПАКАЗАЎ З'ЕЗД

(Пачатан на стар. 2).

праграмай, якая ўключала ў сябе як аналіз тых механізмаў — эканамічных, палітычных, ідэалагічных, што тарможыць перабудову, так і канструктыўныя прапановы, накіраваныя на стварэнне ўмоў для нармальнага функцыянавання грамадскага арганізму ў адпаведнасці з яго ўласнымі, іманентнымі законамі. З гэтай праграмай можна было спрачацца, можна было не пагаджацца. Але адкідваць яе з парогу, як гэта фактычна зрабіў З'езд, уключаўшы «машыну для галасавання», даўбог жа, не варта было. Я не прыхільнік апазіцыі дзеля апазіцыі. Але як матэрыяліст-дыалектык добра ведаю, што любое развіццё ідзе не інакш, як праз супярэчнасці і вырашэнне супярэчнасцей і што марксізм ніколі не разглядаў агульнапрызнанасць у якасці крытэрыю ісціны. І наогул прынцып механічнай большасці — гэта, на мой погляд, нешта нахшталь экстенсіўнага прынцыпу ў эканоміцы. У яго заганінасці як прынцыпу гаспадарання зараз, здаецца, ужо нікога, акрамя Дзёржыла, пераконваць не трэба. Думаю, няблага было б унесці пэўныя папраўкі і ў наша разуменне яго як прынцыпу палітыкі. Правы меншасці, ва ўсялякім разе, павінны быць гарантаваны, калі ўсур'ез наважыліся гаварыць аб дэмакратыі і прававой дзяржаве.

Чытачы, пэўна, звярнулі ўвагу і на тое, што на З'ездзе панавала досыць своеасаблівая псіхалогія, якую я назваў бы размеркавальнай. Адзін за адным выходзілі на трыбуну дэпутаты і патрабавалі: трэба павялічыць асігнаванні на сацыяльныя патрэбы, на экалагічныя праграмы, на культуру, народную асвету і г. д. Трэба, трэба, трэба — гэта як рэфрэн гучала на З'ездзе. Вядома, трэба, хто аспрэчвае? Але ж мала хто пры гэтым задумваўся: адкуль узяць гэтыя сродкі? Гавораць, трэба скараціць расходы на абарону, перастаць фінансаваць непамерныя ведамасныя апетыты, адмовіцца ад «будоўляў веку», перагледзець нашы міжнародныя абавязальствы па аказанні дапамогі. Усё гэта так, усё гэта зрабіць трэба і зрабіць трэба неадкладна. Аднак не трэба быць Адамам Смітам, каб прыкінуць сродкаў, якія нам удасца ў выніку гэтых акцый вызваліць, наўрад ці хоціць, каб заткнуць нават чвэртку тых дзірак, пра якія гаварылася на З'ездзе.

Дзе ж выйсеце? Выйсеце, верагодна, у тым, каб у выніку перабудовы дэмантаваць канчаткова тыя вузлы ў палітыцы, эканоміцы, ідэалогіі, якія тарможыць развіццё грамадства, ствараюць такія палітычныя структуры і такія гаспадарчыя механізмы, якія б забяспечылі рэальнае выйсеце краіны з крызісу. Інакш кажучы, З'езд трэба было вырашыць задачу, якая была пастаўлена яшчэ Кастрычніцкай рэвалюцыяй і якая дагэтуль у поўным аб'ёме не вырашана: перадача ўлады Саветам, заводы і фабрыкі — рабочым, зямлю — сялянам. У кантэксце гэтай асноўнай задачы З'езда мне і хацелася б разгледзець платформы тых асноўных дзювак пільней, пра якія ідзе гаворка.

Тая частка дэпутатаў, якая так ці інакш кансалідавалася з «маскоўскай групай», асноўную прычыну марудных тэмпаў перабудовы бачыла ў нерахунатнасці палітычнага кіраўніцтва, палавінчатасці прымаемых рашэнняў, нежаданні пайсці на радыкальныя змены адміністрацыйна-каманднай сістэмы, якая, хоць і пацясніла, але па-ранейшаму спраўляе балі і ў палітыцы, і ў эканоміцы, і ў культуры. Яе жывучасць, здольнасць,

мадыфікуючыся, зберагаць, аднак, сваё існаванне — галоўнае, што блакіруе і Закон аб дзяржаўным прадпрыемстве, і Закон аб кааперацыі. Шматлікія факты, прыведзеныя дэпутатамі ў сваіх выступленнях, нарэшце, уласны жыццёвы вопыт кожнага, мяркую, наўрад ці могуць спарадзіць сумненні ў правільнасці гэтага дыягназу.

Але тут я вымушаны ўнесці яснасць. Гаворка зусім не ідзе пра агульную крытыку апарату як такога. Ніводнае грамадства, ніякія грамадскія структуры не ў стане нармальна функцыянаваць і развівацца без зладжанай сістэмы кіравання. Спрабаваць усур'ез даказаць гэтую банальную ісціну — значыць, мець надта ж ужо невысокую думку аб інтэлектуальных рэсурсах сваіх апапентаў. Пра іншае гаворка. Па-першае, пра якасны склад апарату, — асабліва вышэйшых яго звёнаў, — які ў значнай меры сфарміраваўся яшчэ ў час застою і працягвае захоўваць ключавыя пазіцыі, ірадыруючы па гарызанталі і вертыкалі. Прыкладаў некалькіх пэтэнтнасці, нізкай прафесійнай (і не толькі прафесійнай) культуры апарату кіравання на З'ездзе прыводзілася больш чым дастаткова. Але справа нават не ў гэтым. Справа ў змене саміх функцый апарату, такой змене, якая, з аднаго боку, паставіла б яго ў залежнасць і пад кантроль народа, з другога — выключыла б магчымасць (а з рэпідывам гэтай хваробы мы, на жаль, сутыкнуліся нават на З'ездзе) яго самаўзнаўлення. Карацей кажучы, гаворка ідзе не пра адмову ад апарату, а пра злом апаратнай сістэмы кіравання.

Адміністрацыйна-камандная сістэма фарміравалася і складвалася не «знізу», не ў адпаведнасці з аб'ектыўнымі законамі і патрэбамі грамадскага развіцця, а была навіязана грамадству ваявым чынам «зверху». Зразумела таму, што сама па сабе, натуральнай, так сказаць, смерцю яна не памрэ. Яе гэтак жа дэкрэтыўна неабходна зламаць, як дэкрэтыўна яна была ўведзена. Адзінай рэальнай палітычнай сілай, якая ў стане гэта зрабіць, з'яўляецца партыя. Таму ў вышэйшай ступені неразважліва і недалёнабачна паводзілі сябе тыя дэпутаты, якія прапанавалі М. С. Гарбачову скласці з с'ябе паўнамоцтва Генеральнага сакратара ЦК КПСС.

Аднак калі мы, камуністы, хочам глядзець праўдзе ў вочы, нам трэба не падавацца містычнаму страху з выпадку крытыкі таго ці іншага партыйнага функцыянера, якое б высокае месца ў партыйнай іерархіі ён ні займаў (і такая крытыка гучала на З'ездзе), не клікушычаць, што нехта спрабуе забіць клін паміж партыяй і народам, а, па-першае, прызнаць той факт, што крэдыт партыі ў вачах народа за апошні час знізіўся, па-другое, паспрабаваць зразумець, чаму гэта адбылося. А зразумець гэта зусім не цяжка, і адказ на гэтае пытанне быў дадзены на З'ездзе некаторымі дэпутатамі-камуністамі, у тым ліку М. С. Гарбачовым: перабудова ў партыі істотна адстае ад перабудовы ў грамадстве.

Зрэшты, панізіўся не столькі прэстыж партыі, колькі прэстыж партыйнага апарату, у якім, дарэчы сказаць, сам партыйны апарат у масе сваёй зусім не вінаваты. Вінаваты не партыйны апарат, а апаратысты палітычнай работы, які дазваляе нават на выбарных партыйных пасадах трымаць людзей, што не карыстаюцца аўтарытэтам ні ў народзе, ні ў самой партыі. Перабудова ў партыі неабходна. І ісці яна павінна, апырэджаючы грамадскія

працэсы, якія сама ж партыя да жыцця і выклікала. Падзеі апошняга года паказалі: не абнавіўшы партыю, мы не зможам абнавіць грамадства, не зможам рашыць задачы перабудовы. У гэтай сувязі мне зусім не здаецца ерэтчнай прапанова Ельцына склікаць чарговы з'езд партыі, не чакаючы 1991 года.

Што тычыцца другой пільні, дык гранічна дакладную палітычную ацэнку яе даў, мне здаецца, дэпутат з Латвіі Брэсіс, кваліфікаваўшы яе як артадаксальна-ахоўную. Патаемнае яе жаданне — ажыццявіць перабудову, нічога па сутнасці не перабудоўваючы, абмежавацца касметычнымі рамонтамі і афарбоўкай фасаду ўсё той жа адміністрацыйна-бюракратычнай сістэмы. Менавіта адсюль зыходзілі на З'ездзе заклікі аберагаць аўтарытэт партыі, які заклікаючыя па традыцыі атаясамлялі са сваім уласным аўтарытэтам, шанавалі інтарэсы сацыялізму, якія яны па той жа традыцыі атаясамлялі са сваім уласным інтарэсамі. Аберагаць і шанавалі, канечне ж, усё тымі ж добра апрабраванымі адміністрацыйнымі мерамі, гэта значыць, прыціснуць «дэмагогаў» і «крыкуноў», асабліва ж сродкі масавай інфармацыі — маўляў, зусім ад рук адбіліся. Менавіта адсюль чуліся галасы, што ледзь ці не ўсе беды перабудовы — у падзенні дысцыпліны, нежаданні людзей працаваць, у рвацкай псіхалогіі ўсялякай масі кааператараў і арандатараў, якія сваімі непамернымі прыбыткамі разбэшчваюць здаровыя сілы грамадства. Адсюль зыходзіла «заглушванне» біццём у ладкі дэпутатаў, якія асмелваліся мець сваю ўласную думку. У выступленнях гэтай часткі ўдзельнікаў З'езда справядліва звярталася ўвага на многія хваробы, што падточваюць наш грамадскі арганізм. Але ці то па неразумненні, ці то, наадварот, з добра прадуманай мэтай аратары мянялі месцамі прычыну і вынік. Уцякаюць з дзяржаўных прадпрыемстваў найбольш кваліфікаваныя спецыялісты — вінаваты кааператары (Сталіна б на іх, Сталін ведаў, што ў такім разе рабіць), растуць прыбыткі арандатараў — вінаваты Мінін, які не сочыць як след за захаваннем прынцыпу «сацыяльнай справядлівасці», дапякаюць неформальныя аб'яднанні — друк і пісьменнікі вінаваты, распальваюць страсці сваімі непрадуманымі публікацыямі, збіваюць з тропу нявопытную моладзь. Адным словам — усё тым жа пелі, якія чуем мы зрэдку часу і ў нашай рэспубліцы. Трэба шчыра сказаць, што такія настроі не атрымалі падтрымкі вышэйшага палітычнага кіраўніцтва краіны.

Публіцыстычны эскіз работы З'езда не ў стане, канечне, замаяніць глыбокага навуковага аналізу яго вынікаў. Тым больш, што выніковы дакумент яшчэ не апублікаваны. Аднак ужо сёння можна з усёй пэўнасцю сказаць: пры ўсіх арганізацыйных непаладках, відавочна апаратным стылі выдзнення, неаднароднасці дэпутацкага корпуса (добра было відаць, напрыклад, што многія дэпутаты проста не гатовы былі весці дыскусію і прымаць усваядомленыя рашэнні на такім узроўні, а сёй-той наогул выглядаў у Палацы з'ездаў выпадковым чалавекам) першы З'езд народных дэпутатаў — гэта сапраўды гістарычная падзея ў жыцці і лёсе народа. Ён высветліў досыць поўную карціну таго становішча, у якім мы знаходзімся, яшчэ раз паказаў, што шлях, узяты партыяй на перабудову, безальтэрнатывны. Ён паказаў таксама волю палітычнага кіраўніцтва няўхільна ісці гэтым шляхам.

Мартыралогі Беларусі: імяны і факты

«З прычыны адсутнасці складу злачыства» рэабілітаваны Язэп Лёсік... Аднак, нягледзячы на гэта, яшчэ і сёння чаго толькі не прыпісваюць яму некаторыя нашы вучоныя, якой «стэфты» не прачытаеш пра яго ў друку. Прычыны на тое шмат, але не апошняя месца сярод іх займае няведанне фактаў біяграфіі гэтага чалавека. Каб памагчы тым, хто цікавіцца лёсам вядомага вучонага, актыўнага дзеяча беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, дазволю сабе нагадаць, не ўдаючыся ў ацэнкі асобных момантаў, яго кароткі жыццьяпіс.

Нарадзіўся Язэп Юр'евіч Лёсік 6 лістапада 1884 г. на Стаўбцоўшчыне ў Мікалаеўшчыне — той самай вёсцы, што і Януб Колас. Больш таго, Язэп Лёсік быў дзядзькам народнаму песняру па матчынай лініі. Скончыў народную школу, спрабаваў паступіць у Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, але «зрэзаўся» на ўступных экзаменах. Давялося праз нейкі час, у 1898 г., ехаць у Маладзечна, дзе таксама была настаўніцкая семінарыя, і паступаць туды. Гэты раз ён здаў уступныя экзамены, быў залічаны ў семінарыю. Але правучыўся там нядоўга — хлопец ён быў свавольны, не паддаваўся суроваму семінарскаму рэжыму, часта спрачаўся з настаўнікамі, за што і быў выключаны з семінарыі на другі год без права паступлення ў іншыя навучальныя ўстановы.

У Язэпа не было схільнасці да сельскай гаспадаркі, да працы ў полі. І таму яго паслалі да брата Антона, які працаваў настаўнікам у Ноўгарад-Северску на Чарнігаўшчыне. Там Язэп паступіў

ДАЗВОЛЮ САБЕ НАГАДАЦЬ...

у гарадское вучылішча, якое паспяхова і скончыў у 1902 г. Там на, у Ноўгарад-Северску, ён здаў пры гімназіі экзамен на народнага настаўніка і вярнуўся ў Беларусь — пачаў выкладаць рускую мову ў Бабруйскай сельскагаспадарчай школе.

У 1903 г. Я. Лёсік зноў на Чарнігаўшчыне, цяпер ужо ў мястэчку Грамяч. Працуючы настаўнікам мясцовай школы, ён захапіўся палітычнай дзейнасцю — чытаў сялянам газеты, па-свойму іх камэнціруючы, заклікаў сялян змагацца з несправядлівасцю, панамі. Такая дзейнасць настаўніка не магла быць незаўважанай, і ў 1905 г. яго арыштавалі і пасадзілі ў Ноўгарад-Северскую турму. У 1907 г. яго прывезлі на суд у Старадуб. Аднак суда не адбылося — Я. Лёсік уцёк з-пад варты. Некаторы час перахоўваўся ў Стоўбцах у сваякоў і знаёмых, спрабаваў перабрацца за граніцу. Павандраваўшы па розных гарадах і вёсках, урэшце, ён спыніўся пажаць у яшчэ аднаго свайго старэйшага брата, які працаваў начальнікам станцыі Красноўка, што на Украіне непадалёк ад Луганска.

У 1911 г. Я. Лёсіка арыштавалі, калі ён прыехаў у Ноўгарад-Северск да брата Антона, і прысудзілі да пажыццёвага пазялення ў Сібіры. Месцам яго сталага жыцця цяпер стаў г. Кірэнск і яго ваколіцы (Іркуцкая вобласць), потым Бадайбо, дзе ён пазнаёміўся і пасябраваў з Алесем Гаруном. Падтрымліваў Я. Лёсік сувязі і з «Нашай Нівай», дасылаючы туды свае артыкулы і апавяданні.

З Сібіры ў Беларусь ён вярнуўся пасля Лютаўскай рэвалюцыі, пасяліўся ў Мінску. Тут ён уступіў у Беларускае Сацыялістычнае Грамаду, рэдагаваў газету «Вольная Беларусь» (1917-18). Прымаў актыўны ўдзел у аб'явіцэнні Беларускай Народнай Рэспублікі, уваходзіў у склад яе Рады. Разам з іншымі «сябрамі» Рады падпісаў вядомую вернападданую тэлеграму, якую ўрад БНР паслаў 23 красавіка 1918 года кайзеру Вільгельму. Быў адным са стваральнікаў Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі. Калі беларыякі занялі Мінск, супрацоўнічаў у газетач «Звоны» і «Беларусь» (апошняя быў некаторы час рэдактарам). З устанавленнем Савецкай улады ў Беларусі быў арыштаваны, але прызнаў Савецкую ўладу, шчыра паабяцаў ёй служыць. Быў вызвалены з-пад арышту, і наступныя гады прысвяціў педагагічнай і навуковай дзейнасці — чытаў лекцыі ў БДУ, на курсах беларусазнаўства, удзельнічаў у рабоце тэрміналагічнай камісіі Інстытута беларускай культуры; ім напісаны і выдадзены ў гэты час «Практычная граматыка беларускай мовы» (1921), «Беларуская мова. Пачатковая граматыка» (1924), «Беларуская мова. Правапіс» (1924) і інш. Па складзеных ім падручніках вучыліся беларускія дзеці ў школах, тэхнікумах, вучылішчах. У 1928 г. яму была нададзена годнасць акадэміка Беларускай акадэміі навук.

У 1930 г. Язэп Лёсік быў арыштаваны ў час лясення ад ішчыасу ў Мацэсце, прывезены ў Мінск. У 1931 г. без суда ён быў высланы ў адміністрацыйным парадку на 5 гадоў у Саратаўскую вобласць (г. Аткарск). Тут Я. Лёсік выкладаў рускую літаратуру і мову ў педагагічным тэхнікуме. Потым, праз нейкі час, перайшоў на працу ў такі самы тэхнікум у Дубоўцы. Калі скончыўся тэрмін высылкі, двойчы прыязджаў у Мінск, дамагаўся, каб яму дазволілі вярнуцца ў Беларусь.

У 1936 г. яму была паабяцана праца ў Бранску. Але калі ён туды прыехаў, у працы яму было адмоўлена. Давялося ехаць на станцыю Злынка, што на самай мяжы з Беларуссю, — там месяц настаўніка. Жывучы ў Злынку, Я. Лёсік часта наведваў Гомель. Бачыць Я. Лёсіка зноў у Беларусі уладам не хацелася, таму яму было прапанавана вярнуцца на месца яго высылкі — у Саратаўскую вобласць.

У 1938 г. Я. Лёсік быў паўторна арыштаваны і пасаджаны ў Саратаўскую турму. Там ён і памёр (1940 г.). Як пісаў яго брат Антон, «загадка ягонай смерці ў Саратаўскай турме крыху высветлілася, калі аддалі яго жонцы (дарэчы, яна была дачкою Ядвігіна Ш. — Б. С.) тое з адзежы, што засталася ад Язэпа. У гэтым ліку аддалі і гнілыя камашы. Калі рэмень мог згніць, значыць Язэп сядзеў у якойсьці мокрай камеры; відавочна, хацелі барэдзжэй звесці яго са свету. Магчыма, што ад такіх цяжкіх турэмных умоў вярнулася яго старая хвароба, якая пры адсутнасці дапамогі давала да смерці, а магчыма, адбылося і што горшае» — гвалтоўная гібель.

У 1988 г. «з прычыны адсутнасці складу злачыства» крмінальная справа Я. Лёсіка, як дарэчы, і ўсіх тых, хто разам з ім арыштоўваўся, — В. Ластоўскага, А. Смоліча, С. Некрашэвіча і інш., — спынена.

Барыс САЧАНКА.

Віншуем!

18 чэрвеня спаўняецца 50 гадоў перакладчыку Уладзіміру Чапегу. З гэтай нагоды праўленне СП БССР накіравала юбілярну прывітальны адрас з пажаданнем творчых поспехаў у яго літаратурнай дзейнасці.

Суфрацоўнікі «ЛіМа» далучаюцца да гэтага віншавання.

Нашы госці

«ВАШ НАРОД, ВАША ПАЭЗІЯ...»

Ужо сталі традыцыяй прыезды кітайскіх пісьменнікаў і перакладчыкаў у нашу рэспубліку. Нагадаю, што на пачатку 1986 года госцем Саюза пісьменнікаў БССР быў прафесар Гэ Баоцюань — перакладчык твораў Янкі Купалы і Максіма Танка. У верасні мінулага года Беларусь наведвалі прэзійскі У Цян, эсэіст У Тайчан, паэт Лі Шыфэй (дарэчы, паэма Лі Шыфэй «Хатынь» апублікавана ў перакладзе на беларускую мову ў адным з апошніх нумароў «ЛіМа»). Затым у Мінску знаходзілася вялікая група актывістаў. Таварыства кітайска-савецкай дружбы — выдаўцы, выкладчыкі-русісты, перакладчыкі. Тады ж кіраўнік дэлегацыі, галоўны рэдактар шанхайскага выдавецтва «Перакладная літаратура» Бао Вэндзі наведваў, што іхняе выдавецтва выпускае «Знак бды» Васіля Быкава. (Ён, дарэчы, стрымаў слова і неўзабаве выслаў гэты твор на кітайскай мове, а таксама зборнік апавесцей «Сотнікаў. Абеліск», выпушчаны гэтым выдавецтвам раней, у 1987 годзе.)

Днямі ў Мінску гасцяваў кітайскі перакладчык Гу Юй (сапраўднае прозвішча Гу Хэндун). Гу Юй нарадзіўся ў 1940 г. у правінцы Хэбэй. У 1965 годзе скончыў Нанкайскі ўніверсітэт. Працуе на факультэце замежных моў гэтага ўніверсітэта, выкладае гісторыю рускай літаратуры XIX стагоддзя. У сучасны момант знаходзіцца на стажыроўцы ў Ленінградскім ўніверсітэце.

Госць быў прыняты ў Саюзе пісьменнікаў Максімам Танкам, меў гутарку ў Інстытуце літаратуры АН БССР і ў рэдакцыі газеты «ЛіМа», наведваў купалаўскі і коласаўскі музеі.

— Што прывяло вас у Мінск?

— Гэта мая даўняя мара бабыць у вас, бо даўно цікаўлюся беларускай літаратурай. Я пераклаў некалькі вершаў Янкі Купалы. Мне вельмі падабаецца таксама паэзія Максіма Танка. Мяне прываблівае ў ёй шчырасць і лірызм, жывая, дасціпная, даходлівая мова. Я люблю яго вершы пра маці, пра каханне, люблю яго грамадзянскую лірыку. Ва ўсёй яго паэзіі б'ецца маладое, гарачае сэрца. Нам, кітайцам, Максім Танк блізкі і тым, што ён казаў многа добрых, праніклівых слоў пра наш народ. У мяне перакладзена каля васьмідзесяці твораў паэта, спадзяюся, што калі-небудзь выдам яго кнігу ў сваім перакладзе. Да слова казаць, у Пекінскім часопісе «Руская і савецкая літаратура» быў змешчаны мой артыкул «Максім Танк і яго паэзія».

— Вы бачыліся з Максімам Танкам. Якое ўражанне зрабіла сустрэча?

— Прызнаюся, што як толькі прыехаў у Мінск, то найперш пазнаў паэта і сустрэўся з ім. Ён вельмі падобны на лірычнага героя сваіх вершаў — па-народнаму прости, шчыры, дасціпны. Я ўважліва пераканаўся, што ён адзін з тых вапшых паэтаў, якія ідуць ад народа, ад купалаўскіх і коласаўскіх традыцый.

Мы ўспомнілі ў размове Гэ Баоцюаня, Аказваецца, Гу Юй супрацоўнічаў з ім, ведае яго. Яны разам працавалі над перакладам зборнікаў «Выбраныя вершы савецкіх паэтаў» і «Выбраныя лірыка савецкіх паэтаў». Дарэчы, у апошні зборнік увайшла і падборка вершаў мінскай паэтэсы Святланы Яўсеевай.

Гу Юй цікавіўся перакладамі кітайскіх пісьменнікаў на беларускую мову, узяў з сабой нумары газеты «Літаратура і мастацтва», дзе друкаваліся пераклады з кітайскай. На развітанне Гу Юй выказаў спадзяванне, што восенню зноў наведвае Мінск.

Аляксея ГАРДЗІЦКІ.

Бераг над возерам Гадарынскім¹. Далека на гарызонце ледзь віднеюцца чаўны каля берага і чорны люд, што хмарай залёг далёкі бераг.

Мірыам, «апантаная духам», у глыбокай тузе блукае між камяніў па-над берагам, потым узыходзіць на вяршыню скалы і ўзіраецца не на бераг, а ўглыб пустыні, яна бачыць там нагось удалычын.

Мірыам

Ён там, і ўсё сядзіць так нерухома, як камяні, што навакол яго. Над ім—здаецца мне, я гэта бачу,— навіслі думы хмараю цяжкою, і вось-вось стрэляць яснай бліскавіцай, і свет увесь зазляе. Дыг калі, калі яна растрэшчыць цемрадзь хмары? Хоць бы мяне забіла бліскавіца, я прагну, прагну, каб яна зляцела,

яні ты меў у ціхім Назарэце!

Месія

Ты дараўняцца хочаш...

Мірыам

(парыўна)

я не раўнююся з табою, не! Не, Месія, Я разумею—я няшчасная жанчына.

Месія

Чаму ж ты выракаешся спаюю, адзінае ўцехі ўсіх няшчасных?

Мірыам

(з нечаканай адвагай)

Бо ты яго не маеш, сыне божы!

Месія

А веры ў цябе мала. Калі б ты хоць зерне веры мела...

Мірыам

О, я веру,

ў цябе бязмежна веру, сыне божы, але ў сябе не веру я. Не веру, так, каб магла прыняць я твае словы.

Месія

Горш за гардыню паслушэнства гэта.

Мірыам

О, ў сто разоў, я гэта добра знаю, таму і ў распачы.

Месія

На ўласную душу

Пераклады

Леся УКРАЇНКА

АПАНТАНАЯ

Драматычная паэма «Апантаная» Лесі Украінкі належыць не толькі Украінскаму, але ў пэўнай ступені і беларускаму народу. Твор гэты напісаны ў Мінску на рагу вуліц Міхайлаўскай і Широкай, у доме Нарэйкі, зімой 1901 года. Напісаны за адну ноч каля ложка смяртэльна хворага друга паэтэсы Сяргея Канстанцінавіча Мяржынскага, аднаго з першых на Беларусі марксістаў.

Правобразам Месіі, асветніка, ад якога адварнуліся ў трудны

час нават яго вучні, быў Сяргей Канстанцінавіч Мяржынскі. Сама ж Паэтэса, а трохі яшчэ і Вера Рыгораўна Крыжанеўская-Тучапская, друг С. К. Мяржынскага, — правобраз самаахвярнай Мірыам.

Прапануючы чытачам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» раздзел паэмы Лесі Украінкі «Апантаная», якую я выклала па-беларуску.

Ніна ЗАГОРСКАЯ.

каб пасвятлела хоць на міг яго аблічча. Ён наталіў натоўп, душу яго і цела, спакою даў усім, а сам вост тут, адзін, атары думак незлічоных пасе. Супынку ім няма, яму—спачыну... Які ён адзінокі, божа правы! Няўжо яму няма як памагчы? Няўжо заўжды ён будзе адзінокі? «Месія ў славе прыйдзе свет судзіць»,— так сказана ў прароцтве, больш нічога. І праўдай міласэрдзе—ўсё для свету, а для Месіі што? Ці толькі слава? «Вайна і звады, смерць і немац знікнуць, мір будзе на зямлі і шчасце ў людзях...» А для Месіі?—«слава ў вышніх» зноў? І толькі слава? О, якая нара Месіяў быць, які ратуе свет! Усім даць шчасце і няшчасным быць, няшчасным, так, бо вечно адзіночым. Хто мог бы ўратаваць яго самога ад адзіночым і ад страшнай славы?

(Прыгнечаная раптоўнай стомай, сядзе пад скалой і схіляецца на камень.)

А я чаго услед за ім блукаю? Чаго? Сама не ведаю. Напэўна, на згубу дух мяне завёў сюды. Ну што ж! Няхай! Мне лепш загінуць тут, чым дзе-небудзь яшчэ. Загіну тут, я адвастрыла зрок свой у пустыні, як сакаліны—выглядаюць ўсё, ці не зірне хоць раз ён на мяне? Не паглядзеў, не азірнуўся нават... Занадта спадзявалася на гэта! На што я спадзявалася?.. Не знаю!

(Расхвітаючыся, як плакальніцы, што галосіць над труной, спявае паціху тужлівую ўсходнюю песню, доўга, без слоў.)

Спяваць пра гэта можна, а сказаць слоў не стае.

(Спявае зноў.)

Які натоўп за ім хадзіў, як ён ішоў па Галілеі? Паспелі ўсе крануць яго адзёжкі, хоць край плашча Месіі, толькі я адважыцца на гэта не пасмела, бо анічога не збралася прасіць: здароўя, на бласлеб'і—хлеба. Не ведаю, чаго ішла з натоўпам...

(Спявае зноў.)

Ён нікому не адмаўляў у сучышэнні, у парадзе. Каму што бракавала—ён даваў.

(Спявае.)

А я чаго не маю? О, Месія, ты, можа, знаеш? Непрыкметна для Мірыам Месія наблізіўся да яе з-за скалы, надшышоўшы з пустыні, і схіліўся над ёй.

Месія

Знаю, Мірыам!

Мірыам

(жахнулася)

Настаўнік мой!

Месія

Жахаешся чаго? Не бойся, Мірыам, Табе спакою дам.

Мірыам

Я не хачу спакою!

Месія

(лагодна і адначасова сурова)

Мірыам,

чаму не хочаш? Супярэчыць дух? Спакою прагне ўсякі.

Мірыам

Але ты, настаўнік мой, пакінуў той спакой,

¹ Возера каля горада Гадары (сучасная назва—Мукса) у Палесціне.

² Галілея—паўночная частка Палесціны.

Месія
Жанчына, а табе што да мяне?

Мірыам знішчаная, збянтэжаная, закрывае аблічча пакрывалам і паварочваецца, каб ісці.

Месія

Стой, Мірыам, скажы, ты ў мяне верыш?

Мірыам

(не адкрываючы аблічча)

Я веру, што ты божы сын, Месія, і ўсім, апроч мяне, дасі ратунак.

Месія

Усім, апроч цябе?

Мірыам

Ты сам сказаў.

Месія

Не гаварыў я гэтага.

Мірыам

Даруй, настаўнік, мушу я ісці.

Я чула.

(адступае)

Месія

Куды ты ідзеш?

Мірыам

Не ведаю, куды.

Месія

Чаму ж ты ідзеш?

Мірыам

Бо я ісці павінна.

Месія

Па што?

Мірыам

Месія—ты, Ты ведаеш. Я—не.

Месія

Спыніся. Пачакай.

Мірыам моўчкі спыняецца.

Месія

Скажы мне, чула ты, што гаварыў я людзям?

Мірыам

Так, Месія.

Месія

Ты словы прыняла мае?

Мірыам

Ніколі

я не забуду іх.

Месія

За імі пойдзеш?

Мірыам

Яны паўсюль за мною пойдучы, гавораць: «Ідзеш не той дарогай!» На словы на агністыя твае, ды на плячучы жар ступаць я буду, сляды мае ад іх закрываюць.

Месія

Прамова неслухмяная твая. Ты як рабыня тая, якая ведае гаспадароў загад, ды не выконвае яго. Такіх рабоў чакае суровае спагнанне, кара ждзё.

Мірыам

(падае наўколенцы)

О гора! Кара пала на мяне, і ўжо ніхто з мяне яе не здыме!

¹ Назарэт—невялікі горад у Галілеі, у якім, згодна з евангельскай легендай, правёў дзяцінства Хрыстос.

не ўзводзь сама дарэмных нагавораў, такою чорнай быць яна не можа.

Мірыам

О не, настаўнік, чорная яна, чарней, як хата-пустка, што чарнее пасля пажару параннечаю. Вада прамой тваіх—гаючая, жывая,— ды ад агню жывых яна бароніць. Дарэмна папалішча паліваць.

Месія

Душу тваю спаліла што, жанчына?

Мірыам

Не ведаю: нянавісць ці любоў.

Месія

Нянавісць—да каго?

Мірыам

Да ворагаў.

Месія

Сваіх?

Мірыам

Тваіх.

Месія

Вучыў я іх любіць.

Мірыам

А я люблю... не іх.

Месія

А блізкія ж

яны табе, як мне.

Мірыам

Далёкія

яны мне, як яхідна.

Месія

Яны ж не ведаюць, што вычваряюць нават.

Мірыам

Яхідна несвядомая таксама, але хто яе стрэне—ўсяк растопча.

Месія

Калі б пазбавіцца магла яна атруты—

была б не горшай за саму галубку.

Мірыам

Але ж атруты не пазбавіцца яна.

Месія

Пра царства божае ты чула на зямлі?

Мірыам

Ды я ж яго нідзе цяпер не бачу.

Месія

Ты малаверная—таму яго не бачыш.

Мірыам

О так, не бачу! Асляпляе дух, твой дух, і чым яснайшым ён, тым душы ворагаў цямнейшыя, яхідна нікольні не падобна да галубкі. Не малаверная — занадта веру, ды вера гэтая мяне нават пагубіць. Я веру, што святло ты — і такога цямнеча да сябе не дапускае? Я веру, што ты слова — і такога глухі ад нараджэння люд не чуе? Патрэбны, можа, іншы ім Месія? Ім, можа, сына божага замала?

Месія

Яны яшчэ сляпыя, не празрэлі, ім слова аднаго для веры мала,— патрэбны справы.

Мірыам

Цуды ты тварыў!

Месія

З вадою толькі. Гэтага ім мала. Ім хочацца крыві.

УРОК ЧАЛАВЕЧАЙ ГОДНАСЦІ

У сваёй новай кнізе «Сцярдэжэне», выпушчанай выдавецтвам «Художественная літаратура», вядомы крытык і літаратуразнавец Барыс Ляонаў вядзе гаворку аб тым, як руская і савецкая проза адлюстроўвае тэму ратнага подзвігу народа ў гады вайны, а таксама расказвае пра мужнасць абаронцаў Радзімы ў мірны час. Для пацярджэння сваіх разважанняў, аргументацыі вывадаў і абагульненняў ён звяртаецца да многіх кніг, што засведчылі высокі ідэйна-мастацкі ўзровень літаратуры аб вайне. Зразумела, што Б. Ляонаў не мог абысці ўвагай творчасць народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Яго апавесцям крытык прысвяціў спецыяльны раздзел «Рэха народнай бяды».

Кароткія звесткі біяграфічнага плана (разлічаны яны, вядома, на чытача, які з жыццямі аўтара знаёмы слаба) — свайго роду ўваходзіны ў неабязнавы быкаўскі свет. Як слушна зазначае Б. Ляонаў, у творчасці В. Быкава нямае значыць яго асабісты ваенны лёс, які «не завяршыўся пасля Перамогі», таму што пісьменнік вымушаны быў працягваць службу ў арміі. Усё гэта, канечне, дало багата назіранняў, адначасова паказала, наколькі тагачасная мастацкая праўда аб мінулай вайне не толькі разыходзіцца, а часам як бы ўступае і ў супярэчнасць з праўдай жыцця.

В. Быкаў адным з першых загаварыў аб вайне праўдзіва,

узаяўся за напісанне твораў, якія не ўкладваліся ў каноны тагачаснай крытыкі. Гэтыя спробы, на думку Б. Ляонава, рабіліся ўжо ў першых апавяданнях пісьменніка, але сапраўдным «творчым імпульсам, што натхніў зноў і ўсур'ёз узаяцца за ваенную тэму», стала апавесць «Жураўліны крык». Ад гэтага твора сваеасаблівы мост пераходзіць да «Трэцяй ракеты» — апавесці «мужнай і моцнай».

У полі зроку даследчыка і іншыя быкаўскія творы — «Альпійская балада», «Атака з ходу», «Дажыць да світання», «Сотнікаў», «Абеліск» і іншыя. Адзначаючы важкасць укладу В. Быкава ў савецкую шматнацыянальную літаратуру аб мінулай вайне, Б. Ляонаў падкрэслівае, што праз усе яго творы праходзіць «адзіная і скразная думка мастака аб вайне як аб нябачанай і нечуванай бядзе. У ёй няма і не можа быць нейтральнай паласы ў паводзінах чалавека, у поглядзе на тое, што адбываецца». І ўдакладняе: «Усё ў гэтым жыцці падначалена аднаму і галоўнаму: не толькі выжыць, уратавацца, зберагчыся, але і выстаць у схватцы з ворагам, асіліць нягоды, а калі трэба, дык і ахвяраваць сабой дзеля дасягнення запавятнага вызвалення зямлі».

Падагульняючы гаворку пра творчасць В. Быкава, аўтар завяршае яе словамі самога пісьменніка: «У гэтай вайне мы не толькі перамаглі фашызм і адстаялі будучыню чалавецтва. У ёй мы яшчэ ўсвядомілі сваю сілу і зразумелі, на што самі здатны. Гісторыі і самім сабе мы прыпаднеслі вялікі ўрок чалавецкай годнасці».

А. КУНЦЭВІЧ.

З ДУШОЙ ПЕСЕННАЙ, ПАЭТЫЧНАЙ

Агульнавядома, наколькі патрабавальным і цудоўным знаўцам паэзіі, фальклору быў Аляксандр Твардоўскі. Калі ён даваў высокую ацэнку якому-небудзь твору (Аляксандр Трыфанавіч быў вельмі скупым на пахвалы), значыць — гэта сапраўдная жамчужына літаратуры. Дык вось, А. Твардоўскі пісаў: «Наўрад ці знойдзецца чалавек у нашай краіне, які б не ведаў цудоўнай застольнай песні:

Бывайце здаровы,
Жывіце багата...

Але мы ведаем яе ў перакладзе рускім, а песня гэта беларуская, народная, якая з'явілася ў першыя гады каласнай замаснасці і набыла пасля паўсюднае прызнанне».

Так высокая ацэнкаў Аляксандр Трыфанавіч песню «Бывайце здаровы», напісаную кампазітарам І. Любанам на словы А. Русака. У адным памыляўся вялікі паэт — лічыў гэтую песню народнай. Дарэчы, памылка гэтая пайшла з газеты «Правда», якая змясціла згаданы верш 1 студзеня 1937 года ў перакладзе на рускую мову з прыпіскай «Запісана са слоў тав. Русака ў калгасе «Чырвоны араты» Капыльскага раёна Беларускай ССР». Памылка доўгі час паўтаралася ў многіх аўтарытэтных выданнях. Варыянтам фальклору лічыў яе І. Ісакоўскі, таму пераклад пад сваім прозвішчам уключаў у збор твораў».

Рэдкі выпадак, а песні «Бывайце здаровы» прысвечана спецыяльнае даследаванне. Сваю кніжку І. Цішчанка, выпушчаную выдавецтвам «Навука і тэхні-

ка» ў 1984 годзе, так і назваў — «Жыццё песні».

Адна толькі песня... А іх на вершы А. Русака напісана аж 300! Прытым на асобныя вершы двама — трыма і нават шасцю кампазітарамі. Многія песні шырокавядомыя. Гэта — сурова-велічная «Лясная песня» і ўзвышана-лірычная «Беларусь — радзіма наша» кампазітара У. Алоўнікава, Гэта — «З другам» і «Дняпро» — плён садружнасці А. Русака і Ю. Семіянікі. Гэта — «Дзе ты, зорка мая праміністая» І. Лучанка...

І ўсё ж найбольшую славу А. Русаку прынесла песня «Бывайце здаровы». Яна гучыць у перакладзе на дзесяці моў народаў СССР і замежжы. Першым яе выкайіўцам была незвычайная Ларыса Пампееўна Александровіч. Сам Леанід Удэсаў у гады барацьбы з фашызмам спяваў гэтую песню (словы былі зменены на ваенны лад), і яна адразу знаходзіла сваіх новых удзячных слухачоў...

Песенная творчасць А. Русака... Песеннай была і яго душа. З самага маленства захапляўся ён песняй. Першы свой кавалек хлеба зарабіў іграй на скрыпцы. Таланавітым музыкам быў і бацька паэта Герасім Сямёнавіч, харама спявала маці Марыя Ігнацеўна, якая першай запявала сынаў верш, калі той даслаў яго з Ленінграда, дзе вучыўся ў Ленінградскай дзяржаўнай кансерваторыі і адначасова працаваў салістам сімфанічнага аркестра Малаго опернага тэатра.

...У гэтыя дні Адаму Герасімавічу Русаку споўнілася 65 гадоў. Каб жыў па-

эт, яго абавязкова можна было б заспець на роднай Капыльшчыне, сярод жыхароў Пясочнага, дзе нарадзіўся, ці ў невялікай вёсачцы Малінаўцы, дзе на месцы бацькоўскай хаты яшчэ ў 1967 годзе пабудаваную новую, у якой яму асабліва плёна працавала. На жаль, ужо два гады, як няма А. Русака з намі.

Успоміні добрым словам свайго слаўнага земляка, яшчэ раз далучыцца да яго неўміручай творчасці і сабраліся ў мінулыя суботы твораў, жыхары навакольных вёсак на літаратурна-музычную вечарыну, прысвечаную 85-годдзю з дня нараджэння паэта.

Уступным словам ушанаванне памяці земляка адкрыла сакратар Капыльскага райкома партыі А. М. Скрыган. Слова пра жыццёвы і творчы шлях А. Русака сказаў крытык А. Марціновіч. Выступілі М. Татур, Н. Галіноўская, У. Паўлаў, М. Федзюновіч, Г. Тумаш. Прыгадаліся сустрэчы з Адамам Герасімавічам, гучалі яго вершы і творы, прысвечаныя яму. З прыхільнасцю сустраці прысутныя выступленне вядомага цымбаліста А. Лявончыка. У яго выкананні прагучалі мелодыі найбольш вядомых песень А. Русака, беларускія народныя песні. Музычную эстафету пераняў ансамбль «Капыльскія дудары». Іншыя самадзейныя выканаўцы раёна.

У гэты ж дзень госці з Мінска ўсклалі кветкі на магілу А. Русака, што знаходзіцца на вясковых могілках у Пясочным. Адбылося адкрыццё мемарыяльнай дошкі на адным з дамоў новай, маладзёжнай вуліцы, якой песчаніцы прысвоілі імя земляка. Пісьменнікі пазнаміліся з экспазіцыяй, прысвечанай жыццю і творчасці А. Русака, арганізаванай у мясцовай бібліятэцы.

Ва ўшанаванні памяці А. Русака прынялі ўдзел яго жонка Марыя Яўгенаўна, сястра Валіяціна Герасімаўна, дачка Людміла Адамаўна.

НАШ КАР.

З літаратурнай спадчыны

Пра Хведар Чэрню крытыка гаварыла мала, прадурзята не хочучы прыслухацца да яго голасу, сур'ёзнага і самабытнага. Упэўнены — дарма! Лірыка яго апошніх кніг даверліва, трапяткая, асвежана лёгкім сумам асенняга сонца. І чатырохрадоўны яго пазначаны глыбокім зместам, роздумам сталага чалавека і паэта, якому шмат бачылася ў паўсядзёнасці і з паўсядзёнасці.

Крытыка, мві, яго папелінілі, не сказалі гэтага Хведару Чэрню пры жыцці. Сёння, калі яму споўнілася 65 гадоў, застаецца шкадаваць, як і шмат пра што не зроблена, і пра гэта.

...Федзя Чэрня не помніў сваёй маці. Яна памерла, калі яму быў нейкі тыдзень ад нараджэння. У самастойнае жыццё ўваходзіў праз прахадную Мінскага аўтазавода, Слончыў Вышэйшую партыйную школу. Быў шчыры і шчодрый, добра іграў на гармоніку. Яго не раз крыўдзілі выпадковыя таварышы, якім ён без агледраў папаўнаў сваю дружбу. Насуперак гэтай Хведар Чэрня быў напоўнены дабрыняй, яна была арганічнай для яго адкрытай душы. Нездарма і ў назвах першых двух зборнікаў прысутнічае гэтае слова — «Добрай раніцы, людзі!» (1966) і «Добры свет» (1968).

У 1971 годзе мы з Хведарам Чэрнем па нашых заявах на імя генерала Аляксева (так звалі дабраўшага чалавека і цікавага рускага пісьменніка генерал-маёра Мікалая Іванавіча Аляксеева) паехалі ў канцы лета на вайсковыя зборы ў газету Далёкаўсходняй ваеннай акругі «Суворовскі натіск». Туды — цягніком, назад — беспасадачным пералётам — да Масквы. Каб паглядзець на абсягі краіны і з айна поезда і з люмінатара самалёта: Байкал блізка, — хоць жменяй зачарпі, а Падкаменная Тунгуска з дзесяці тысяч метраў віецца быццам бянка-блукітны насніж.

У адным з вершаў Федзя пісаў:
У прасвеце на міг, нібы чайні крыло,
Прамільгнуў Сахалін і згубіўся.
І куды нас, Валодзя, з табой заняло?
Гэты край мо ў Замошшы прыніўся?
Гэта пра тое, як мы з Хведарам Чэрнем з Хабараўска па Амуры выйшлі ў Ахоцкае мора. Там, далёка ад родных мясцін, прайшла выпрабаванне наша дружба, якой я ганаруся.

З ненадрукаванай спадчыны паэт пакінуў дзіцячы зборнік, нямаю вершаў, ня скончаную паэму (на 63 старонкі тэксту), не пазначыўшы нават яе назвы. Але па ўсім відаць, што ў задуме гэта быў шматпланавы эпічны твор. Увазе чытачоў «Ліма» прапануецца ўрываек з яго.

Уладзімір ПАУЛАУ.

Хведар ЧЭРНЯ

Родны бераг

Якраз на час той у павеце
Збіраў паседжанне Рэўком.
«Хто пастаяць, — было рашэнне, —
За рэвалюцыю гатоў,
Сваё сумленне і рашэнне
Трымаць на сцяг бальшавікоў».
І, не губляючы дарэмна
Ні дня, Курачык малады
Адзеў шынель, падціснуў рэмнем,
Падаўся з вечара туды.
Хоць адгаворвала Агатка
(Міколу разбірала млоць),
Напамінала, што дзіцятка

У хаце з'явіцца вось-вось, —
Пайшоў. Ад плуга, ад сярмягі.
Не пралетарый, не герой.
Цаной штыка, цаной адвагі
Не мог ён не папоўніць строй.
Пайшоў, як тыя, хто ў бушлатах,
Хто ад машын, хто ад станка,
Стаць рэвалюцый салдатам
Пад імёнам бальшавіка.

На свет агледзеўшыся троху,
З вышынь звычайных спраў і дзіў,
Нібы на цэлую эпоху,
На год СЕМНАЦЦАТЫ глядзім.
А век жа наш яшчэ дваццаты.
Ідзе, спяшае на пакой.
І нам крыху сарамнавата

Перад дзядоўскай сівізной.
У паралонах і нейлонах,
Мы ледзь падобны з бальшака
На тых, хто ў дрогкіх эшалонах
Сцяноў імчаў на Калчака.
Мы добра знаём, у шаснаццаць
Свой полк у бой вадзіў Гайдар!
Чыё з'яўнае юнацтва
Хрыпціць, бурчыць пад звон гітар?
Стае нам хлеба і да хлеба,
Таксі матаем па начах.
Вось так яно: глядзім на неба
Ды ўверх расцём, што ў парніках.
І ўсё ж касцёр не патухае,
Калі ёсць іскры — толькі зруш,
Так і між намі не знікае
Адзіства поглядаў і душ.
Магу сцярдэжаць (хай на паверцы
Пацвердзяць словы дактароў),
Што ў юнацкіх нашых сэрцах
Гарыць і нашых продкаў кроў.
І розум, смеласць іх і мудрасць,
Якімі бралі гарады,
Паўтораць юныя, як мужнасць,
У грозны час, у час бяды.
Не, моцы колішняй не згубім,
А гарту, хлопцы, не займаць,
Хто рэвалюцыю на Кубе
Тварыў у дваццаць-дваццаць пяць!
Яны, як мы, такія, можа,
Яны — у бой. На працу — мы.
І калі мы ім не паможам,
Памогучь Леніна тамы.
Тамы! Парадам і паходам
Прайшоўшы ўсе мацерыкі,
Яны стаяць перад народам,
Нібы Чырвоныя палкі.
І як жа нам не быць у крыўдзе,
Што не ад радасці, ад ран
Былых

калісь, ад нас адыдзе
Апошні самы ветэран.
Тады жыццё яго, ўспаміны
Пра подзвігі на ўзор вякам
Панесці ў даль часоў павінны,
Каб раскажаць сваім сынам.
Не, мужных леныцаў калоны
Не парадзеюць. Знаем мы,
Што ўсе іх слаўныя імёны
Ляглі старонкамі ў тамы.

Публікацыя Н. А. ЧЭРНІ.

Мірыам
(з жахам)
Крыві?! Чыёй?
Месіа
Маёй крыві.
Мірыам
Няхай
на іх галовы кроў твая падзе!
Месіа
Не пранлінай, вяртаецца пранліён
на тога, хто сказаў яго...
Мірыам
Няхай!
Я ведаю, пранлятая навен,
— бо я не ўмею ворагаў любіць.
О, кожная усмешка фарысея
горш для мяне за скарпіёна злога.
Мне гадная не так сама атрута,
як гнуткае агідлівае цела.
Я ўся дрыжу, калі яго убачу.
У вачах маіх бляск зброі адчуваю.
У словах маіх чую бразгат зброі—
як так узброена нянавісцю сваёй,
як калі царскай брамы вартавы,
на кожнага свой меч узняць гатовы,
хто на ўладара злое, што замыслиць...
Месіа
Дык мо й мяне ты гэтак ненавідзіш?
Мірыам
(з дакорам)
Настаўнік!
Месіа
Ты, можа, любіш—скажаш?
Мірыам
Ты сказаў.
Месіа
Сказаў я так: калі гаворыць хто,
любіць госпада, а брата
ненавідзіць, —
няпраўда гэта.
Мірыам
То, можа, й той не любіць,
хто аддае душу?
Месіа
Душу аддаць—
што азначае гэта?
Мірыам
Быць гатовым
загінуць за любоў.
Месіа
Але ўжо гэтацела аддаваць,
а ў ім душы няма.
Мірыам
А хто бацькоў пакіне, і братаў,
Усё найраднае, чым ён дагэтуль
жыў,—
для іншага—нялюбі і той не любіць?
Месіа
Хто выракся ўсяго, сябе—не зроня,—
не любіць той.
Мірыам
О госпадзі, якое
ахвяры хочаш ты?
Месіа
Ахвяры не хачу,—
любаві толькі.
Мірыам
Я мушу ўсіх любіць?
Месіа
Усіх.
Мірыам
Усіх, апроч цябе,—макліва гэта.
Але цябе і ўсіх—мне не пад сілу.
Ды і за што, за што мне іх любіць?
Месіа
«За што?»—пытаюць толькі недаваркі.
Мірыам
О, як любіць умеюць недаваркі!
Як полымя—гарача іх любоў!
Месіа
А тая, што хачу я ад цябе,—
павінна быць, як сонца—Усім свяціць.
Мірыам
О, што рабіць, калі ў душы маёй
не сонца—ноч, панурая, глухая.
Месіа
Узідзе сонца, можа, й для цябе.
Мірыам
(з раптоўнай надзеяй)
Настаўнік мой! ці не дазволіш ты
праціць мне кроў маю?
Месіа
Вядома, за людзей!
Мірыам
Не, не за іх!
Месіа
Навошта ж проста тан,
дарэмна праліваць?
Мірыам
А можа, недарэмна?
Крывёю, можа, выкупіць змагу...
Месіа
Кроў без любові выкупіць не можа,
Мірыам
Калі б ты выкуп ад мяне прыняць
хацеў,—
каб не лілася кроў твая святая!
Месіа
Ты хочаш выкупіць мяне?
Мірыам моўчкі ў знак згоды ківае гала-
вой.
Месіа
Дарэмна!
Мірыам
Няхай дарэмна! Ды дазволь загінуць—
калі не за цябе—з табой разам!
Месіа
Я не Ваал—ахвяр дарэмных
не прымаю.
Мірыам
Месіа!
Месіа
Не Месіа для цябе.
Не ведаеш мяне ты, не прымаеш.
(Адыходзіць.)
Мірыам застаецца ў пустыні адна.

ПУШКІНА ГЕНІЙ НЕЎМІРУЧЫ

Літаратурна-музычны вечар «Пушкін і нацыянальная паэзія» ў гонар 190-годдзя з дня нараджэння паэта правялі ў Маскве 6 чэрвеня Маскоўскі фонд культуры, Усеаюзны цэнтр прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР з удзелам Маскоўскага таварыства беларускай культуры імя Францыска Скарыны і іншых нацыянальных культурных суполак сталіцы. На рускай, украінскай, беларускай, армянскай, аварскай, татарскай мовах выказалі ўдзельнікі вечара — паэты, артысты, спевакі — велічнае хараство пушкінскага слова, і адначасна непаўторнасць кожнай асобнай нацыянальнай культуры, узбагачанай творчым геніем Расіі.

Прыпаў да сэрца прысутных і беларускі матыў гэтага шматгаласога, разнамоўнага хору, што прагучаў пад сцяпеннямі Усеаюза з на і дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна. Рыгор Барадулін гаварыў пра сувязі А. С. Пушкіна з Беларуссю, пра чытаў два яго вершы ў сваім перакладзе. Творы вялікага рускага паэта выканалі Г. Рыжкова. Прагучала таксама песня «Пушкінскія бярозы», напісаная кампазітарам-беларусам з Масквы А. Санько на словы В. Сарокіна.

А. ЛЯМЕЦ.

Малюнак М. ВЕЙЦКА.

«МОЙ ДОБРЫ БАЦЬКА»

Яшчэ ў верасні 1824 г. ліцэйскі таварыш Пушкіна, вядомы паэт і рэдактар альманаха «Северные цветы» Антон Антонович Дзельвіг збіраў наведваць свайго сябра, які знаходзіўся ў ссылцы ў сяле Міхайлаўскім. Але Дзельвігу давялося звярнуцца да рашэння, бо да яго ў Пецярбург (паэт служыў тады на пасадзе бібліятэкара пецярбургскай публічнай бібліятэкі) нечакана прыехаў бацька і настойліва прасіў наведвацца да яго ў Віцебск.

20 сакавіка 1825 г. Дзельвіг піша Пушкіну з Віцебска, што прыедзе ў Міхайлаўскае ў пачатку красавіка і перадае сардэчнае прывітанне ад бацькі.

Бацька Дзельвіга, таксама Антон Антонович, як вядома, быў начальнікам другой акругі і асобнага корпуса ўнутранай аховы ў Віцебску, меў чын генерал-маёра. Паводле сведчання яго нявесткі Соф'і Мацвееўны Дзельвіг (уроджанай Салтыковай), ён быў чалавекам гасцінным, абаяльным. «Мой добры бацька», — так кротка характарызуе яго сын у лісьце да Пушкіна 8 ліпеня 1828 г.

У Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР знойдзены чатыры справы аб адміністрацыйнай дзейнасці А. А. Дзельвіга ў Віцебску, якія даюць яскравае ўяўленне аб яго маральным абліччы.

У сваіх рапартах віцебскаму генерал-губернатару князю Н. Н. Хаванскаму А. А. Дзельвіг рэзка выступае супраць памешчыцкага ўціску ў Віцебскай губерні. Памешчыкі-прыгоннікі не лічаць сваіх прыгонных за людзей і распараджаюцца іх лёсам, як хочучы.

У рапарце ад 4 мая 1825 г. Дзельвіг піша, што «прошлое 1824 года в июне-месяце невольским исправником Реутом на сенокосе пойман беглый военный ратник Иосиф Григорьев, по прозвищу Прищеп, 70 лет от роду».

Прыгонны селянін памешчыка Невельскага павета Мікалая Шышкі быў здарэны ў салдаты, хоць селяніну ўжо споўнілася 50 гадоў. Прышчэп быў прызначаны салдатам унутранай аховы, «на верность присягу чинил в городе Полоцке и с командою отправлен в город Брест-Литовский. Миллионных ратников определяли в разные полки, а он по старости лет нигде не был определен и отправлен в Смоленск, а потом в город Дисну Могилевской губернии, затем пришел в вотчину помещика Шишки, явился к господину своему». Памешчык нечакана аказаў яму «міласць». Селянін «не только 17 лет прожил, он был им, Шишкой, водворен на землю, был женат на крестьянке Семеновой, имел двух сыновей Мокеев, 20 лет, и Трофимов, 11 лет. Помещик отпускал его на заработки в другие ездды, давал ему увольнение». Але «міласць» памешчыка працягвалася нядоўга. Аднойчы панскі ўпраўляючы Іван Осіпавіч загадаў Прышчэпу, «что он не был в вотчине, а куда хотел, чтобы шел, но он не знал, где бы для себя сыскать пристанище». Тады Прышчэп прыбыў у вотчину другога памешчыка Жукоўскага, «у крестьянки Устиной Михайловой нанялся носить сено, и на сенокосе взят невольским земским исправником и доставлен в суд». Далей гаворыцца, што «сей военный ратник содержался в невольской градской тюрьме и терпел напрасное изурнение». Але выявілася,

«что этого крестьянина не можно почитать дезертиром военным, ибо он в настоящую военную службу принят не был, а также не был причислен ни в какой полк и не мог быть принят по законоположению за старостую лет, а когда учинил отлучку, ему было более 50 лет».

Дзельвіг падкрэслівае, што у няшчасных гэтага беларускага селяніна вінаваты былі толькі яго памешчыкі і ўпраўляючы, таму ён настойліва просіць «справу пра беглага ратніка Прышчэпу даручыць ніжняму земскаму суду да даследавання», каб як мага хутчэй вызваліць невінаватага селяніна з-пад варты.

Дзельвіг таксама з глыбокім абурэннем гаворыць, што іншы памешчыкі-прыгоннікі фанатэраца сваім прывіляваным становішчам, жыўчыц па прычыне «мне усё дазволена», учыняюць усляккі беззаконні і гвалты і ўпэўнены ў сваёй поўнай беспакаранасці.

У рапарце віцебскаму генерал-губернатару Хаванскаму ад 5 мая 1825 г. Дзельвіг піша, што яму было перададзена прашэнне радавога салдата віцебскага гарнізона Якіма Раманоўскага, у якім гаворыцца, што Раманоўскі і браты яго — дваранскага паходжання, «остались после родителей своих малолетними и в то время помещик Себенского повета (езда) Эсман отобрал у них дворянские документы на право владения имением и вместо своих крепостных крестьян отдал в воинскую службу». Як бачым, Эсман сваім характарам нагадвае пушкінскага Трапкурава. Дзельвіг лічыць крайне неабходным віцебскаму праўленню не марудзячы арганізаваць судовае следства, каб высветліць, па якім праве Раманоўскі і яго браты пазбаўлены дваранскіх прывілеяў і хто спрыяе самавольству Эсмана.

Мы не ведаем, як былі закончаны справы селяніна Прышчэпы і радавога Раманоўскага, але вядома шчырае імкненне Дзельвіга выкараціць дзікунскае памешчыцкае самавольства.

Дзельвіг таксама прыкладаў усе намаганні, каб навеці парадан у давераным яму гарнізоне, але, як ві-

даць з рапартаў, ён не быў падтрыманы губернатарам.

У рапарце князю Хаванскаму ад 27 красавіка 1825 г. Дзельвіг з абурэннем піша, што многія афіцеры ўнутранай аховы не толькі не выконваюць сваіх абавязкаў сачыць за парадкам у горадзе, але і самі паказваюць дрэнны прыклад. Яны ўступаюць у злычынныя зносіны з крымінальнікамі, зняволенымі, дапускаюць да арыштантаў старонніх людзей. Некаторыя афіцеры нават бяруць хабар. Так паручык Грыгор'еў, хоць і затрымаў кантрабандыста, які спрабаваў пераплавіць «три половинки тонкого сунна за реку Двину», але адпусціў яго і нават не паведаміў свайму начальству. «За таковой самовольный поступок, — піша Дзельвіг, — в пример другим он был наряжен бессменно в караул на гауптвахту на плетеро суток». У той жа час Дзельвіг прадпісаў «подтвердить всем господам офицерам, что впредь за подобные самоуправства преданы будут военному суду». Генерал-губернатар князь Хаванскі, разгледзеўшы рапорт Дзельвіга, прызнаў довады яго пераканаўчымі, але ніякай дапамогі ў навідзены парадку не аказаў.

Генерал-маёр Дзельвіг, віцебскі знаёмы Пушкіна, застаўся ў памяці тых, хто яго ведаў, як чалавек высакродны, праўдзівы і прыныповы. Гэтыя якасці ён перадаў свайму сыну, аднаму з самых блізкіх сяброў Пушкіна.

Бацька Дзельвіга памёр у Віцебску 8 ліпеня 1828 г. У сувязі з гэтым яго сын піша Пушкіну: «Хлопочи, хлопочи обо мне, брат Пушкин, и пожайей меня. Мой добрый отец умер». Пушкін гарача адлінаецца на гэтае пісьмо. Ён просіць сваю ўплывовую знаёмую Елізавету Міхайлаўну Хітрава (дачку М. І. Курузава) памагчы яго сябру, які «ходатайствует о пенсии для своей матери, вдовы генерала Дзельвіга». Уся сям'я Дзельвіга была асабліва блізкая і дарагая вялікаму паэту. «Никто на свете не был мне ближе Дзельвіга», — пісаў Пушкін П. А. Пляцінэву 21 студзеня 1832 года.

І. СЦЯПУНІН,
кандыдат
філалагічных навук.

даць з рапартаў, ён не быў падтрыманы губернатарам.

У рапарце князю Хаванскаму ад 27 красавіка 1825 г. Дзельвіг з абурэннем піша, што многія афіцеры ўнутранай аховы не толькі не выконваюць сваіх абавязкаў сачыць за парадкам у горадзе, але і самі паказваюць дрэнны прыклад. Яны ўступаюць у злычынныя зносіны з крымінальнікамі, зняволенымі, дапускаюць да арыштантаў старонніх людзей. Некаторыя афіцеры нават бяруць хабар. Так паручык Грыгор'еў, хоць і затрымаў кантрабандыста, які спрабаваў пераплавіць «три половинки тонкого сунна за реку Двину», але адпусціў яго і нават не паведаміў свайму начальству. «За таковой самовольный поступок, — піша Дзельвіг, — в пример другим он был наряжен бессменно в караул на гауптвахту на плетеро суток». У той жа час Дзельвіг прадпісаў «подтвердить всем господам офицерам, что впредь за подобные самоуправства преданы будут военному суду». Генерал-губернатар князь Хаванскі, разгледзеўшы рапорт Дзельвіга, прызнаў довады яго пераканаўчымі, але ніякай дапамогі ў навідзены парадку не аказаў.

Генерал-маёр Дзельвіг, віцебскі знаёмы Пушкіна, застаўся ў памяці тых, хто яго ведаў, як чалавек высакродны, праўдзівы і прыныповы. Гэтыя якасці ён перадаў свайму сыну, аднаму з самых блізкіх сяброў Пушкіна.

Бацька Дзельвіга памёр у Віцебску 8 ліпеня 1828 г. У сувязі з гэтым яго сын піша Пушкіну: «Хлопочи, хлопочи обо мне, брат Пушкин, и пожайей меня. Мой добрый отец умер». Пушкін гарача адлінаецца на гэтае пісьмо. Ён просіць сваю ўплывовую знаёмую Елізавету Міхайлаўну Хітрава (дачку М. І. Курузава) памагчы яго сябру, які «ходатайствует о пенсии для своей матери, вдовы генерала Дзельвіга». Уся сям'я Дзельвіга была асабліва блізкая і дарагая вялікаму паэту. «Никто на свете не был мне ближе Дзельвіга», — пісаў Пушкін П. А. Пляцінэву 21 студзеня 1832 года.

І. СЦЯПУНІН,
кандыдат
філалагічных навук.

3 19 ПА 25 ЧЭРВЕНЯ
21 чэрвеня, 19.30

«РОДНАЕ СЛОВА»
У чарговым выпуску перадачы сваімі думкамі пра неабходнасць надання статусу дзяржаўнасці беларускай мове дзеляцца загадчык аддзела слоўнікаў «БелСЭ» Я. Саламевіч, загадчык рэдакцыі крытыкі выдавецтва «Мастацкая літаратура» Я. Лецка, рэдактар часопіса «Беларуская мова і літаратура ў школе» М. Шавыркін, выкладчык БДУ імя Леніна У. Ламена. Вы ўбачыце таксама рэпартаж з чарговага пасяджэння Пастаяннай камісіі па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах Вярхоўнага Савета БССР, пачуецца кароткія паведамленні міністра народнай адукацыі БССР М. Дземчука і міністра культуры БССР Я. Вайтовіча пра тыя захады, якія робяцца згаданымі ўстановамі дзеля павышэння прэстыжу Беларускай мовы.
21 чэрвеня, 21.40

«ЛІДЭР»
Музычнае шоу-конкурс, у якім прымуць удзел А. Ціхановіч і Я. Паплаўская, салісты дзяржаўнага эстраднага аркестра І. Афанасьева, В. Касенка, У. Кудрын, будучыя ўдзельнікі фестывалю эстраднай песні ў Юрмале А. Геваркян, А. Пятросава, С. Паўліашвілі, лясенградскі рок-балет пад кіраўніцтвам В. Махрына, група У. Раманава «Саюз».
22 чэрвеня, 16.30

Дж. Вердзі. «Рэквіем».
Выконваюць дзяржаўна акадэмічная харавая капэла Армянскай ССР і дзяржаўна сімфанічны аркестр Беларускай ССР.
23 чэрвеня, 22.15

«ЧУЖАЯ БАЦЬКАУШЧЫНА»
Спектакль Беларускага тэлебачання паводле аднайменнага рамана В. Адамчыка.
23 чэрвеня, 23.45

«ТЭАТР І ЧАС»
Фестываль «Прыбалтыйская тэатральная вясна». Вільнюс-89.
24 чэрвеня, 11.15

«МЕТРАНОМ»
«Музыка вакол нас» — тэма чарговай праграмы. Дыскусія з дзеячамі навукі і тэхнікі вядзе народная артыстка СССР С. Данілюк.
24 чэрвеня, 13.35

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ»
Вас чакае падарожжа па выставачных залах Мінска.
Вядучы У. Сцепаненка.
24 чэрвеня, 16.10

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
На пісьмы глядачоў адказа У. Дамашэвіч, экспрэс-інфармацыя пазнаёміць з новымі выданнямі. На заканчэнне — працяг інтэр'ю з М. Ермаловічам, аўтарам «Старажытнай Беларусі».
Вядучая Л. Хейдарава.
25 чэрвеня, 15.15

«ПРЭМ'ЕРА ПЕСНІ»
Э. Агароднік, В. Зубіч. «Ты помні дзень». Выконвае У. Стамаці.
25 чэрвеня, 18.40

«ПАЗЭІІ РАДОК ЧАРОУНЫ...»
Вершы А. Глобуса чытае артыст А. Аверкаў.
25 чэрвеня, 23.25

«СУСТРЭМІСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»
Інфармацыйна-музычная праграма.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ ФІЛАРМОНІЯ АБ'ЯУЛЯЕ КОНКУРС У МІНСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ХОР

Для ўдзелу ў конкурсным праслухоўванні запрашаюцца спевакі, музыканты, якія маюць вышэйшую ці сярэднюю спецыяльную адукацыю, прапіску ў г. Мінску.

Удзельнікі конкурсу павінны прадставіць наступныя дакументы:
— копіі дакумента аб адукацыі; даведку аб тарыфнай катэгорыі (калі такая ёсць) і акладзе; два фотаздымкі памерам 9х12; пашпарт; залу.

З умовамі конкурснага праслухоўвання можна пазнаёміцца ў аддзеле кадраў Белдзяржфілармоніі пры падчы залы.

Тым, хто пройдзе па конкурсе, устанавіцца аклад у памеры 150—200 рублёў.

Конкурс праводзіцца з 3 па 7 ліпеня 1989 г. у Белдзяржфілармоніі (Ленінскі пр., 50). Тэлефоны для давадан: 33-45-34, 33-49-74, 31-74-71.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАЎ.

Адказны сакратар Андрэй ГАНЧАРОУ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

АТ 00222
Індэкс 63856

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела пісьмаў і грамадскай думкі — 33-19-65, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 33-24-62, аддзела народнай творчасці і культасветработы — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотаілюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Пры перададзенай просьбе спасылка на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе.